

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Rapport

R26:1988

**Socialtjänstens
strukturinriktade insatser
med förhinder**

Fallet Strömsund

Alf Ronnby

INSTITUTET FÖR
BYGGDOKUMENTATION

Accnr

Plac *Ser*

*R
Jull*

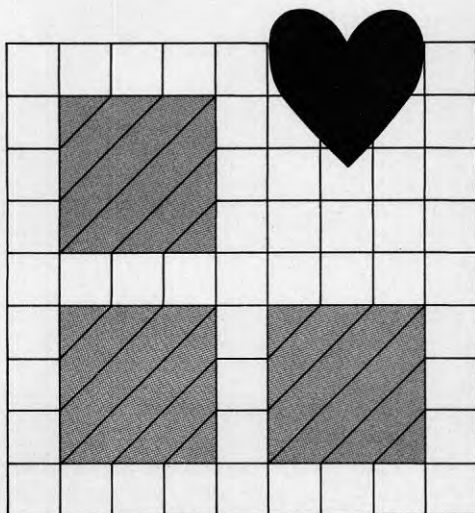
Byggforskningsrådet

R26:1988

SOCIALTJÄNSTENS STRUKTURINRIKTADE INSATSER
MED FÖRHINDER

Fallet Strömsund

Alf Ronnby

Denna rapport hänför sig till forskningsanslag 860426-4 från Statens råd för byggnadsforskning till Högskolan i Östersund, Östersund.

REFERAT

Strömsund i norra Jämtland är en kommun med typiska glesbygdspöblem. Det råder brist på arbetstillfällen. Många yngre människor flyttar från bygden och andelen äldre ökar. Skatteunderlaget sviktar och kommunen har svårigheter att klara den kommunala servicen. För att i någon mån försöka bidra till att förändra den pessimistiska och missmodiga stämning som situationen skapar, ville socialnämnden engagera sig i byutvecklingsprojekt. Man ville hjälpa till att utveckla mänskliga resurser. Förslaget utgick från socialtjänstreformens ambitioner kring strukturinriktade insatser och aktuella diskussioner om landsbygdsutveckling. I kommunstyrelsen tyckte emellertid majoriteten att detta inte var något som socialnämnden skulle engagera sig i. Man menade att socialnämnden skulle hålla sig till de mera traditionella socialvårdsfrågorna. Talet om strukturinriktade insatser hade man inte så mycket förståelse för - i vart fall inte om det handlar om sysselsättning och utvecklingsfrågor. Denna rapport är främst ett försök att belysa vad slags motsättningar det är vi kan se i fallet Strömsund och om de är principiellt intressanta. Det visar sig att det är motsättningar av flera slag: mellan en mera traditionell syn på socialt arbete och socialtjänstreformens ambitioner, mellan ett mera resultatnriktat ekonomiskt tänkande och en mera visionär samhällsförbättrande, mellan strävan att utveckla socialpolitiken och rädslan att dra på sig nya kommunala åtaganden och kostnader, osv. I rapporten kommer de agerande i Strömsund själva också i stor utsträckning till tals. Avslutningsvis diskuteras möjligheterna för strukturinriktat arbete i socialtjänsten.

I Byggnadsforskningsrådets rapportserie redovisar forskaren sitt anslagsprojekt. Publiceringen innebär inte att rådet tagit ställning till åsikter, slutsatser och resultat.

Denna skrift är tryckt på miljövänligt, oblekt papper.

R26:1988

ISBN 91-540-4868-0

Statens råd för byggnadsforskning, Stockholm

Innehåll	Sida
Förord	
Sammanfattning	
1. Fallet Strömsund	1
2. Socialtjänstreformen	6
3. Kommunen vid Vattudalen	13
4. Kommunorganisationen	27
5. Den kommunala andan	33
6. Samarbetsklimatet	45
7. Socialtjänsten	57
8. Socialtjänsten och samhälls- planeringen	63
9. Strukturinriktade insatser	78
10. Mottagandet	91
11. Motsättningen	114
12. Är fallet Strömsund unikt?	123
13. Tankar om framtiden	131
Litteraturlista	144
Noter	145
Bilaga	146

Förord

Strömsundsprojektet startade med intresse och optimism om att sätta igång och följa ett spännande byutvecklingsarbete. Den delen slutade ganska snopet och för socialarbetarna blev det tvärstopp.

För min egen del fortsatte processen dock med ett antal intressanta intervjuer med politiker och tjänstemän i Strömsund. Det hedrar dem att de alla ville ställa upp och låta sig intervjuas i en kontroversiell fråga. Jag tackar er för det och hoppas att ni inte tycker att ni blir orättvist behandlade i denna rapport.

I arbetet med denna studie, är det många som hjälpt mig (andra har motarbetat mig). Jag vill här passa på att tacka dem, som hjälpt mig och ett särskilt tack riktar jag till utredningssekreterarna på sociala avdelningen och till Birger Karlsson, som hjälpt mig med mycket basmaterial.

Jag vill slutligen tacka BFR för att man där var fortsatt intresserad även sedan projektet tagit en "kovändning". Slutligen ett varmt tack till Mona Larsson, som krånglat sig igenom min "oläsliga" handstil och skrivit en snygg rapport.

Östersund i september 1987

Alf Ronnby

Sammanfattning

Glesbygdskommunen Strömsund ligger i norra Jämtland vid Vattudalen. Här finns ljus och luft, stora vidder och naturrikedomar och en gammal landsbygdskultur. Men det är också en kommun där människorna numera har försörjningsproblem och många yngre människor flyttar från bygden. Kvar blir de gamla som sakta ser byar och boplatser förfalla. Kommunpolitikerna sitter i rävsaxen mellan sviktande skatteunderlag och relativt ökande krav och behov av kommunal service. Här finns socialpolitikerna och socialarbetarna som möter problemen med ökande arbetslöshet och stegrade socialhjälpkostnader, problemen med ungdomarnas missmod och flykt från samhället och de tilltagande svårigheterna att klara den sociala omsorgen ute i bygderna. Men här finns också socialarbetarna och socialpolitikerna som inspirerade av ambitionerna i Socialtjänstlagen och det aktuella talet om landsbygdsutveckling och exempel på lokala initiativ (samt i viss mån den ny Plan- och bygglagen), själva tog ett initiativ för att sätta igång ett byutvecklingsprojekt. Satsningen var ett försök att ge ett konkret innehåll åt socialtjänstens strukturinriktade insatser utifrån de lokala behoven och förutsättningarna.

En enhällig socialnämnd gick till kommunstyrelsen med, vad man tyckte, ett utmärkt förslag till hur man skulle göra en satsning på att försöka utveckla de mänskliga resurserna i byarna. Men väl i kommunstyrelsen blev det kalla handen. Där tyckte majoritetspolitikerna att den problematiken skulle inte socialpolitiker och socialarbetare befatta sig med. Detta sköter kommunstyrelsen själv och dessutom har man ett utvecklingsbolag i kommunen som ska engageras på bredare front i utvecklingen

av överlevnadsstrategier. Socialarbetare och socialpolitiker bör hålla sig till sitt eget socialvårdsområde. Visserligen har socialtjänstreformen gett den nya uppgifter, men det kan inte vara meningen att socialarbetarna ska blanda sig i sysselsättningsfrågorna, menade man. Dessutom är det kommunstyrelsen själv som i slutändan avgör hur intentionerna i SOL ska tolkas - åtminstone i detta avseende.

Motståndarna i kommunstyrelsen menade också att det skulle vara direkt olämpligt att engagera socialarbetarna i byutvecklingsarbete, eftersom dessa har en traditionell fattigvårdsstämpel på sig i folks ögon. I synnerhet är företagare och entreprenörer misstänksamma mot socialarbetare och att engagera socialarbetare i utvecklingsarbetet skulle därför snarare försämma än förbättra förutsättningarna för ett sådant arbete i kommunen. Socialarbetarna kunde helt enkelt komma att trassla till ritningarna i den kommunala näringspolitiken, befarande man.

Socialtjänsten i Strömsund har länge drivit en offensiv politik och varit framgångsrika med att sätta igång nya verksamheter som rönt uppmärksamhet även utanför kommunen. För att vara socialtjänst i en så liten landsbygdskommun kan kanske socialtjänsten i Strömsund sägas uppvisa en ovanligt stark framåtanda. Kanske var det därför helt logiskt att det var där man tog initiativ till ett byutvecklingsarbete. Men i det här fallet visade det sig då vara ett allt för djärvt steg där man inte kunde få kommunstyrelsemajoriteten med sig. Det främsta skälet till detta är nog att dessa politiker uppfattade att socialarbetarna allt för radikalt skulle komma att överskrida sina traditionella roller. Ett annat skäl mot förslaget är att motståndarna uppfattade att ett byutvecklingsarbete inte skulle bli tillräckligt effektivt med socialtjänsten inblandad. Byutvecklingen handlar om näringspolitik och ekonomiska realite-

ter (realpolitik), menar man, och det handlar inte om socialpolitik, omplåstring och sociala hänsyn, naiv eller optimistisk förbättraranda och sociala visioner.

En socialpolitisk expansion in på detta område kan lätt leda till att kommunen, som redan har ekonomiska svårigheter, drar på sig ytterligare stora kostnader och ekonomiska åttaganden, menar man. Socialtjänstens tidigare framgångar och olika projekt låg dem nu närmast till last. Socialtjänsten i Strömsund uppfattas som allt för expansiv. Man vill för mycket och leder kommunen ständigt in på nya åtaganden, menar kritikerna. Samtidigt har dom svårt att se att detta har effektiviserat den kommunala verksamheten eller minskat kommunens problem. Som kommunalrådet uttrycker det, "trots satsningen på alla nya projekt, pekar ingen annan kurva neråt".

Kanske kan man säga att motsättningen kring socialtjänstens förslag och ambitioner också avspeglar en mera djupgående motsättning mellan olika sätt att tänka och uppfatta världen. Den motsättning, som vi i fallet Strömsund stöter på, skulle också kunna betraktas som en motsättning mellan ett mera handfast, resultatintat och ekonomiskt tänkande och ett mera visionärt och värderationellt tänkande. Eller annorlunda uttryckt, motsättningen mellan kamrerstypen eller förvaltaren, som är upptagen av att ekonomisera med resurserna och humanisten eller den socialpolitiske visionären som drivs av sina högtflygande ideal och en samhällsförbättraranda. Dessa personer har uppenbart svårt att förstå varann och mötas i ett samarbete på grund av sina olika referensramar och perspektiv. Man har svårt att enas om vad som är viktigt och efterstävansvärt därför att man har olika värderingar och värden, och man uppfattar vad som är resurser och framgångar på olika sätt. Dom blir för varann krassa materialister respektive blåögda idealister. I viss mån möter vi det-

ta i fallet Strömsund, i andra delar är det mera "banala" motsättningar. Resultatet blir i vart fall en total blockering. Trots upprepade försök lyckades inte socialpolitiker och socialarbetare lösa upp knuten. Dom fick lomma hem till sin gamla verksamhet. Vilka lärdomar kan vi dra av detta, med tanke på socialtjänstens strukturinriktade insatser i framtiden? Rapporten avslutas med några reflektioner kring detta.

1. Fallet Strömsund

I Vattudalen i norra Jämtland ligger samhället Strömsund i kommunen med samma namn. Det är en glesbygdskommun med fjäll och stora vildmarker och en ganska liten befolkning på en stor yta. Här finns naturrikedomar, ljus och luft och människor som bor i väglöst land. Samtidigt har man glesbygdens problem med stor arbetslöshet, sviktande ekonomiska resurser och folkflykt. Byarna töms på sina innevånare och serviceunderlaget försvinner. Kommunen måste till och med gå in och subventionera mattransporterna. Det är inte överord att säga att kommunen närmast befinner sig i en krissituation.

Men här finns också socialpolitikerna och socialarbetarna som bestämde sig för att ta tag i problemen på allvar. Man beslöt sig för att satsa på ett byutvecklingsprojekt, ett arbete för att mobilisera alla goda krafter för att utveckla överlevnadsstrategier i byarna. Arbetet skulle ske inom ramen för socialtjänstens första huvudfunktion, de strukturinriktade insatserna. Ett projektförslag förbereddes i en arbetsgrupp och en enhällig socialnämnd gick till kommunstyrelsen för att få deras sanktion och stöd för byutvecklingsarbetet.

Men i kommunstyrelsen kunde inte majoriteten förstå varför socialtjänsten över huvud taget skulle engagera sig i den här typen av problem. Att arbeta med överlevnadsstrategier och byutveckling, det hade ju kommunen ett utvecklingsbolag till. Socialtjänsten borde hålla sig till det mera normala socialvårdsarbetet och inte

Kommunal kovändning 1,5 års arbete spolats

Strömsund (ÖP) Ett och ett halvt års arbete – och till ingen nytta. Är det ett sätt att tillvarata kommunens resurser?

STRÖMSUND
0670-120 65

Simone
Hansen

Socialchef Jan Bornestig ställer sig den frågan sedan kommunstyrelsen i går gjorde en snabb kovändning och avlog socialnämndens framställan om ett unikt enga-

Strömsunds socialchef är bitter

gemang i samhällsplanningen.

Under ett och ett halvt år har socialnämnden utarbetat ett program för ett 3-årigt projekt med syfte att medverka i den kommunala samhällsplaneringen och engagera mindre lokala utvecklingsgrupper för att tillvarata den lokala kompetensen som bas för en framtid i kommunen.

– Så sent som i förra veckan hade vi ett sammanträffande med representanter från kommunstyrelsens arbetsutskott och då var det i princip klart att man skulle bifalla vår framställan, säger Jan Bornestig.

När kommunstyrelsen plötsligt vände på kappan och avslog projektet väckte det protester från hela den samlade borgerliga gruppen samt vpk som reserverade sig mot beslutet.

– Det är helt tydligt att initiativet till projektet kommer från fel håll (socialtjänsten), säger Jan Bornestig och hänvisar till att fullmäktige i våras tog ett beslut som i grund och botten har samma budskap: Att satsa på kommunens lokala resurser för att skapa utvecklingsmöjligheter inom kommunen.

□□ – Men, fortsätter Jan Bornestig, det är tydligen

inte rumsrent när vi inom socialnämnden vill angripa orsakerna i samhället och vi får väl nöja oss med att betala ut socialbidragen i fortsättningen.

När kommunstyrelsen avsåg projektet var det med motiveringen att det inte låg på socialnämndens bord att bedriva utveckling i glesbygden.

– Det är kommunens näringslivsorgan som skall aktivitera sig i frågorna kring byutveckling och samverkan mellan lokala initiativ och resurser, säger kommunalråd Bo Bergqvist, som är rädd för att ett engagemang från social-

nämndens sida kan leda till en rent social prägel på utvecklingsarbetet. Något som man i Strömsunds kommun inte vill blanda in i "överlevnadssatsningarna".

Med utgångspunkt från de speciella anslagen från socialdepartementet för just kommunalt utvecklingsarbete hade Strömsunds kommun en unik möjlighet att vara bland de första kommunerna i landet som skulle få statsbidrag till försöksprojektet.

– De pengar som kommunen skulle svara för rör sig om den blygsamma summan av 50 000 kronor, och resterande 700 000 kronor skulle staten stå för i form av bidrag.

□□ – Vi är först framme med ett färdigt handlingsprogram och om någon hade möjlighet att få detta statsbidrag var det Strömsunds kommun, säger Bornestig som är oerhört besviken över kommunstyrelsens agerande.

Förutom socialnämndens många nedlagda arbetstimmar för att presentera ett strukturerat program har även Högskolan i Östersund ansökt om projektanslag för att följa upp arbetet och resultaten kring det unika försöksprojektet i Strömsund.

– Allt arbete som lagts ned med kommunens tidigare välvilliga inställning till både personalutbildning och temadagar har nu resulterat i noll och ingenting, men ett har vi trots allt lärt oss: Vi skall inte lägga oss i, säger Bornestig.

ha dessa gränsöverskridande ambitioner. Inte hjälpte det att socialarbetarna och socialpolitikerna hänvisade till att detta arbete låg i linje med de uppgifter lagstiftaren gett socialtjänsten och att detta var en högst angelägen uppgift för kommunen. Det blev kalla handen. Och i tidningen uttalade sig kommunalrådet och sa, att utvecklingsarbetet kan få en rent social prägel om socialnämnden ska vara med. En social prägel vill man inte ha på överlevnadssatsningarna.

På högskolan i Östersund satt en forskare - undertecknad - som varit med i förberedelsediskussionerna. På Byggforskningsrådet hade man nyligen antagit ett program om "social påverkan i samhällsutvecklingen". Forskaren hade fått forskningsmedel från BFR för att följa utvecklingsarbetet i Strömsund. Situationen var nu naturligtvis lite snopen för forskaren och för BFR - och inte minst för socialarbetarna. Men samtidigt var det inträffade ganska spännande på sitt sätt. Här fick vi uppleva en tydlig motsättning kring socialtjänstens ambitioner att arbeta strukturinriktat - en uppgift som riksdagen ålagt dem. Vad stod denna motsättning för? Uppfattar kommunstyrelsen socialtjänstens uppgifter så annorlunda än socialarbetarna och socialpolitikerna? Hur ser man då på socialtjänstreformen och socialtjänstlagen? Tolkar man möjligen situationen i kommunen på ett annat sätt i kommunstyrelsen än inom socialtjänsten, eller är man bara pessimistisk och möjligheterna att tackla problemen? Eller tycker kommunstyrelsen kanske inte att socialtjänsten har kompetens att bidra med någon positivt när det gäller att tackla dessa problem? Avspeglar kommunstyrelsens attityd en syn på socialtjänsten som fattigvårdens eller socialvårdens utövare rätt och slätt? Eller döljer sig kanske andra motsättningar bakom avslaget? Vad har socialtjänsten i

Strömsund egentligen för slags relationer till kommunens ledning? Hur är dess ställning i kommunförvaltningen?

Ja, frågorna var många. Och nu gällde dom inte bara Strömsund. Här hade motsättningen blivit så tydlig när socialtjänsten skulle arbeta strukturinriktat, att det även såg principiellt intressant ut. Vi bestämde oss alltså för att forskningsprojektet om strukturinriktade insatser i Strömsund istället skulle bli en studie kring projektet som inte blev av - om strukturinriktade insatser med förhinder.

Syftet med studien är alltså att utreda vilka motsättningar som låg bakom att socialtjänsten vägrades arbeta med sådant som socialministern ansåg vara det allra viktigaste nya inslaget i socialtjänstereformen. Intentionen är också att reflektera kring om denna motsättning är speciell för Strömsund eller på något sätt generell, när socialtjänsten ska arbeta strukturinriktat.

Rapporten som du nu håller i din hand, är alltså resultatet av denna studie. Den bygger på intervjuer med de ledande och de främst inblandade politikerna i kommunstyrelsen och i socialnämnden, samt med några socialtjänstemän (totalt 16). Sju socialtjänstemän har också svarat på en enkät. Enligt min undersökningsplan, skulle ett motsvarande antal tekniker, som är involverade i samhällsplaneringen, också svara på enkäten. Men det gick tyvärr inte. Där visade sig, som jag uppfattar det, en aspekt av motståndet mot socialtjänstens strukturinriktade insatser. Enbart två tekniker ville svara på enkäten, medan 10 bara kunde förmås att svara på tre frågor om socialtjänstens medverkan i samhällsplaneringen. Den som är intresserad av att veta mera om studiens uppläggning kan läsa bilaga 1.

Rapporten är upplagd så att jag börjar med en kort presentation av socialtjänstreformen med avseende på strukturinriktade insatser. Därefter följer en beskrivning av situationen för Strömsunds kommun, hur kommunförvaltningen ser ut, politiska styrkeförhållanden, den kommunala andan, samarbetsklimatet och socialtjänstens ställning samt tankarna bakom projektförslaget. Allt detta är tänkt att bilda bakgrund för beskrivningen och analys av vad som hände projektförslaget och motsättningarna kring detta och socialtjänstens ambitioner att arbeta strukturinriktat. Jag har i stor utsträckning låtit de intervjuade komma till tals i rapporten genom att saxa från intervjuerna. Slutligen kommer jag med några reflexioner kring frågan hur vi kan se på fallet Strömsund och kring socialtjänstens möjligheter att arbeta strukturinriktat i framtiden.

2. Socialtjänstreformen

Ett av, de stora nya inslagen i socialvårdens verksamhet, som skulle ske inom socialtjänstreformen, var satsningen på sk strukturinriktade insatser. Denna inriktning i socialt arbete betonades på flera sätt under den långa tid som socialutredningen arbetade. I den sk skuggutredningen (tillsatt av socialcheferna 1968) och i socialminister Sven Asplings tio-punktsprinciper 1971 framhålls att socialvården ska vara en del av den generella socialpolitiken och arbeta med förebyggande åtgärder, bl a genom att medverka i samhällsplaneringen och vara med och formulera sociala mål för dessa (Pettersson 1986, sid 21 - 23).

När socialutredningens principbetänkande kom 1974, hade man där tagit fasta på Asplings tio-punktsprinciper och skuggutredningens synpunkter, samt i övrigt påverkats av diskussionerna kring en mera offensiv och förebyggande socialvård. Bland socialvårdens huvudfunktioner ingår bl a medverkan i samhällsplaneringen och allmänt förebyggande insatser. Socialvårdens mål i samhällsplaneringen ska vara att tillföra planeringsprocessen underlag i form av social kunskap, att delta i själva planeringsprocessen och att initiera samhällsarbete. SU betonar att socialvården bör delta i planeringen redan i inledningsskedet då man formulerar programmet. Socialvårdens uppgift är att bevaka att de sociala miljöqualiteerna beaktas i planeringen och bl a tillföra kunskap om sociala konsekvenser av den befintliga planeringen och strukturen, dvs hur det påverkar männis-

kors levnadsvillkor. Vad gäller samhällsarbete, syftar detta på metoder som avser bearbetning av grupp och miljöproblem i den lokala omgivningen. Problembearbetningen ska ske genom att aktivera människorna i den lokala miljön. SU anger sedan en rad målsättningar för deltagandet i samhällsplaneringen. Några av dessa är; att skapa en allsidigt sammansatt social struktur, en planering av närmiljön som främjar kontakt och gemenskap, möjligheter till differensierade fritidsaktiviteter för alla kategorier människor och ett tillräckligt och väl lokaliserat utbud av sociala tjänster. (SOU 1974:40, sid 32 - 33).

En bakgrund för denna nya insats i den svenska socialvården som SU kom med, var en längre tids diskussioner om att socialvården hade ett allt för passivt eller avvaktande förhållningssätt. Socialvården hade i för stor utsträckning roller som städgumma som bör rensa upp i eländet sedan problemen blivit akuta, eller som vårdare som får ta hand om de skadade. Kritikerna menade att arbetet måste inriktas på att försöka förebygga de sociala problemen. Kritikerna riktade sig också mot en samhällsordning som skapar utslagning och sociala problem, och mot en samhällsplanering som i dominerande omfattning bygger på ett ekonomiskt och tekniskt tänkande med mycket lite beaktande av de sociala aspekterna. I principbetänkandet hänförs bl a följande sociala problem till strukturella förhållanden: regional obalans pga strukturomvandlingar i näringslivet, ogynnsamma uppväxtförhållanden, klassmässiga utbildningsskillnader, arbetslöshet, låga inkomster och ojämlig inkomstfördelning, bostadsproblem, fritidsproblem och politisk fattigdom. (SOU 1974:39, sid 48).

Tre huvudfunktioner

Den här redovisade inriktningen i socialt arbete finns också med i socialutredningens slutbetänkande 1977 och i socialtjänstpropositionen 1979/80. I SU:s slutbetänkande har socialvårdens/socialtjänstens funktioner sammanförts till tre huvudfunktioner nämligen strukturerat inriktade, allmänt inriktade och individuellt inriktade insatser. De strukturellt inriktade insatserna, består av tre delar: uppsökande verksamhet, samhällsarbete och medverkan i samhällsplaneringen. Målsättningen för de strukturinriktade insatserna är att påverka samhällsstrukturen för att bidra till goda levnadsvillkor och för att förebygga uppkomster av individuella hjälpbehov.

"Liksom Socialutredningen och flera remissinstanser, anser jag att socialtjänstens medverkan i samhällsplaneringen är ett av de viktigaste inslagen i den nya socialtjänsten."
Socialminister Gabriel Romanus

Enligt SU och socialministern (i propositionen) ankommer det på socialnämnden att i samverkan med övriga facknämnder utveckla formerna för socialtjänstens medverkan i samhällsplaneringen (Ibid sid 98). I grova drag tänker sig SU samma typer av insatser som tidigare nämnts: att tillföra underlag (social kunskap), delta i själva planeringen och i uppföljningen. SU menar att socialtjänsten kan bidra med sociala områdesbeskrivningar som ska komplettera de tekniska och geografiska områdesbeskrivningarna. All planering bör också innehålla en inventering och analys om sociala problem och behov. Man ska särskilt beakta utsatta gruppers speciella situation och behov. Planeringen bör medverka till en samordning av kommunens olika resurser och verksamheter och bör styras av en social målsättning. (Min kurs) Den bör bedrivas på ett sådant sätt, att de som berörs av planeringen (brukarna) får tidig insyn och möjligheter att påverka planeringen. (Ibid sid 98)

Socialutredningen presenterar en lång lista över mål som socialtjänsten ska eftersträva i sitt deltagande i samhällsplaneringen (Ibid sid 99). Målen är lika eller likartade dem som redovisades i principbetänkandet.

Tidigare i principbetänkandet hänförde SU samhällsarbete som en metod i socialt arbete till socialvårdens medverkan i samhällsplaneringen. I slutbetänkandet är det en mera självständig del inom huvudfunktionen strukturinriktade insatser. SU menar att det är socialtjänstens uppgift att aktivera medborgargruppen till insatser för att påverka sin situation. Man vill nu emellertid inte koppla detta enbart till medverkan i samhällsplaneringen, utan vill istället se det som en del i socialtjänstens utåtriktade och mera offensiva verksamhet. Att arbeta med sociala problem i samhället, samhällsarbete, ser SU som nära förbundet med den all

allmänna fältverksamheten. Samhällsarbetet ska inriktas på lokala förhållanden och syfta till att förebygga och avhjälpa problem i lokala miljöer. Arbetet ska bedrivas i samverkan med berörda befolkningsgrupper och ha sin grund i uppfattningen att varje individ har resurser som kan frigöras, utvecklas och förstärkas i samarbete med andra.

Samhällsarbete bör stimuleras till medverkan i ideellt, politiskt och fackligt föreningsliv och inom andra former av samhörighet, som bygger på intressegemensap (Ibid sid 100).

Det nya är strukturinriktat

Det är ingen tvekan om att de strukturinriktade insatserna kan betraktas som det verkligt nya i socialtjänstreformen (i synnerhet sedan det ännu inte blivit något av med det föreslagna socialförsäkringstillägget, SOFT). Socialministern (Gabriel Romanus) som s a s står för propositionen framhåller också vikten av dessa insatser, med särskild hänvisning till socialtjänstens medverkan i samhällsplaneringen. "Liksom SU och flera remissinstanser, anser jag att socialtjänstens medverkan i samhällsplaneringen är ett av de viktigaste inslagen i den nya socialtjänsten" säger ministern (Prop. 1979/80:1, sid 159, min kurs) Att socialtjänsten ska medverka i samhällsplaneringen finns också direkt inskrivet i socialtjänstlagen (§ 5 och 7).

(Mera om innehållet i strukturinriktade insatser utvecklas i kapitel 9).

Med tanke på vad gäller socialtjänstreformen innebär vad gäller de strukturinriktade insatserna - i synnerhet medverkan i samhällsplaneringen - kunde man kanske förvänta sig att det skulle ha hänt en hel del på den

här fronten efter 1982. Vi har sett att vikten av de här insatserna framhålls både av SU och regeringen/ministern. Att det skulle stå för ett betydelsefullt inslag i den nya socialtjänsten, borde även gälla den efterföljande socialdemokratiska regeringen, eftersom socialutredningen i mycket är en socialdemokratisk produkt. Dessutom drev ju aktiva opinionsbildare (och beslutsfattare) såsom socialcheferna (FSS, Föreningen Sveriges Socialchefer) och andra aktiva socialarbetargrupper den här frågan under socialutredningens tid. Men jag tror att det är en ganska allmän bedömning som en grupp intresserade i landet gör, inklusive jag själv, att det faktiskt inte hänt så väldigt mycket.

Det finns undantag i vissa kommuner, men i det stora hela har varken deltagandet i samhällsplaneringen och samhällsarbetet fått ett uppsving som på något sätt står i proposition till intentionerna och ambitionerna i socialtjänstreformen. Tvärtom visar det sig väl att samhällsarbetet står och stampar ungefär på samma ställe som på 70-talet. Vad gäller medverkan i samhällsplaneringen, har det gjorts en del försök, men erfarenheterna visar på stora svårigheter i det arbetet. Min bedömning är att man i de flesta kommuner ligger ganska lågt med den här verksamheten i socialtjänsten och i kommunförvaltningarna över huvud taget. - Jag återkommer senare till den här frågan.

I fallet Strömsund var det just socialtjänsten, som i enlighet med socialutredningen och lagen (SOC) tog initiativet för att ge ett mera konkret innehåll åt dessa arbetsuppgifter. Under en ganska lång tid (ca 1,5 år) behandlade en arbetsgrupp frågan vad det skulle betyda för Strömsunds del. Man kom bl a fram till att det borde gälla strukturinriktade insatser som riktar sig mot glesbygdens speciella problem sviktande försörjningsmöjligheter, avfolkning och samhällets avveckling.

Socialnämnden gick sedan med ett bestämt projektförslag till kommunstyrelsen. Där sa emellertid majoriteten klart ifrån, detta ska ni inte syssla med i socialtjänsten. Håll er till era vanliga arbetsuppgifter, dom har ni nog att göra med.

Vi ska i den här rapporten följa vad som hände och försöka sätta in det i ett sammanhang. Därför kan det vara lämpligt att läsaren först blir bekant med förhållandena i kommunen.

3. Kommunen vid Vattudalen

Strömsunds kommun sträcker sig från fjällvärlden och norska gränsen i nordvästra Jämtland genom det vida skogslandskapet längs Ströms Vattudal, med 12 mil av älvar och sjösystem, ner till de stora myrarna och jordbruksbygden i kommunens södra del i norra Ångermanland. (1)

Vattudalen har sedan årtusenden varit en färdled och en kulturbygd. I nordsydlig riktning av kommunen finns nu de största kommunikationslederna inlandsbanan och riksväg 88. Centralorten Strömsund med 4 300 invånare ligger i södra delen av Vattudalen. I andra änden av dalen i nordväst vid norska gränsen ligger tätorten Gäddede, med 657 invånare. Hammerdal med 1 500 invånare är kommunens sydligaste tätort. Längst i norr vid riksvägen ligger tätorten Hoting med 1 100 invånare.

Strömsund är en till ytan mycket stor kommun, men har en relativt liten befolkning. Till ytan är den landets sjätte största kommun. Antalet invånare är totalt 16374 och med en yta på 106 kvadratmil blir det bara 1,5 personer per kvadratkilometer. I praktiken är det betydligt glesare ute på landsbyden eftersom nästan 10 000 av invånarna bor i kommunens nio tätorter. Det finns avlägsna bosättningar i kommunen dit det inte ens finns någon väg (t ex Raukasjö).

I Strömsund har nänniskor levt på jakt och fiske och rensköttsel, sedan urminnes tider. Människor som levde på jakt och fiske slog sig ner vid sjöar och vattendrag och där finns på vissa ställen (t ex Lepikvattnet, Rankasjön och Fångsjön) spår av bosättningar sedan stenåldern. Jakt och fiske betyder fortfarande mycket för befolkningen både vad gäller fritidssysselsättning och i den informella ekonomin.

Strömsund har en stor fjällvärld, vidsträckta skogar och vildmark, men det moderna skogsbruket har förändrat landskapet drastiskt, med sina kalhyggen och skogsbilvägar. De många kraftverksbyggena och vattenregleringarna har också satt sina spår i naturen.

Strömsund är en glesbygd med ljus och luft, stora
vidder och ändlöst skogsland. Foto ÖP

I Strömsunds kommun utgörs ungefär en procent av arealen av åkermark, medan 61 procent är skog. Jord- och skogsbruk har tidigare varit den viktigaste försörjningen inom hela kommunen. Rationaliseringen inom denna näring har dock förändrat bilden. 1970 arbetade ungefär en tredjedel av befolkningen i åldern 16 - 64 år inom jord och skogsbruk. Fem år senare var det 20 procent och 1980 hade andelen sjunkit till 17,7 procent. Detta är dock fortfarande en hög andel jämfört med hela lan-

det, där andelen bara var 5,6 procent 1980. Strömsunds kommun har också en större andel sysselsatta i jord och skogsbruk än Jämtlands län i sin helhet.

Fyra blev en

Nuvarande Strömsunds kommun är en sammanslagning av fyra tidigare små kommuner med Fjällsjö i Ångermanland, Frostviken vid norska gränsen, Hammerdal i söder och Ström i mitten. Frostviken var den minsta av dessa med 1 793 invånare (men med den största ytan) och Ström den största med 7 071 invånare år 1973. Sammanslagningen skedde 1974 och då fick kommunen ca 18 000 invånare.

I gamla Fjällsjö kommun finns tre tätorter eller samhällen, Hoting, Rossön och Backe. Av dessa är Hoting den största, men huvuddelen av den gamla kommunförvaltningen låg i Backe. Frostviken har bara ett större samhälle före detta centralorten Gäddede med 657 invånare. I Hammerdals kommun var samhället Hammerdal centralort. Hammerdal har nu 1 528 invånare. Ström var centralort i

Ströms kommun och är idag - med namnet Strömsund- centralort för den nya kommunen. Strömsund har nu (1/1 1987) 4 302 invånare.

Under lång tid har det gått en flyttningsström från landsbygden och de mindre orterna till tätorterna. Under perioden 1974 till 1979 ökade tätorterna Backe, Hammerdal, Hoting och Strömsund sin befolkning. Strömsund ökade mest medan Gäddede minskade sin befolkning något. Totalt sett minskade också kommunens befolkning. Sedan 1952 har kommunerna förlorat mer än 9 000 innevånare, en minskning med ca 36 procent. Gamla Frostviken har i stort sett fått sin befolkning halverad.

Över hängbron - symbolen för Strömsund - anländer vi söderifrån till centralorten Strömsund. Foto ÖP

Under 1980-talet har kommunens befolkning minskat med 6 procent. I den föregående sexårsperioden (1974-1980) var minskningen 3,9 procent. Under 80-talet har t o m samtliga tätorter minskat sin befolkning - alla utom Kyrktåsjö, som ökat med en person!

En kommun med problem

Strömsund är en kommun som har problem med att folkmängden stadigt minskar. Förändringarna har också lett till att Strömsund får en allt större andel äldre över

64 år och en minskning i åldersgruppen 15-64 år. År 1980 var andelen i åldern 0-14 år 16,8 procent, 60,4 procent var i åldern 15-64 år och 22,8 procent var över 64 år. 1986 var andelarna 16,3, 59,5 och 24,2 procent. Andelen människor i den förvärvsarbetande ålderskategorin har alltså minskat med ett par procentenheter i förhållande till den vanligtvis inte förvärvsarbetande åldersgrupperna. Strömsund har alltså ca 24 procent ålderspensionärer och tillsammans med förtidspensionärerna är gruppen pensionerade ca 34 procent av befolkningen. I åldersgruppen 15-24 år har det skett en minskning med 25 procent sedan 1970.

Strömsund är som tidigare nämnts, en kommun där skogs- och jordbruksnäringen fortfarande har en förhållandevis stor betydelse. Det finns ganska lite av industri-tradition och den som finns - eller har funnits - är i stor utsträckning inriktad på byggmaterialproduktion. Idag är kommunens största arbetsplats den kommunala förvaltningen eller rättare kommunorganisationen själv.

I S:t Blåsjön genomförde man en hungerstrejk för offentliga arbeten, som lät tala om sig.

Gruppen kommunalt anställda har ökat år från år och idag arbetar 1 681 personer inom kommunen. Det är en ökning med ett par hundra sedan 1982 och det betyder att ca 25 procent av de förvärsarbetande arbetar hos kommunen. Inom offentlig förvaltning i sin helhet arbetade 34 procent (FOB 1980). Nedanstående tabell visar hur de förvärsarbetande fördelar sig på de olika näringsgrenarna i Strömsund, i Jämtlands län och i hela landet. Man kan notera att det i Strömsund skett en kraftig minskning av andelen förvärsarbetande inom byggnadsindustrin från 1975 till 1980.

Tabell 1 Sysselsättning i Strömsunds kommun, Jämtlands län samt hela riket 1975 och 1980. Procentuell fördelning på näringsgrenar

	Jämtlands län		Strömsunds kommun		Hela riket	
	1975	1980	1975	1980	1975	1980
Jord- och skogsbruk	13,9	11,1	20,0	17,7	6,3	5,6
Gruvindustri	0,3	0,1	0,2	0,1	0,5	0,4
Tillverkningsindustri	16,5	15,1	16,4	18,6	27,2	24,0
El-, gas-, vatten- o värmeverk	1,3	1,5	1,2	1,6	0,8	0,9
Byggnadsindustri	10,5	8,8	12,5	7,6	7,6	7,0
Varuhandel	14,0	13,4	11,4	10,4	14,6	13,8
Samfärdsel	7,3	7,5	7,2	7,2	7,1	7,2
Privata tjänster	3,5	4,9	2,2	2,8	5,8	7,0
Offentlig förvaltning	32,7	37,6	28,9	34,0	30,1	34,1
Summa	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Källa: FOB

Andelen förvärsarbetande i åldern 16-64 år har i Strömsund liksom i hela landet ökat mellan de olika mätstillfällena som sker i samband med folk- och bostadsräkningen.

garna vart femte år. År 1975 var förvärvsfrekvensen i Strömsund 63 procent i länet 68,3 och i landet 73 procent. Fem år senare hade den ökat till 67,7 respektive 73,1 och 75,6 procent. Förvärvsfrekvensen bland kvinnorna ökade särskilt markant i Strömsund. Den ökade med mer än tio procentenheter på fem år, från 50,3 till 61 procent år 1980.

Samtidigt med den ökade förvärvsfrekvensen har emellertid svårigheterna att finna arbete ökat i Strömsund. I februari 1985 var 5,4 procent av befolkningen i ålder 16-64 år arbetslösa i Strömsund (i länet 3,3 och i riket 3,0 procent), i januari 1986 var andelen lika stor i kommunen, men i januari 1987 hade arbetslösheten ökat till 6,2 procent (i länet var den då 3,8 och i riket 2,7). Arbetslösheten bland ungdomarna under 25 år var då 7,7 procent och gruppen långtidsarbetslösa hade ökat med 30 procent sedan föregående år. Om man till den öppna arbetslösheten lägger antalet personer i beredskapsarbete, arbetsmarknadsutbildning och i ungdomslag blir andelen "arbetslösa" 10 procent.

Den ökade arbetslösheten - och inte minst långtidsarbetslösheter - leder till att kommunens kostnader för utbetalningar av socialbidrag också ökar. Socialbidragens andel av socialnämndens budget har ökat från 1,4 procent 1980 till 5,2 procent 1986 och de tar nu 1,3 procent av kommunens totala budget mot 0,4 procent 1980.

Politikers och tjänstemäns uppfattning av situationen

Den bild som växer fram av Strömsund är en kommun med ljus och luft, stora vidder och vacker natur med goda naturtillgångar och väldiga vattensystem, men med en starkt minskande befolkning, utflyttning och avfolkning, stor arbetslöshet och en sned åldersfördelning samt ett sviktande serviceunderlag. Detta är också den bild som samtliga intervjuade ger i min undersökning.

Många framhåller också just den stora arbetslösheten bland ungdomar som ett mycket allvarligt problem. Dessutom nämns långa avstånd och transportproblem, sviktande initiativkraft i näringslivet och i kommunorganisationen, kommunens dåliga ekonomi och höga skatter och en allmänt deppig eller pessimistisk inställning hos befolkningen. - Ingen kämparanda! - Flera personer nämner också att det råder ett slags jantelagsanda bland befolkningen i Strömsund.

Låt oss se vad ett antal intervjupersoner har att säga om situationen. Vi kan låta kommunens främsta företrädare kommunalrådet Bo Bergqvist (55 år, socialdemokrat) först komma till tals.

"Vi har nu mera folk i industrijobb än för 10-15 år sedan. Men jobben har ändå inte räckt till på långa vägar. På 60-talet hade vi en flyttning från byarna in till tätorterna och dessa expanderade. Därför hade vi en stor byggverksamhet i tätorterna då. Det gav många jobb. Men det har ju stangerat. Nu flyttar folk också från våra tätorter in till Östersund och till Stockholm.

Flyttningströmmen går alltså från de mindre byarna till tätorterna i kommunen och därifrån till andra större tätorter. När folk flyttar från byarna, så kan man inte upprätthålla servicen där. Men nu märker jag att även servicen i tätorterna håller på att bli försämrad. Det beror på att folk åker till Östersund och handlar. Då kan handlarna här inte överleva. Allt dras mot vissa större centra!

Vi får ju ofta höra här, att om Jämtland ska överleva, så måste man satsa på Östersund. Men frågan är om Östersund kan överleva om det inte finns ett levande omland. Jag tror det inte. Därför borde man också satsa på omlandet för att Östersund ska kunna bli en fungerande stad även i framtiden. Samma gäller ju för tätorten Strömsund. Affärerna här klarar sig inte enbart på tätortens befolkning. Dom är beroende av folk som kommer in från byarna.

Fortsätter högkonjunkturer och trycket på det expansiva orterna, blir det väl fortsatt avfolkning av glesbygden. Vi har väldigt svårt att stoppa utflyttningen. Sedan 1974 har vi mist ca 1 600

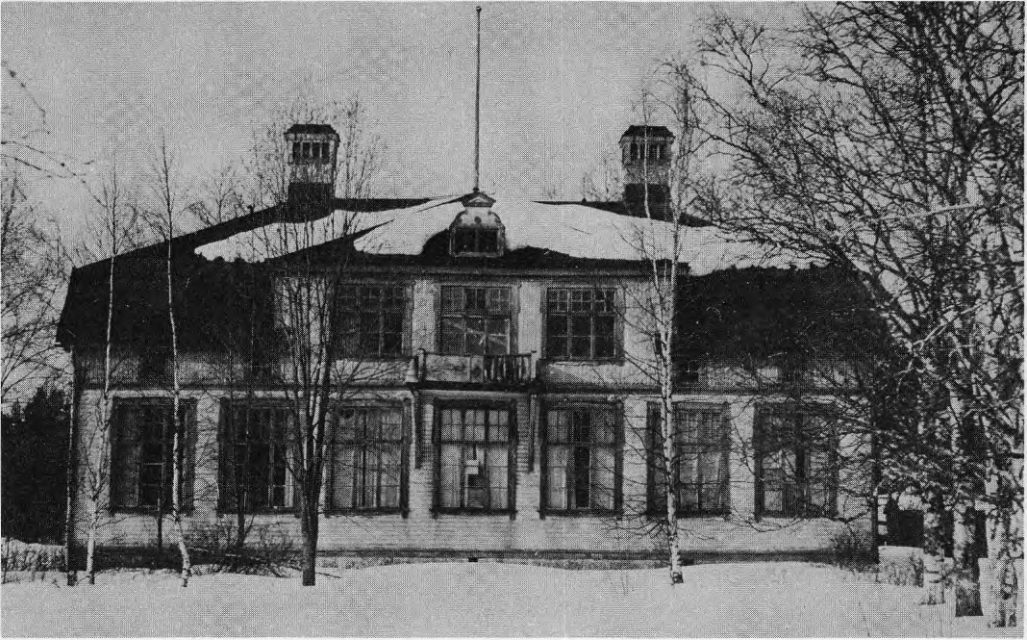
människor. Det är i princip ett Hamnerdal och några andra byar som har försvunnit. Vi håller ju på att efterhand bli en väldigt liten kommun!" säger Bo Bergqvist bekymrat.

Är det riktigt att den kommunala ekonomin efterhand har gett er allt mindre utrymme att tackla problemen?

"Ja, statsbidragen till kommunen har de senaste åren försämrats så mycket att det motsvarar två kronor på skatten. En motivering för de förändrade statsbidragen, har varit att kommunerna själva fått ökat skattekraft. Procentuellt sett har det också skett i Strömsund, men på grund av utflyttningen har det reellt blivit en klar försämring. Skatteutjämningsbidraget är också så konstruerat att för varje utflyttare förlorar kommunen ca 10 000 kronor i utjämningsbidrag, samtidigt som vi förlorar skatteintäkterna.

Det har varit kärvt att få ihop 1987 års budget, men det blir än värre nästa år. Nu har vi haft reserver att ta ur, skatteregleringsfonder och pensionsfonder. Men dom reserverna har vi snart tömt. Då är det inget annat att göra än att skärpa verksamheten ytterligare - eller öka inkomsterna på något sätt. För att öka inkomsterna har vi höjt avgifterna rejält 1987. Jag ser inte att vi kan höja dom ytterligare till 1988. Samtidigt har vi redan nu så hög skatt i förhållande till andra kommuner, att det är svårt att höja skatten mycket mer", säger Bo Bergqvist.

Bo Bergqvist ser alltså från sin utgångspunkt som kommunalråd, hur flyttningsströmmarna rinner ut ur kommunen mot mera expansiva centra och hur befolkningsminskningen och centraliseringen gör att det är svårt att upprätthålla en rimlig service t o m i kommunens tätorter. Framtidsutsikterna verkar dystra.

Hällnässets nerlagda skola, Rossön

Foto LT

Vi låter nu frågan gå till socialnämndens ordförande Torsten Nilsson (62 år, socialdemokrat). Torsten Nilsson har suttit i socialnämnden i 25 år och varit med på den tid då ordföranden själv fick utföra mycket av det sociala arbetet. Hur beskriver han från sina utgångspunkter situationer för kommunen nu?

"Vi har många äldre människor här i kommunen. Det gör att vi har stora kostnader för äldreomsorgen. Vi har ca 34 procent pensionärer av alla slag. Det är ett stort problem att klara den servicen som dom ska ha. Det är t o m så att vi har svårt att rekrytera tillräckligt med folk till äldreomsorgen, vårdbiträden.

Barnomsorgen har vi fått problem med nu p g a kommunens ekonomiska läge. Våra socialhjälpkostnader har också ökat väldigt, bl a beroende på arbets-

lösheten. Det riktigt stora problemet är ungdomsarbetslösheten och hur vi ska kunna behålla våra ungdomar i kommunen. Det pågår en ständig utflyttnings. Jag tror inte ungdomarna ser någon möjlighet att kunna stanna kvar i bygden. Detta är ett stort problem för oss. Hur vi ska klara det på sikt, det vet jag inte. Jag är faktiskt pessimistisk. Det ser mörkt ut för oss" säger Torsen Nilsson.

"Hur ska vi över huvud taget klara basservicen i en sådan bygd? Jag tänker främst på byarna här ute. Det måste ju finnas skola, affär, läkare och tandläkare - allt detta! Det måste ju finnas ett underlag om man ska kunna ha det. En bygd får ju inte avfolkas för långt då försvinner förutsättningarna. Det har gått bra långt nu, som t ex Gäddede, när kommunen måste gå in och subventionera mattransporterna dit upp. Det har inte varit lönsamt att transportera maten dit. Då har det gått för långt!" säger Torsten Nilsson. (Det är 12 mil till Gäddede från Strömsund.)

Hur ser du på bakgrunden till dessa problem?

"Vi får gå långt tillbaka i historien för att få fatt i det. Det fördes fel politik redan på 50-talet. Man bestämde centralt i Stockholm att människorna skulle till storstadsregionerna. Här uppe för man runt i byarna och värvade folk att flytta dit ner. Redan då försvann för mycket folk härifrån. Istället skulle vi ha satsat på kombinationsysselsättningar i byarna här. Vi skulle satsat på en kombination av skogsbruk, jordbruk och hantverk och sådant. På det sättet kunde vi behållit folk i byarna. Från kommunens sida skulle vi redan då gått in och stöttat sådan, på samma sätt som man gjort i Norge. Men hur ska vi nu kunna rätta till detta?! Jag tror att det har gått för långt. Framtiden ser mörk ut för glesbygdskommunerna och Strömsund är en av dem som har det värst. Jag tror det måste till en diskussion på riksnivå kring frågan om vi ska ha folk kvar i glesbygden. Det är en stor politisk fråga. Vi kan inte klara ut det här själv i Strömsund. Vill vi i det här landet ha folk kvar i glesbygdskommunerna, måste vi ta konsekvenserna av detta. Vi måste då skapa de nödvändiga förutsättningarna på riksplanet," säger Torsten Nilsson.

Torsten Nilsson ger, liksom de flesta jag talat med, en ganska dystert bild av situationen i Strömsund och vi kan se hur han bekymrar sig för möjligheterna att upprätthålla den sociala servicen. Men samtidigt som det nu ser ganska eller kanske mycket bekymmersamt ut för glesbygdskommunen Strömsund, har flera jag pratat med

ändå gett uttryck för en gnista av hopp om att det trots allt ska gå att föra något för bygdens överlevnad (så även Bo Bergqvist och Torsten Nilsson).

Så här säger Eva-Lisa Pettersson, (42 år, vpk-are) ledamot i socialnämnden.

"Ungdomarna flyttar tyvärr från kommunen. Jag har själv tre ungdomar som inte kunnat få något arbete. Ja, jag känner så många ungdomar, men jag vet nu inte någon som tror att dom ska kunna bo kvar här. För 12 år sedan, då vi flyttade till Norråker, var det en helt annan anda i kommunen - en optimism. Nu är stämningen deppig. Man möter en resignation.

Men det finns ju ändå skaparkraft kvar uti i byarna. Det finns gamla hantverkstraditioner som ännu lever, och det finns många småföretag med skaparkraft. Tyvärr håller man väl på att ta död på dom. Problemet är att dom har svårt att orka ekonomiskt.

Vad vi nu också bör se till att göra - förutom att stötta småföretag och folk med skaparkraft - är att få en stabil basindustri, som bygger på skogen och på vattenkrafter. Kommunen bör hjälpa till att bygga upp basnäringarna.

Vi borde göra som man har gjort i Norge, att kraftbolagen får betala skatt på elkrafter till dom kommuner där vattenkrafter tas."

Vad tror du om framtiden för Strömsund?

"Ja, det kommer väl tyvärr att fortsätta i utförsbacken till vi når en smärtgräns. Men det finns väl en gräns för hur långt det kan gå. Kanske blir koncentrationen till storstäderna så stor att folk där till sist inte står ut längre. Då blir det kanske en rörelse åt andra hållet - åt vårt håll."

Anna Britt Strømmer (59 år) är barnomsorgsassistent på sociala avdelningen. Hon menar att Strömsund på flera områden visat, initiativkraft och varit föregångare. Som exempel nämner hon glesbygdsförskolan ett samarbete mellan skolan och barnomsorgen, som möjliggjort att behålla skolan i glesbygden och att ordna för barnomsorgen. Samarbetet har också gett äldreomsorgen möjligheter att erbjuda de äldre mat på skolan. Anna Britt Strømmer menar att kommunen när det gäller sysselsätt-

ningen varit för upptagen av att försöka få dit stora företag. En satsning på småskaliga verksamheter passar bättre för Strömsund säger hon.

"Småföretagande passar bättre för våra förhållanden. Vi har ingen industritradition här, eller erfarenheter av att driva stora företag. Men det finns kunskap som skulle kunna tas tillvara i små företag. Folk här är ju vana att klara sig själva. Dom kan bygga hus, gräva grunder, avverka skog och mycket annat. Det finns en mångkunnighet hos en och samma person. Vi måste försöka hitta en produktion där dessa kunskaper kan användas - kanske i förädling av skogsråvara. Kanske kan vi ta vara på spillvärmen och driva odling i växthus. Sådana initiativ borde kommunen stödja", säger Anna Britt Strømmer.

Därmed är det dags att gå över till att beskriva den kommunala organisationen, kommunförvaltningen och den politiska viljan - vad gör man och vad vill man göra åt sin situation?

4. Kommunorganisationen

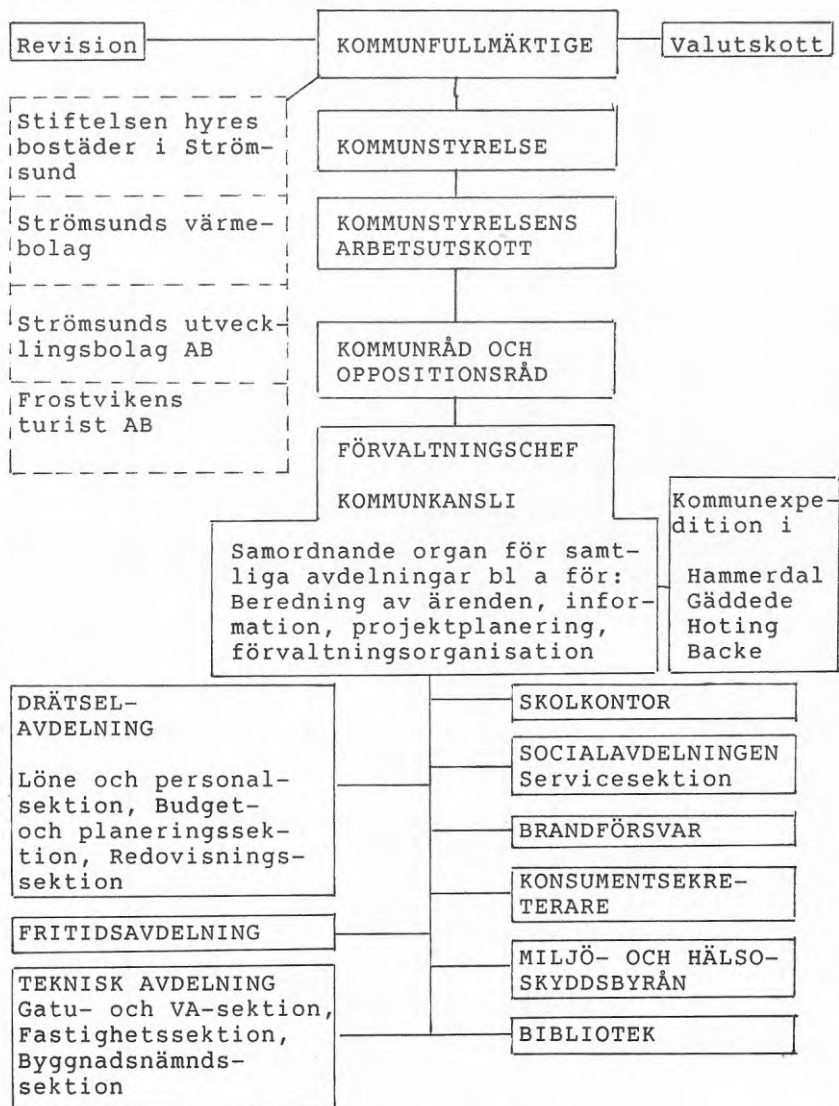
År 1974 bildade, som tidigare beskrivits, fyra mindre kommuner den nya Strömsunds kommun. De gamla kommunala förvaltningarna slogs samman till en ny och större med huvudkontor i Ström (numera Strömsund). Ute på de gamla centralorterna ombildades kommunalkontoren till lokalkontor i den nya kommunen.

Strömsund som även efter sammanslagningen, är en liten kommun, har bara en förvaltning. Kommunförvaltningen är organiserad på sex avdelningar och ett kommunkansli. Avdelningar och avdelningschefer är underställda en gemensam förvaltningschef och ett kommunalråd. Tekniska avdelningen och sociala avdelningen är de båda största avdelningarna. Den tekniska avdelningen handhar, förutom skötsel och underhåll av kommunens fastigheter, vatten och avlopp och gator, även byggnadsnäringsfrågorna. Sociala avdelningen är uppdelad på fyra enheter, barnomsorg, äldre- och handikappsomsorg samt kanslienheter. Avdelningen har lokalkontor i Backe, Gäddede, Hamnerdal, Hoting, Rossön och Tåsjö. Personalstyrkan uppgår totalt till ca 560 personer. Under socialchefen finns två utredningssekreterare. Det finns tio socialsekreterare, varav fem centralt i Strömsund. Barnomsorgen har en inspektör och fyra assistenter och äldreomsorgen har två inspektörer och tio assistenter. Sociala avdelningens personalstyrka utgör ca 33 procent av samtliga anställda i kommunen.

Tekniska avdelningens personalstyrka består av ca 146 personer. Av dessa är, 42 tjänstemän (varav ett tjugo-

tal är tekniker) 58 är grovsysselmän och 46 är vaktmästare. (Till dessa 146 kan eventuellt läggas 21 städerskor, men det är lite osäkert om de ska räknas till tekniska.) Tekniska avdelningen har ca 9 procent av kommunens totala personalstyrka. Kommunförvaltningens organisation framgår av följande bild.

Strömsunds kommunförvaltning

Politiska styrkeförhållanden

De politiska besluten för den kommunala verksamheten fattas av nio obligatoriska (specialreglerade) nämnder och fyra frivilliga (fakulativa). Strömsund har ett heltidsanställt kommunalråd och ett halvtids oppositionsråd. Det är en centerpartist som är oppositionsråd och kommunalrådet är socialdemokrat. Socialdemokraterna har sedan en mycket lång tid tillbaka en stark ställning i Strömsund. I senaste valet fick socialdemokraterna 57 procent av rösterna och 28 av fullmäktiges 49 mandat. Centerpartiet är näst störst med 19,8 procent av rösterna och 10 mandat. Moderaterna fick 8 procent och fyra mandat. Följande tabell visar det totala resultatet vid fullmäktigevalet 1985.

Tabell 2

FULLMÄKTIGEVALET 1985

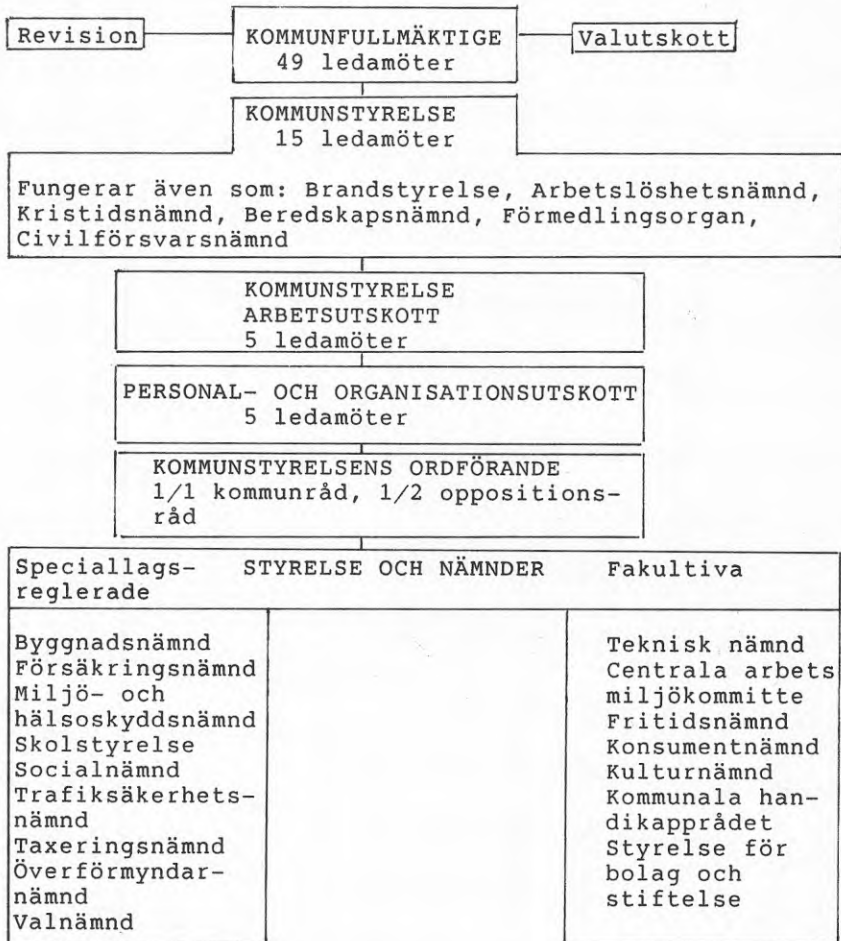
	Röster	%	Mandat
Socialdem.	6 609	57,01	28
Centerpartiet	2 292	19,77	10
Moderaterna	1 041	8,98	4
VPK	653	5,63	3
Folkpartiet	641	5,52	3
KDS	189	1,63	1
Miljöpartiet	166	1,43	0
Övriga	1	0,00	0

Det framgår tydligt att det socialistiska blocket, med 62,6 procent av rösterna, har en stark ställning i Strömsund.

I förhållande till föregående val har blocket dock förlorat 1,6 procentenheter och ett mandat. Centerpartiets ställning försvagades också. Man förlorade 1,5 procentenheter och ett mandat. Socialdemokraternas starka

ställning gör att dom har tagit hand om alla ordförande- och viceordförandeposterna i de kommunala nämnderna. I kommunalstyrelsens arbetsutskott sitter enbart socialdemokrater och centerpartister. Den kommunala nämndsorganisationer framgår av följande bild.

Strömsund kommunens politiska organisation

Informell struktur

Två saker kan här, med tanke på den fortsatta diskussionen, vara värda att notera. Under mina samtal och intervjuer i Strömsund har det slagit mig att väldigt

många, ledande politiker också tycks vara anställda av kommunen. Samtliga ledamöter i kommunstyrelsen som jag valde att intervjua, visade sig också vara anställda av kommunen, och av kommunstyrelsens arbetsutskotts fem ordinarie ledamöter är fyra anställda av kommunen. Nästan hälften av kommunstyrelsens ledamöter (7 av 15) är anställda av kommunen.

Detta är inget nytt fenomen och inte heller särskilt uppseendeväckande, men ändå intressant att notera med tanke på att flera intervjupersoner påpekar detta förhållande. Jag har fått flera kritiska kommentarer till de olika personunioner och informella kopplingar som man menar att framförallt socialdemokraterna etablerat. Det jag blivit uppmärksam på är att kommunstyrelsens arbetsutskott också är dom som sitter som styrelse för Utvecklingsbolaget. Kommunalrådet är själv ordförande i både kommunalstyrelsen och utvecklingsbolagets styrelse, viceordförandeposterna innehas också av samma person i de båda organen. Verkställande direktören i Utvecklingsbolaget sitter också i kommunstyrelsens arbetsutskott. Kommunfullmäktiges ordförande och vice ordförande är båda suppleanter i Utvecklingsbolagets styrelse och i kommunstyrelsens arbetsutskott.

Detta kan betraktas som ett intressant förhållande med tanke på att Utvecklingsbolaget och dess åsyftade verksamhet kom att spela en central roll i diskussionerna kring projektförslaget från socialnämnden. Utvecklingsbolaget har i diskussionen och i samtliga intervjuer jag gjort, framställts som den enhet eller organisation som framför andra ska stå för utvecklingsarbetet och framtidsfrågorna i kommunen. Dessa uppgifter är först och främst att stödja och stimulera näringslivet och vidta sysselsättningsfrämjande åtgärder.

Jag kommer flera gånger i den här rapporten att återkomma till Utvecklingsbolaget, eftersom detta och dess åsyftande verksamhet kom att få stor betydelse för kommunstyrelsemajoritetens argumentation mot projektförslaget från socialnämnden. Men närmast ska vi höra vilka viljeinriktningar i den kommunala verksamheten som politikerna ger uttryck för.

Socialdemokraterna har haft stor genomslagskraft
i Strömsund Foto Jan Andersson

5. Den kommunala andan

Strömsund är alltså en kommun som brottas med flera svåra problem, folkminskning, arbetslöshet, försvagad ekonomi, svårigheter att upprätthålla servicen och en sviktande framtidsstro. Frågan är nu hur människorna i kommunorganisationen, politiker och tjänstemän uppfattar möjligheterna att tackla problemen. Vad är det man gör, vad har man missat och vilka ambitioner har man för framtiden? Jag låter frågan först gå till kommunalrådet Bo Bergqvist.

Vad har ni gjort från kommunens sida för att möta problemen?

"Vi har satsat väldigt mycket från kommunens sida på att försöka ordna sysselsättning. Det kanske motsvarar 50 öre på skatten. Ibland är det på gränsen för vad kommunallagen tillåter, när vi gått i borgen för företag och gjort aktieköp. Men man kan fundera på om det är riktigt att satsa så mycket på att hitta industrijobb, när vi samtidigt ser att vi lever i en värld där industrisysselsättningen minskar. Det har emellertid varit det som varit mest handfast. Vi har försökt locka hit företag och satsat på dom som redan finns här. Mycket pengar för vår del har gått åt att rekonstruera företag som gått i konkurs. Vi har fått hjälpa dom att få en ny start.

På senare tid har vi också börjat använda bygdemedel för att skapa sysselsättning. Tidigare användes de främst till att rusta upp hemgårdssgårdar och liknande. Men det är ju ingen glädje med det om vi inte kan ordna sysselsättning så att folk kan bo kvar," säger Bo Bergqvist.

Den positiva syn på vad kommunen försökt göra, som kommunalrådet ger uttryck för, delas inte av vpk:s representant i kommunstyrelsen, Peter Frost.

"Kommunledningen har allt för länge blundat för att vi varit i en utförsbacke. Man har missat att investera under början av nedgångsperioden, då kommunen hade en god ekonomi. Nu har vi hamnat i ett läge med en sämre ekonomi och har därför svårt att satsa offensivt.

Vi har tidigare ett kommunalråd som var en kamrerstyp. Han var försiktig med pengarna. Det var hans uppfattning att vi skulle ha en mycket god likviditet.

Det som kännetecknar dagens politik, är att man har ett alltför trångt perspektiv. Man ser problemen allt för isolerat och sysslar med olika brandkårsuttryckningar - t ex har man gått in i en rad borgensåtaganden. Jag tror kommunen har gått i borgen för mer än 12 miljoner kronor.

Vad vi bör göra nu är att sluta bråka inbördes i kommunen. Vi bör ta vara på folks erfarenheter och vi bör bilda front mot den centrala statsmakten. Inlandskommunerna borde bilda en gemensam front. Dom har ju alla samma problem," säger Peter Frost (35 år).

Även socialchefen Jan Bornestig (40 år) är kritisk till hur man från kommunens sida försöker tackla problemen.

"Man upplever inte att det händer något. Framstötter från företagarkåll vinner inget gehör hos kommunen. Man borde sätta sig ner och ha mycket seriösa diskussioner om hur man skulle kunna gå vidare. Det finns personer som är erkänt duktiga företagare, som skulle kunna föra saken framåt. Men det faller på att dessa personer har fel partifärg," säger Jan Bornestig.

Efter att ha tagit del av socialchefens kritiska synpunkter ligger det nära tillhands att vända sig till socialnämndens ordförande. Är han kanske lika kritisk? Så här beskriver Torsten Nilsson vad man gör och borde göra och samtidigt vilka problem man står i.

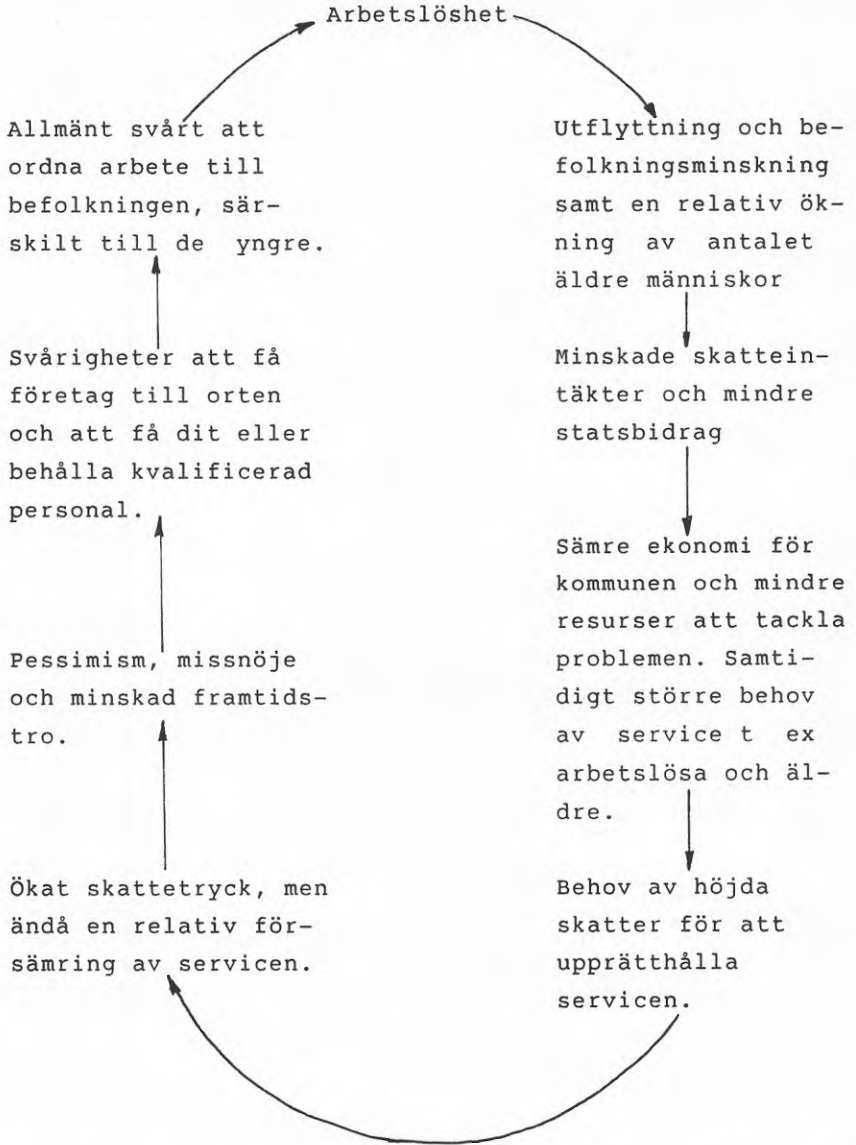
"Vi kan inte hoppas på att det ska komma några industrier utifrån och hjälpa oss. Vi måste försöka att göra något själva. Frågan är hur det ska gå till. Jag tänker på den där kvinnan i Älghallen, som pratade i lokalradion. Hon hade funderingar om att byborna måste ta kontakt med varann och fundera ut vad man ska göra för att få en förändring. Det är sådana initiativ från enskilda människor som vi från kommunen måste stötta, så att dom kan få en skjuts framåt.

Som det nu är, tror jag vi lyssnar för lite på människorna. Men det här projektet som vi ville starta upp, skulle ju vara ett led i detta - hur mår folk och hur tänker dom på sin egen bygd och utveckling?"

Har ni ett mera långsiktigt handlingsprogram för den kommunala verksamheten?

"Nej, det är en brist där, hur vi ska tackla problemen på lång sikt. Nu är det så att vi försöker klara oss år från år, hankar oss fram från budget till budget. Men jag förstår svårigheten för budgetplaneringen, eftersom det sker ständiga förändringar från statens sida när det gäller statsbidragen och skatteutjämningsbidragen. Det kan vi också se t ex inom äldreomsorgen. Vi har sedan 1982 haft en nettokostnadsökning på 19 miljoner, samtidigt som statsbidragen har förändrats. Vi får ständigt mindre pengar att röra oss med i kommunen. Men folket kräver ju samma service. Det är politiskt svårt att informera människorna om att vi inte har så mycket pengar att vi kan upprätthålla samma service som tidigare.

Nu i nästa budget måste vi höja taxorna. Vi kan inte höja skatten för den ligger i topp. Taxehöjningarna drabbar barnomsorgen. Ja, de drabbar nästan alla. Det blir en ond cirkel det här," säger Torsten Nilsson och beskriver den onda cirkel som glesbygdskommunen hamnat i. Den ser ut ungefär som nedanstående.

Torsten Nilsson fortsätter att beskriva de ekonomiska problemen för kommunen och socialtjänsten.

"Under den tid vi hade högkonjunktur beslutade man om all den här omstruktureringen och avvecklingen av institutionerna på vårdområdet. Det går ut på att kommunerna och landstinget ska ta han om hela den sociala servicen. Kommunen ska ha det yttersta ansvaret för människan. Därför har kommunen nu dragit på sig stora kostnader för omsorgen. Alla dom här människorna som ska flytta ut från institutionerna, från institutionerna för psykiskt handikappade, missbruksvården, psykiatrin, alla ska flytta hem till kommunen och vi får ökade kostnader år från år. Det är ett bekymmer för oss. Nu står striden om ekonomin mellan landstinget och kommunen. Men här i länet har vi ändå kunnat komma ganska bra överens, t ex kring äldreomsorgen," säger Torsten Nilsson.

John Tjernberg (40 år, socialdemokrat), som är vice ordförande i socialnämnden och också sitter i byggnadsnämnden, är bekymrad över den uppgivenhet han tycker att han möter bland politikerna.

"Vi bör ta vara på den erfarenheten som finns hos människorna här, och alla goda ideer som kan komma fram. Också dom äldre bör vi försöka få med. Dom har säkert mycket att lära oss yngre. Strömsunds arbetarkommun och representantskapet borde ständigt syssla med krisproblemen för kommunen.. Men det gör vi för lite nu. Det finns nästan en uppgivenhet.

Ett annat problem är att politiken är så upptagna av det som gäller det egna området, den egna nämndsverksamheten. Men som jag ser det, är det så mycket av de olika nämndernas problem som går tillbaka på sysselsättningsproblemen. Det slår tillbaka. Men när jag tar upp de här frågorna i representantskapet, får jag en konstig reaktion. Man känner sig angripen på något sätt. Det hela blir besvärande eftersom vi som politiker inte kan skapa jobb. Vi kan bara stötta goda ideer som kommer från människor," säger John Tjernberg.

Vad bör göras?

Det intryck man får när man pratar med politiker och tjänstemän i Strömsund om vad man kan och bör göra åt situationen, är att det råder en viss resignation och kraftlöshet. Uppgivenhet är för starkt, men det verkar som om många uppfattar att man inte har så mycket att sätta emot de till synen obevekliga krafter som är i rörelse och som tömmer glesbygden på sin livskraft. Det handlingsprogram som kommunfullmäktige tagit, ligger man lågt med, eftersom resurser saknas för en mera offensiv politik. Den regionalpolitik som förs är man kritisk till och menar att det skett en försämring av glesbygdskommunernas möjligheter. Isället för en medveten strategi får man, som flera sagt, ta frågorna efterhand som dom dyker upp.

Järnvägsstationen i Strömsund blev nerlagd. Foto ÖP

På frågan vad man från kommunens sida gör för att tackla de allvarliga problemen (dvs arbetslösheten och avfolkningen), har de allra flesta angett sådana verksamheter som Utvecklingsbolaget sysslar med, eller som på annat sätt har med företagande att göra, t ex att man byggt ett industricentrum i Strömsund. Det som bl a också nämns är att man ser över den kommunala organisationen och arbetar fram en plan för att kunna behålla kommunens personal.

Flera intervjupersoner är kritiska till att lycksökare inom företagsvärlden utnyttjar bidrag från kommunen, då det hela lett till misslyckade företagssatsningar. Det framförs också kritik mot en politisk passivitet och tröghet i förvaltningarna, och att man fått gå in med akutlösningar istället för att arbeta mera långsiktigt. Ett färre antal är kritiska mot en övertro på turistsatsningen och till att man satsat för lite på överlevnadsmöjligheter för byarna - man skiljer här på byar och tätorter eller samhällen (typ Hammerdal). På frågan vad som bör göras, har politiker och tjänstemän i störst omfattning angett att man bör satsa på att utveckla en förädlingsindustri för råvaror, framförallt skogsråvaran. I något mindre omfattning nämner man att man bör ta vara på invånarnas idéer och kunnande (inklusive en allmän resursinventering och mobilisering av människornas initiativkraft).

Andra saker som nämns (med följande frekvensordning) är, att genomföra skattelättnader för glesbygdskommunerna, att stimulera och hjälpa småföretagande, att förstärka regionalpolitiken och att satsa på engagemang och utveckling hos den kommunala personalen (inklusive mera driftig ledning). Några personer nämner att man bör förbättra vägar, transporter och kommunikationer, att

man ska sätta krisproblemen överst på dagordningen, allmän mobilisering, bilda en inlandsfront och hålla en konferens om glesbygdens framtid. Ett fåtal förslag gäller satsningen på turismen och att man ska ha en kommunal beskattning av elkraften/vattenkraften.

Det är svårt att se några tydliga skillnader mellan hur kommunstyrelsens ledamöter svarar och hur socialnämndens ledamöter svarar. Men från kommunstyrelsen är det flera som nämner saker som har med satsningen på företag att göra, medan socialpolitikerna och socialtjänstemännen, i större utsträckning går in på sådant som handlar om att ta vara på befolkningens resurser. (Tjänstemännen från tekniska kontoret tar upp besparing och effektivisering av verksamheter, på bakgrund av att dom först nämnt att ett av de allvarligaste problemen är kommunens dåliga ekonomi.) I detta sammanhang kan också nämnas att i de gemensamma planeringsförutsättningarna för 1981-85 (den färskaste) sägs att man ska prioritera sysselsättningspolitiken samt barn och äldreomsorgen, "Inom ramen för kommunens finansiella möjligheter skall kommunen föra en aktiv sysselsättningspolitik med inriktning på varaktiga arbetstillfällen " heter det (sid 62).

Utvecklingsbolagets strategiska roll

För den här prioriterade verksamheten har Utvecklingsbolaget en central roll. Det är också en allmän uppfattning bland de intervjuade att Utvecklingsbolaget har, eller anses ha, hand om utvecklingsarbetet i kommunen. Men det betyder inte att alla menar att det är Utvecklingsbolaget som ska ha denna viktiga uppgift helt och hållet, och det riktas en hel del kritik mot Utvecklingsbolagets sätt att fungera. Många menar att det är allt för passivt och att man gått in i osäkra borgensåtaganden. Kritiken gäller också brister på in-

syn i verksamheten p g a bolagsformen och att det råder en oklar ansvarsfördelning mellan kommunfullmäktige och styrelsen å ena sidan, och Utvecklingsbolaget å den andra. En del kritiker menat att "det är för många kokkar" som ska bestämma om bolagets verksamhet och att det har en oklar inriktning eller felaktigt förhållningssätt. Tidigare har det rått politiska enighet kring Utvecklingsbolaget, men idag är kritiken uttalad. Så här säger t ex oppositionsrådet Karl Hugo Törnkvist (62 år, centerpartist):

"Vi har fel folk i Utvecklingsbolaget. Dom kan delvis fel inställning till det privata företaget. Dom tänker på att ett annat sätt än företagare och man pratar förbi varann. Man kan ju inte i ett visst sammanhang skälla på företagen och sedan i ett annat sitta och förhandla och försöka komma överens med dom man har angripit. Jag tycker också att det är fel att man har en aktiv politiker som också är VD för Utvecklingsbolaget. Men samtidigt måste jag säga att jag tycker att både moderaterna och folkpartisterna är mera småföretagsfientliga än vad socialdemokraterna är. Dom har, M och Fp, varit väldigt ljumma när det gällt stöttning till små företag. Socialdemokraterna och centern ställer upp mera för småföretag," säger Karl Hugo Törnkvist.

Socialnämndens ordförande Torsten Nilsson är inte lika kritisk, men är ändå bekymrad över Utvecklingsbolagets möjligheter att tackla problemen.

"Utvecklingsbolaget jobbar på att få hit företagare. Men det är inte så lätt och det står nu tomma lokaler i industrihuset. Politiskt har det varit en väldig diskussion kring allt detta. Vi har haft otur och satsat på lycksökare, som inte klarat av företaget. Dom har kört så långt det gått och sedan blir det konkurs. Det största jobbet för kommunen har blivit att gå in och reda upp i dessa konkurser. Kommunen har gått i borgen och åkt på pengar jämt. Sedan måste vi från sociala gå i hjälpa familjerna som kommit i kläm."

Kommunalrådet Bo Bergqvist svarar på en del av kritiken. "Vad gäller ekonomiska åtaganden, så är det inte Utvecklingsbolaget som är direkt inblandat i ägarförhållanden. Det är kommunen som har gjort aktieköpen."

Om personalunionen mellan Utvecklingsbolagets styrelse och kommunstyrelsens arbetsutskott säger han: "Det är praktiskt att ha en styrelse för Utvecklingsbolaget som är sammansatt av arbetsutskottet. Då kan vi fatta beslut i kinkiga frågor direkt."

Fullmäktigebeslut om mobilisering

Jag har tidigare varit inne på att Utvecklingsbolaget har en central roll i kommunens försök att skapa arbete och försörjningsmöjligheter för invånarna, och därmed också motverka utflyttning och avfolkning. Genom ett fullmäktigebeslut i juni 1986 fick Utvecklingsbolaget en betydligt vidare uppgift än att stödja näringslivet och hjälpa enskilda företag. Fullmäktigebeslutet innebär att man nu ska satsa på ett allmänt mobiliseringsarbete för att utveckla överlevnadsstrategier för byarna genom att starta och stödja byutvecklingskommittéer. Beslutet är ett resultat av en motion om byutvecklingskommittéer, som socialdemokraten Arne Ingelsson i Rossön lämnat in. Det kan nämnas att det just i Rossön finns en mycket aktiv aktionsgrupp som arbetar för att förhindra Rossöns nergång och fall. Utvecklingsbolagets nya uppgift är alltså något som, i sin allmänna inriktning mycket liknar det som socialnämnden föreslog att man skulle göra. I sina allmänna formuleringar handlar det i båda fallen om att skapa initiativgrupper och engagera befolkningen att ta vara på och utveckla alla goda ideer som kan ge byarna nya överlevnadsmöjligheter.

När kommunstyrelsen i augusti 1986 fick förslaget från socialnämnden så hänvisade dom som var kritiska till förslaget bland annat till detta förhållande att Utvecklingsbolaget just fått denna uppgift av kommunfullmäktige. Flera socialpolitiker och socialtjänstemän ställer sig dock skeptiska till om Utvecklingsbolaget verkligen har intresse av att dra igång denna verksamhet. Och om det trots allt skulle ske, så tror man att verksamheten kommer att ensidigt inriktas på näringslivsfrågor i alla fall.

Man tror heller inte att Utvecklingsbolaget vill försöka få det helhetsgrepp om situationen, som socialtjänsten förespråkar. Socialchefen Jan Bornestig uttrycker sin åsikt:

"Jag måste säga att jag inte tror mycket på det där fullmäktigebeslutet om bytvecklingskommitten. Jag tror inte vi kommer att få se röken av några sådana grupper om Utvecklingsbolaget ska hålla i det. Det har jag inga förhoppningar om," säger han.

Flera intervjupersoner svävar på målet när man ska svara på frågan vad man nu tror att Utvecklingsbolaget ska göra. Det råder bl a en viss oklarhet kring om man därifrån ska ta egna initiativ eller om man bara ska stödja initiativ som kommer upp spontant, t ex menar socialdemokraten Bo Gustavsson (48 år) det senare.

"Utvecklingsbolaget ska inte verka för bildandet av utvecklingsgrupper. Men man ska stödja grupper som finns eller som bildas spontant. Kommunen ska inte kommunalt försöka administrera fram den lokala aktiviteten. Det går inte att administrera fram sådana initiativ", menar Bo Gustavsson.

Utvecklingsbolagets VD Henry Wählberg (60 år, socialdemokrat) har en annan uppfattning om saken.

"Utvecklingsbolaget ska arbeta utåtriktat för att engagera byborna i byns angelägenheter. Det gäller sysselsättningen men också andra vardagliga ting. Och jag tror vi ska gå tillväga så att vi startar med att prata om de vardagliga angelägenheterna. Det är näringslivssektionen som nu ska ta de här kontakterna med byföreningen och med andra grupper. Jobbet har dock inte kommit igång ännu", säger Henry Wåhlberg.

Oppositionsrådet Karl Hugo Törnkvist menar att Arne Ingelssons motion varit besvärande för socialdemokraterna. "Man har velat gå runt den och därför har väl beslutet också blivit lite luddigt", säger Törnkvist. Vad som kommer att hända konkret förefaller honom osäkert.

Kommunalrådet Bo Bergqvist ger emellertid en ganska klart besked om vad fullmäktigebeslutet gäller.

"Kommunfullmäktige har sagt i sitt beslut att man ska försöka utveckla grupper där det finns förutsättningar för det, dvs där det finns grupper och föreningar (t ex företagarförening) som vill hjälpa till att utveckla sin bygd. Då ska man ställa upp och hjälpa dom ekonomiskt och personellt. Men sådana grupper ska inte organiseras i kommunens regi, så att det kan uppfattas som någon kommunal nämnd eller liknande.

Utvecklingsbolaget har fått uppgiften att jobba med detta och Utvecklingsbolaget ska vara beredd att satsa pengar på detta. Men ännu har dom inte kommit igång, eftersom det varit lite strul på personalsidan.

Men vi har varit ute från kommunen på många orter, i Hoting, Backe, Hammerdal och Gäddede och inbjudit allmänheten till diskussion om bugdens framtid. Det har dock aldrig kommit förslag om att direkt bilda någon aktionsgrupp på dom mötena. Nu blir det näringslivssekreteraren som får åka ut till byarna och diskutera med grupper där. Men han kan även ta initiativ till nya grupper på orter där det inte finns någon," säger Bo Bergqvist.

Framtiden får väl utvisa om Utvecklingsbolaget verkligen kommer att sätt igång ett arbete med byutvecklingsgrupper, eller om det blir som Jan Bornestig, m fl tror.

6. Samarbetsklimatet

Nästa steg i resonemanget kring fallet Strömsund, är att försöka få en bild av hur förhållandena ser ut inom förvaltningen. Det har sitt intresse eftersom socialnämndens projekt i stor utsträckning bygger på eller förutsatte ett samarbete mellan flera av förvaltningens avdelningar. Samarbetsklimatet är också av mera principiellt intresse, eftersom både socialtjänstens medverkan i samhällsplaneringen och den nya plan- och bygglagen utgår från ett antagande om eller förutsätter ett ganska brett samarbete i den kommunala förvaltningen. I Strömsunds fall är relationerna mellan sociala avdelningen och tekniska avdelningen av särskild betydelse eftersom tekniska avdelningen är den avdelning som nu har hand om samhällsplaneringen i kommunen. Sociala avdelningen är den som genom socialtjänstlagen 1980 (SFS 1980:620) fått uppgiften att medverka i samhällsplaneringen och därmed bl a särskilt ska samverka med tekniska avdelningen.

Avdelningarnas ställning

Genom mina intervjuer och samtal med politiker och tjänstemän har jag, fått uppfattningen att det råder ett visst konkurrensförhållande mellan avdelningarna. Det gäller position och anseende, och ställning hos kommunenstyrelsen, och det gäller inte minst kampen om de begränsade resurserna. Både tekniska och sociala avdelningarna anses som stora och förhållandevis starka, men också skolstyrelsen och fritidsnämnden (och respektive kanslier) anses som starka. Positionerna taxeras ofta utifrån vilket inflytande man har hos kommunled-

ningen och kommunstyrelsen och vilka möjligheter man har att få gehör och svängrum i den kommunala politiken. Man gör också hänvisningar till hur stor budget och hur stor personal avdelningarna har.

Majoriteten av både socialpolitiker och socialtjänstemän anser dock att tekniska avdelningen är den dominerande i kommunförvaltningen. I enkäten svarar också den helt övervägande majoriteten att tekniska, eller tekniska tillsammans med drätselavdelningen, har mest förtroende hos kommunstyrelsen. (Även representanter för tekniska avdelningen anser att kommunstyrelsen har mest förtroende för tekniska avdelningen.)

Skälen till tekniska avdelningens starka ställning anges vara att man där är mera ekonomiskt tänkande, har lättare att mera konkret definiera vad man vill uppnå och uppvisa resultat som man kan ta på. Man menar också att kommunstyrelsen och tekniska avdelningen tänker mera i samma banor. Dessutom pekar några på att det finns vissa personliga kopplingar mellan kommunstyrelsen och tekniska avdelningen och att några tunga politiker står tekniska avdelningen nära.

Några intervjupersoner menar att sociala avdelningen i stort har samma starka ställning som tekniska avdelningen. Det beror på att man är den största avdelningen vad gäller budget och antalet anställda, samt att man framförallt tidigare satsat ganska mycket på socialpolitiken. Detta berodde delvis på att förra kommunalrådet J M Andersson hade ett stort intresse för sociala frågor.

När nu socialas ställning inte längre är lika stark, menar man att det bl a beror på att ledningen nu inte är lika intresserad av de sociala frågorna och att den sociala verksamheten kommit att uppfattas som allt för kostnadskrävande. Flera socialpolitiker och social-

tjänstemän uppfattar att det finns en viss irritation hos kommunstyrelsen över att sociala vill för mycket, vill sätta igång allt för många verksamheter som drar med sig kostnader. Några påpekar att just när det gäller lite vidare samhällsfrågor och frågor kring strukturinriktade insatser och medverkan i samhällsplaneringen, så har kommunstyrelsen helt klart inte så stort förtroende för sociala avdelningen. Så här uttrycker utredningssekreterare Dan Osterling (33 år) sin uppfattning om relationerna mellan sociala och dom andra.

"Vi, dvs sociala, uppfattas väl som lite naiva av andra avdelningar, när vi försöker dra igång saker. Det kostar pengar för kommunen och det är inte populärt heller. Man kallar oss ibland för "projektavdelningen". Man syftar väl då på att vi dragit igång en del projekt som t ex verksamheten på Landögården, en öppen verksamhet för senildeparta, eller när vi satsat på en utveckling av barnomsorgen. Dom tycker att vi vill förändra för mycket. Vi nöjer oss inte med att ha det som det är. Det verkar inte heller som om man litar riktigt på vår kompetens. Kanske vet man för lite om vad vi håller på med", säger Dan Osterling.

På frågan vilken nämnd (och avdelning) som är den dominerande säger Dan Osterling, att det är tekniska.

"Tekniska nämnden är inblandad i det mesta som händer här i kommunen. Ekonomiskt, dvs när det gäller hur kommunens pengar ska användas, så finns det ett visst konkurrensförhållande mellan tekniska nämnden och socialnämnden. Båda dessa nämnder har stora budgetar. Och tekniska nämnden kan råka ut för kostnadsstegringar pga saker som socialnämnden beslutar sig för att göra. Tekniska står t ex för anläggnings- och underhållskostnader vad gäller kommunens fastigheter.

Men socialnämnden är också ganska stark. Det finns en viss tradition kring socialnämnden. Förre kommunalrådet J M Anderssons intresse för sociala frågor har spelat en roll där. Jag menar dock att socialas ställning kan bli bättre, om vi tydligare strukturerar upp den kunskap vi har. Det borde vi satsa mera på."

Socialchefen Jan Bornestig delar utan tvekan denna uppfattning om att det är tekniska som är tongivande.

"Tekniska sysslar med mera konkreta grejor, sådant som går att ta på. Det tror jag är skillnaden mellan tekniska och oss. Därför ligger tekniskas förslag ofta bättre till hos politikerna. Sedan tror jag att kommunalrådets bakgrund på tekniska avdelningen spelar roll. Det är lättare för honom att förstå vad det handlar om när det kommer förslag från tekniska," säger Jan Bornestig.

Referensramar och synsätt

Det framgick tidigare att det fanns en relativt stor samstämmighet mellan kommunstyrelsen och socialnämnden (och socialtjänstemännen) om vad som är Strömsunds stora problem. När det gäller uppfattning om vad som bör göras, var dock socialpolitiker och socialtjänstemän mera inriktad på att man ska mobilisera mänskliga resurser på bred front. Och när det gäller synen på socialtjänstens roll då det gäller att tackla problemen, skiljer sig uppfattningarna klart åt. Allra tydligast blir det när man går till sociala, att man där uppfattar att man ser annorlunda på sig själv och sin roll än vad kommunstyrelsen gör. Det finns en uppfattning på sociala att kommunstyrelsen inte är så intresserad av socialtjänstens medverkan i de sammanhangen. Vi ska senare se att detta i stort sett är en riktig bedömning.

Det finns också på ett mera allmänt, men kanske något diffust plan en uppfattning om att man har olika världsbilder i kommunstyrelsen och i socialnämnden (och på sociala avdelningen). Flera intervjupersoner, framförallt från sociala, går in på att det finns ett mera ekonomiskt och tekniskt tänkande i kommunstyrelsen. Detta inte bara för att dom har huvudansvaret för kommunens ekonomi, men det spelar förmodligen en viss roll. Någon menar att det över huvud taget finns ett annat sätt att tänka och resonera i de sk hårda avdel-

ningarna i jämförelse med de sk mjuka. Mjuka förvaltningar brukar stå för dem som sysslar med människor mera direkt, medan hårda refererar till dem som sysslar med mera tekniska och materiella ting.

På kommunkontoret i Strömsund - även kallat Pentagon - är tekniska avdelningen tongivande, anser man på sociala Foto ÖP

Uttryck som ekonomiskt och tekniskt tänkande tycks syfta på att man då är mera upptagen av ett hushållande med resurserna och effektivitetsaspekter, och mera

handfasta arrangemang, typ bygga hus och vägar, energibesparande åtgärder och rationaliseringar. Mot detta skulle då stå ett synsätt där man mera ser till hur människor mår och hur man kan utveckla mänskliga resurser och välfärdspolitiken. På sociala menar man att man har sådana perspektiv och ambitioner och att dessa står i motsättning till en politik där man bara vill göra det som är nödvändigt, eller vidta vissa åtgärder främst för att inte behöva dra på sig ännu större kostnader senare.

Gun Persson (57 år, centerpartist) som sitter i socialnämndens arbetsutskott ger uttryck för dessa skilda ambitioner och synsätt.

"Det verkar som om kommunledningen menar att vi ska nöja oss med att ta hand om dom utslagna, dom som har det svårt. Vi menar dock att det är det förebyggande arbetet man borde satsa mycket mera på. Men det verkar vara svårt att få gehör för sociala synpunkter i det här materiella samhället. Sådana som går att bevisa och sätta på papper går alltid före. Det går inte att få sociala och materiella förhållande på samma konto. Hur människor har det socialt ser vi i socialnämnden. Men det ser dom ju inte i kommunstyrelsen! Dom ser inte alla de negativa konsekvenser som ett enbart ekonomiskt och tekniskt tänkande leder till", säger Gun Persson.

Gun Persson är också av den uppfattningen att "Pentagon" (kommunledningen och kommunstyrelsen) domineras av "medelålders herrar" med ett sätt att tänka i ekonomiska och tekniska termer - "mansdominerat tänkande", menar hon. Hon tror inte dom egentligen har så stort intresse av socialtjänstens verksamhet som sådan. Det är mera glamoröst att hålla på med andra ting i politiken, och hon menar att det över huvud taget kan vara motigt att driva de sociala frågorna i partiorganisationerna.

Gun Persson får stöd i sina synpunkter av socialchefen Jan Bornestig.

"Vi har en väldigt liten förståelse för socialtjänsten hos dem som sitter i kommunstyrelsen. Vi upplever att det nästan inte finns något engagemang. Det finns väl en och annan som är intresserad, men flertalet verkar helt ointresserade. Vi har gjort tappra försök att informera och någon gång får vi komma och ge information. Men det är sällan vi blir kallade till kommunstyrelsen. Jag tror jag har varit där en gång på tre år!

Just då kanske man möter ett visst positivt intresse. Men sedan faller det och istället är det ett evigt ifrågasättande kring vad vi sysslar med. Vi kallas ju för projektavdelningen, när vi försöker utveckla verksamheten, Senast nu det här projektet. Då sa man, "Vi är trötta på alla projekt"! Det verkar ju som om det är fel att ha ambitioner att utveckla verksamheten!

Detta kom tydligt fram när vi diskuterade vilka mål vi ska ha för barn- och ungdomsverksamheten i kommunen. Då sa man att det får inte finnas några mer mål för socialtjänsten i Strömsund. "Möjligtvis kan ni kalla det för riktlinjer....." och man sa det på ett sådant sätt att vi fick intrycket att nya planer för socialtjänsten, det kan ni ta och strunta i! Ägna er åt det ni har! Ett annat problem vi har, är att få vår verksamhet presenterad på rätt sätt, så att det faller dom på läppen. Ett exempel som belyser detta är Landögården. När vi hade saken uppe i kommunstyrelsen kom naturligtvis frågan vilken vinst vi skulle göra på den verksamheten. Vi sa att det kanske kunde bli vissa vinster på att vi kunde reducera antalet hemhjälpstimmar för dom människor som var på Landögården på dagarna. När vi sedan vid utvärderingen kunde visa att det faktiskt stämde, att vi hade sparat en hel del, ja då tyckte dom det var en bra verksamhet. Kommunstyrelsen vill helst få saker fästa i siffror. Andra "vinster" är inte så intressanta", säger Jan Bornestig.

Peter Frost (35 år, vpk-are), sitter i kommunstyrelsen men arbetar också på sociala avdelningen, beskriver de skilda uppfattningar som finns mellan tekniska och sociala.

"Sociala tycker att tekniker är allt för resultat-riktade. Dom vill helst se ett omedelbart resultat. När dom bygger ett hus, är huset ett direkt synligt resultat.

Socialarbetarna för sin del kanske måste tänka i ett femårsperspektiv. Socialarbetaren vidtar en åtgärd som hon tror kommer att ha vissa följder. Men resultatet kanske inte kan ses förrän efter lång tid. Om vi t ex övergår från att utnyttja torkarna och istället satsar på ett lokalt projekt för alkoholmissbrukare, så kan vi inte se effekterna av detta förrän efter en längre tid", säger Peter Frost.

Även kommunstyrelseledamoten Inga Britt Olofsson (55 år, socialdemokrat) menar att det finns skilda synsätt kring vad som är viktigt i kommunpolitiken.

"Det är viktigt med påvisbara resultat. Det väger tyngst om man kan påvisa resultat som är materiella. Svårgreppade resultat är inte lika gångbart, t ex vad det betyder att kommuninnevånarna har tillgång till ett bra bibliotek, att man läser böcker, eller t ex att dom får konsumentinformation. Tekniska avdelningen har det lättare att visa upp efterfrågade resultat, medan sociala har svårt att påvisa vad deras arbete att bygga upp en människa ger för resultat."

Dan Ostersling på sociala avdelningen uppfattar situationen på ett likartat sätt.

"Det finns väl en viss misstänksamhet mot vad socialarbetare håller på med. Arbetet är många gånger mera diffust än t ex vad en tekniker gör. Vårt arbete med socialbidragen färgar också av sig på uppfattningen om hela vår verksamhet. Har man desutom den uppfattningen att det är lite slappt och kravlöst här, att det är lätt för vissa att sko sig, då är det kanske nära till hands att tänka att vi går in för att bara stötta snyltarna. Man tror väl då att det bara handlar om dom och att vi bara intresserar oss för dom."

Dan Osterling har alltså uppfattningen att sociala har vissa svårigheter i sina kontakter med kommunledningen och ett problem att köra en lika handfast argumentation

som när det gäller ekonomiska och tekniska frågor. Detta bekräftas på sätt och vis av den främste kommunpolitikern, när jag ställer frågan till kommunalrådet Bo Bergqvist.

På sociala avdelningen hör jag folk säga att kommunstyrelsen är mera intresserad av ekonomi och teknik och har lättare att förstå det än sociala frågor. Vad är din mening om det, är det riktigt?

"Ja, själv är jag mera informerad om tekniska nämndens arbete än andras, genom att jag sitter tillsammans med dom i kommunhuset. Den informella kontakten med sociala och skolkontoret missar jag därför att dessa båda sitter i andra hus.

Intresset hos ledamöterna i kommunstyrelsen och arbetsutskottet har naturligtvis en betydelse för hur man håller sig informerad om de olika nämndernas verksamhet. Och i stort sett är dom flesta som sitter i kommunstyrelsen och i AU inte så engagerade i sociala frågor. Man har inte den kunskapen som när det gäller mera handfasta frågor.

Men personligen uppfattar jag det ändå så att det är lättare att säga nej till den där vägstumpen som ska byggas, än det är att säga nej till sociala, när dom kommer med ett besvärligt problem, som kanske inte kan redovisas i kronor, men där vi vet att det ändå indirekt blir kostnader om vi inte gör något. Jag tror alltså att sociala ändå vinner på att vi hanterar deras frågor lite varsammare. Men alla nämnder kan säkert ha synpunkter att dom inte får tillräckligt gehör och intresse för sina frågor. Alla tycker att just deras verksamhet är väldigt viktig. Men vi som sitter och ska hantera hela ekonomin, måste balansera och tycka till att dethär eller detdär kan vi inte satsa på.

Sociala argumenterar ofta så här, att om vi inte gör detta och detta, så får vi igen kostnaderna senare och mer därtill via socialbidrag eller på annat sätt. Men har vi genomfört ett socialt projekt, så är det ju hopplöst att bevisa hur det skulle sett ut om vi inte satsat på det. Och vi ser ju, att trots att vi satsat på olika projekt, så har de andra utgifterna likväl ökat. Vi kan inte se att det blir någon vändning neråt på någon annan kurva! Ja, då sitter vi där och vet vad vi har. Men ökar vi på med dethär nya, så har vi både det gamla och det nya på oss. Många gånger är det

också så att det vi inte har infört, det saknar folk inte heller. Har man t ex i en by aldrig haft snöröjning, så behöver man heller inte klaga när vi drar ner på snöröjningen nu. Problemet är ju att vi inte har utrymme att göra allt vi vill! Och jag tror, att om vi får kritik från alla så ligger vi nog ganska rätt. Då har vi inte favoriserat någon", säger Bo Bergkvist.

Det ska också nämnas att flera intervjupersoner, trots att man ser att det finns skilda synsätt (framförallt i vissa frågor t ex kring ekonomin), ändå menar att samarbetet mellan sociala och kommunstyrelsen går ganska bra. I enkäten framträder ingen klar bild av relationerna mellan sociala och kommunstyrelsen.

När det gäller frågan om samarbetet inom kommunförvaltningen, är uppfattningarna mycket varierande, allt från att det går bra och alla ställer upp lojalt, till att samarbetet är mycket litet eller dåligt bl a beroende på konkurrensförhållanden och revirtänkande. Majoriteten av de tillfrågade tycker dock att samarbetet inte är så stort och att det råder konkurrensförhållande. Särskilt socialpolitikerna har uppfattningen att samarbetet inte är så bra. Över huvud taget menar många att samarbetet bör förbättras genom mera kontakt mellan avdelningarna och några framhåller att kommunens krissituation borde vara den bästa plattformen eller utgångspunkten för ett utökat samarbete. Mer än hälften av socialtjänstemännen anser också att tekniska och sociala bör samarbeta för att bemästra de allvarliga problemen. Man har redan ett visst samarbete, men det gäller framförallt frågor kring kommunens fastigheter och viss utrustning. Uppfattningarna om hur det samarbetet sker är mycket delade.

Oppositionsrådet Karl Hugo Törnqvist menar att sociala blivit isolerat och kommit i motsättning till de övriga delarna av förvaltningen.

"Det finns en väldig spänning mellan sociala och de andra nämnderna. Det kan bero på att man träffas för lite. Sociala sitter ju också i ett annat hus och blir en grupp för sig där. Man känner för dåligt till varandras verksamheter, och en viss bild, som någon skapar, kan därför gå runt i förvaltningen som den som gäller. När sociala brottas med ett problem har dom ibland svårt att få dom andra att förstå. Sociala når inte dom andra, därför att dom inte talar samma språk. Därför behövs det mera direktkontakt."

Kommunalrådet Bo Bergqvist tycker emellertid att samarbetet fungerar bra och hänvisar bl a till samverkansgrupperna där representanter för fritid, skola, kultur och sociala möts. (Samverkansgrupper finns i Hammerdal, Hoting, Gäddede och Strömsund). Men han menar också att klimatet i kommunförvaltningen blivit kärvare på senare tid.

"Samarbetet inom kommunförvaltningen har i viss mån försämrats p g a en sämre ekonomi. Det blir kitsliga diskussioner om var pengarna ska tas. Det har också lett till att det blivit tyngre att kommunicera. Kommunens dåliga ekonomi har gjort att vi tvingats bli mycket mera kostnadsmedvetna. Det skapar en viss friktion", säger Bo Bergqvist.

På min fråga om det finns en motsättning mellan socialnämnen och kommunstyrelsen har majoriteterna av socialpolitikerna och ledamöterna i kommunstyrelsen svarat att det finns en motsättning. Framförallt tycks motsättningen, vara knutna till ekonomin och i synnerhet de nu aktuella besparningsåtgärder. Socialtjänsten vill för mycket, drar igång förmycket, spenderar för mycket pengar och är ovillig att ställa upp lojalt på besparingskrav. Det här är en motsättning som kom att få en viss betydelse för mottagandet av socialnämndens projektförslag.

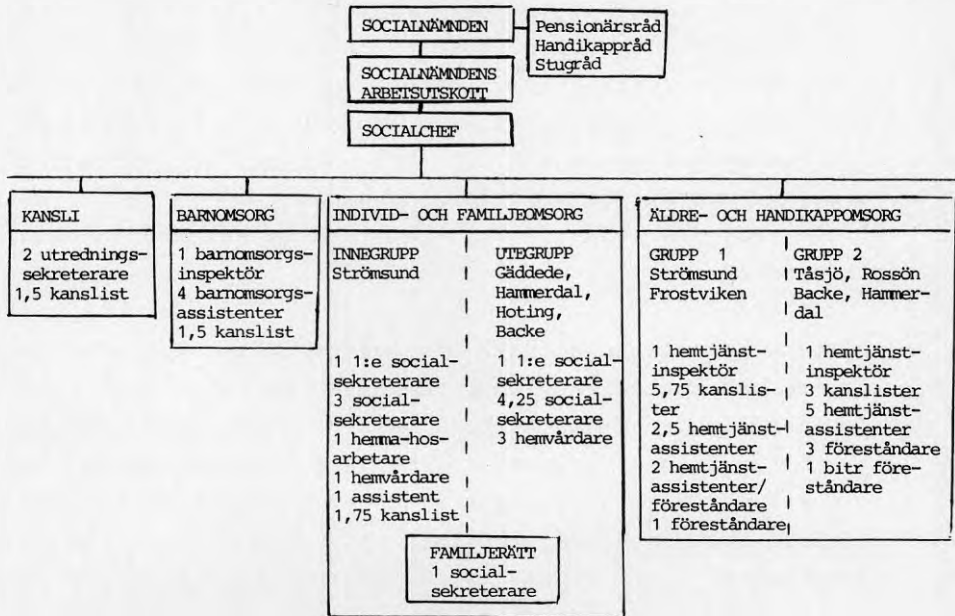
Peter Frost sammanfattar sin syn på relationen mellan sociala och kommunstyrelsen.

"Det finns en motsättning mellan socialnämnden och kommunstyrelsen. Men den är inte direkt av politiska karaktär. Det gäller mera personliga uppfattningar hos vissa politiker. Socialas expansion har av vissa politiker setts som ett visst hot mot egna intresseområden. Sociala har i deras ögon också fått för stor uppmärksamhet bl a genom olika satsningar på uppmärksammade projekt. Det är vissa politiker som sitter i kommunstyrelsen och samtidigt i andra nämnder som ser det så. Dom har väl med sig uppfattningen därifrån att sociala har gjort sig för breda och att det inte händer lika mycket nytt på deras egna avdelningar - inte får samma uppmärksamhet. Sociala har fått för mycket uppmärksamhet och därför tycker dom att på sociala ska dom inte gå och tro att dom är något! Och å andra sidan tycker man på sociala att dom i "Pentagon" dvs kommunstyrelsen eller kommunledningen värderar socialas insatser på ett felaktigt sätt. Socialarbetare kan uppfatta glada miner hos människor som ett mått på framgång, medan det på en annan avdelning kan vara att man fått 12 nya datorer", säger Peter Frost.

7. Socialtjänsten

Sociala avdelningen är, som tidigare framgått, kommunförvaltningens största avdelning med ca 25 procent av den kommunala budgeten och med ca 33 procent av personalstyrkan.

Sociala avdelningens organisation framgår av följande bild.

Av personalstyrkan på totalt 561 personer är 66 tjänstemän (varav ett trettiotal socialtjänstemän enl. yrkesregistrets def.) och 435 är äldreomsorgspersonal (varav 363 hemvårdsbiträden)

I fortsättningen av det här kapitlet ska jag kort redogöra för vissa förhållanden och uppfattningar inom sociala avdelningen. Jag kommer då att huvudsakligen utgå från resultatet av enkäten till socialtjänstemännen.

Problemuppfattning

Socialtjänstemännen uppfattar liksom andra att, arbetslösheten och utflyttningen (speciellt bland ungdomen) är de allvarligaste problemen. Intressant att notera är kanske att flera nämner, jantelag och intolerans som allvarliga problem. Man kan fundera över om denna uppfattning har något att göra med att socialtjänsten anses av andra vara allt för engagerad och "gå-påig", att man vill dra igång för mycket och då ofta får mothugg för detta.

Flera svar från socialtjänstemännen kring vad som bör göras åt krissituationen handlar om att mobilisera mänskliga resurser, att ta vara på människors kunskap och traditioner och att skapa ett krismedvetande. De flesta tycks mena att det finns ett medvetande om problemen, men inte ork och kraft att kämpa emot. "Krismedvetandet" som finns är alltså inte kopplat till en kampvilja. Som bärande element i en förändringsstrategi som dom vill se nämns framförallt medvetandegörande, skapa framtidstro och stimulera initiativ och mobilisera alla krafter för gemensamma satsningen.

När det gäller frågan vad sociala avdelningen kan bidra med för att tackla problemen, handlar det mesta om att man kan bidra med problemanalys och helhetsförståelse. "Vi ser effekterna av dagens politik hos de enskilda människorna, hur dom mår." "Visa på sambandet mellan socialpolitiska satsningar - eller brister på - och hur människor mår." "Vi har erfarenheter av människors sociala situation." "Vi har en helhetssyn, förstår helhetssammanhangen." "Vi har kunskap om människors resurser." Man nämner också att man har kunskap om hur människor kan hjälpa varann och metoder för mobiliseringsarbete. Just i den egna, nu aktuella arbetssituationen ser man emellertid inte stora möjligheter att medverka till utvecklingen av förändringsstrategin för att möta problemen.

Det förefaller inte heller som om den här typen av arbetsuppgifter är prioriterade på avdelningen, det vill säga sådant som har att göra med kommunens allvarligaste problem. Ingen nämner att den typen av arbete är prioriterat, tvärtom påpekar flera att den typen av frågor inte är prioriterade. Istället tycks det vara interna problem på avdelningen som är prioriterande - satsning på organisationsförändringar och utveckling av den administrativa verksamheten är det som de flesta nämner. Detta är prioriteringar som flertalet samtidigt inte anser att det finns en allmän uppslutning kring på avdelningen (snarare tycks det vara en grund för mot-sättningar).

Men detta betyder inte att man därför inom avdelningen skulle anse att t ex strukturinriktade insatser eller förebyggande arbete skulle prioriteras eller värderas högre istället. På frågan om vilka arbetsuppgifter som kollektivet anser särskilt betydelsefulla svarar flest att det gäller det individuella behandlingsarbetet eller liknande. Endast en tror att det skulle vara det

förebyggande sociala arbetet. När det gäller de svarandes egna uppfattning om vad som är meningsfullast, så svarar dock flera strukturinriktade och förebyggande insatser.

Vad gäller uppfattning om vad som är socialtjänstemännens/socialarbetarnas speciella yrkeskompetens, menar flera att det är helhetssynen, hur människor påverkas av miljön och hela livssituationen. På en fråga om vilken kompetens man särskilt skulle vilja få möjlighet att vidareutveckla svarade ett par, att det gäller förebyggande arbete och mobiliseringsarbete (att få människor engagerade och samarbetsvilliga). Det flesta anger dock sådant som gäller det mera "traditionella" sociala arbetet (mer individinriktat).

Medverkan i samhällsplaneringen

Mot den här bakgrunden kan man undra hur socialtjänstemännen ställer sig till att socialtjänsten ska medverka i samhällsplaneringen. På frågan om medverkan i samhällsplaneringen är en lämplig arbetsuppgift för socialtjänsten svarar samtliga tillfrågade ja. Flertalet menar också att socialtjänsten i Strömsund har rätt kompetens för uppgiften. Den typ av kunskap man menar att man kan tillföra samhällsplaneringen är: kunskap om människors problem och behov, kunskap om människors resurser och metoder att engagera "gräsrötterna". Man nämner också sådant som tidigare angetts som socialarbetarnas speciella kompetens och bidrag för att möta kommunens krissituation.

Samtliga intervjuade politiker i socialnämnden menar även dom att socialtjänsten ska medverka i samhällsplaneringen. Som exempel på vad man har gjort eller gör nu när man medverkar i samhällsplaneringen, nämner de

flesta att man svarar på remisser och att man deltar i planeringen av sådant som rör den egna verksamheten, t ex planering och utförande av barnstugor. Flera nämner också att man nyligen deltagit i översynen, upprustningen och trafikregleringen av Flata, dvs kontors- och köpcentrum i Strömsund. Det nämns också att man deltagit i vissa planeringssamråd och bl a gjort en handikappguid.

"Flata" i Strömsund före miljöförbättringen. Foto ÖP

Några av de intervjuade socialtjänstemännen menar dock att man blir bemött med en viss misstro eller misstänksamhet från tekniska avdelningen när man aktualiserar att man vill medverka i samhällsplaneringen. Man menar också - och det tycks vara en allmän uppfattning på sociala - att det inte hjälper mycket att referera till socialtjänstlagen (SOL) för att stärka sin ställning i detta sammanhang. En hänvisning till SOL brukar viftas bort med att det är en ramlag och kommunen kan därför själv tolka hur man vill hantera frågorna eller uppgifterna.

Dan Ostersling, utredningssekreterare, får representera en uppfattning som flertalet gett uttryck för. På frågan om sociala kan referera till SOL för att motivera en medverkan i samhällsplaneringen säger han:

"Nej, de tror jag inte. Det är allt för tunt att hänvisa till den. Att delta i samhällsplaneringen, det är en fråga för kommunstyrelsen, byggnads- och tekniska nämnden. Det är alldeles tydligt att den inställningen finns. Jag har också erfarenhet från en annan glesbygdskommun, att man ser det på det sättet. Man ser det utifrån tekniska utgångspunkter."

Men Dan Osterling påpekar också att socialtjänsten måste bli bättre på att ta fram sina kunskaper och ha något konkret att komma med i planeringsfrågorna. Då kanske det kan gå bättre. Nu händer det inte mycket i den här saken, tycker Dan Osterling.

Situationen inom socialtjänsten tycks alltså vara den att det råder en allmän uppfattning om att man ska medverka i samhällsplaneringen, men en osäkerhet om formerna och i vissa fall om den egna kompetensen på området. Frågan är nu vad de andra inblandade parterna anser om socialtjänstens medverkan.

8. Socialtjänsten och samhällsplaneringen

På min fråga till kommunstyrelseledmöterna vad dom ansåg om socialtjänstens medverkan i samhällsplaneringen och vad sociala kan bidra med, blev svaren ofta lite svävande. Flera uttryckte en skepsis mot socialas medverkan och kan inte riktigt se vad socialarbetarna ska kunna bidra med. Någon är direkt avvisande och säger att det bara leder till en massa prat och pappersprodukter. Andra ser emellertid mera positivt på saken och menar att socialtjänsten kan bidra med kunskap om människors levnadsförhållanden. Sociala kan föra in ett socialt tänkande som kan komplettera ett tekniskt.

När frågan knyter an till den aktuella problemsituationen blir flertalet klart mera skeptiska. Det finns en skeptisk eller avvisande inställning i kommunstyrelsen till att sociala ska blanda sig i de mera övergripande samhällsfrågorna. Detta är en uppfattning som flertalet av de intervjuade ledamöterna i socialnämnden har.

Låt oss höra några synpunkter från kommunstyrelsen. Så här säger kommunalrådet Bo Bergqvist om socialtjänstens medverkan.

"Det står i Socialtjänstlagen att socialtjänsten ska vara med i samhällsplaneringen, men jag tycker det är diffust. Det kan inte vara meningen att man ska gå in i den här typen av frågor, som gäller sysselsättningen. Man ska vara med vid t ex bostadsplanering för att det inte ska gå snett. Man ska bevaka tillgängligheten i området, att det ska finnas en plats där man kan bygga daghem, att det ska finnas social omvårdnad för äldre osv. Dom ska bevaka de sociala aspekterna och se till att det inte bara blir tekniska. Det är deras kompetensområde. Men det kan aldrig ha varit meningen från lagstiftarens sida att sociala ska vara med och skapa arbetstillfällen!" framhåller Bo Bergqvist.

En klart mera negativ inställning står den moderata ledamoten för. Hon får i det här sammanhanget också tillfälle att vädra sina antipatier mot socionomer. På frågan vad hon anser om att socialtjänsten ska arbeta förebyggande och bl a medverka i samhällsplaneringen, svarar Pia Backman (58 år) så här:

"Det kan jag inte förstå. Jag vet inte hur dom ska kunna arbeta förebyggande. Det tror jag blir en pappersprodukt. Eftersom jag är skolmänniska, är jag lite skeptisk mot socionomer, dom med sina rutor och streck och ränder! Dom kommer med en massa nya ideer och utredningar, och presenterar det med en massa organisationsboxar och sådant. Så fort jag ser sådan;" säger Pia Backman och visar upp organisationsskissen i projektförslaget från socialnämnden, "så reagerar jag negativt. Det är så mycket mode i detta vad som är sanning för dagen. Men så kommer dom strax med något nytt. Och jag vet inte vad det är för mening med det här att man ska intervjua en massa folk och man ska göra enkätundersökningar och karläggningsverksamhet och utredningar," säger Pia Backman och syftar på projektförslaget, som hon håller i handen.

"Jag tror inte att det kan lösa problemen. Jag tror att det är de ekonomiska realiteterna som gäller, att företagen ska kunna klara sig. Det är ju nu en byråkratisk djungel som gör det så svårt för företagen. Jag tror inte på att några socionomer kan lösa problemen för Strömsund. Dom har så mycket ideer, men det blir mest prat. Kuratorsprat är det värsta jag vet! Det blir en massa teorier och för lite praktisk verksamhet. Teoretiserande, det är ju det ni också sysslar med på högskolan. Och det här projektförslaget tycker jag ser ut som en pappersprodukt. För övrigt anser jag att Socialtjänstlagen är gränslös! Den lovar allt för mycket och den är alldeles för kravlös!" understrekar Pia Backman.

Slutligen ett mera nyanserat uttalande från Bo Gustavsson (48 år, socialdemokrat) kommunstyrelseledamot som också är tekniker. Frågan till Bo Gustavsson inleds med en fråga om han tror att socialtjänsten kan spela en positiv roll när det gäller att tackla kommunens allvarliga problem.

"Sociala kan inte spela en positiv roll i det sammanhanget. Företag och andra är negativt inställda till sociala och skulle dom vara med i näringslivsfrågor tror jag det kunde skrämma en del företagare. Dom får inte få en uppfattning att näringslivsfrågor ska handla om något slags socialt omplåstrande! Dessutom tror jag att sociala har mycket lite att bidra med till sysselsättningsfrågorna."

Hur ser du på socialtjänstens möjligheter att medverka i samhällsplaneringen?

"Jag kan inte avläsa att socialtjänstlagen lett till några direkta förändringar i kommunarbetet i sin helhet. Och inte heller några speciella förändringar vad gäller socialas medverkan i samhällsplaneringen. Där har vi nog missat en resurs, som vi inte tänkt tillräckligt på. Vi har inte räknat med sociala som en naturlig samarbetspartner i samhällsplaneringen.

Socialpolitiker är mera humanister är politiker i allmänhet och dom är ett bra komplement till alla dom som mera intresserar sig för de handfasta tingen i kommunen. Det ska byggas och donas, och det är mycket mera glamoröst än att ta hand om människor. Här sker nu en mycket försiktig förändring. Men man talar alldeles för lite med varann kring detta. Projekt som sociala har dragit igång har blivit lidande på detta. Där har vi ett samordningsproblem. Detta är ett område som kan förbättras.

Den gamla regimen här såg nog lite mera snett på den sociala sektorn än vad man gör nu. Det speglade en äldre generations traditionella tänkande. Men lite av detta märker jag fortfarande i det kommunalpolitiska livet. Det finns där.

Kanske kan sociala vara med i den mera översiktliga samhällsplaneringen för att föra in ett socialt tänkande. Men man måste göra det försiktigt, så man inte skrämmer alla som har den traditionella synen på sociala. Dom blir skrämde därför att dom förknippar socialtjänsten med socialvård. Företagen kan tro att det ska handla om socialvård - i sysselsättningsfrågorna!

Den negativa synen på socialvård gör att bara det att sociala är med kan uppfattas som negativt. Man associerar till socialvårdsfunktionen. Denna vill inte företagarna bli förknippade med. Dom vill

inte ha kontakt med socialarbetare! Socialtjänstens fattigvårdsfunktioner stämplar socialarbetarna så att dom inte är önskvärda i näringslivskretsar.

Utvecklingsbolaget har däremot den personal som går bra ihop med näringslivsrepresentanter, tänker och tycker som dom själva. Sociala har personal som har ett helt annat synsätt. Den uppfattningen finns tveklöst hos kommunstyrelsen. Bo Bergkvist uttalade i ÖP (Östersundsposten) står just för detta. Han uttrycker just vad det handlar om. Och jag tror att han har rätt," säger Bo Gustavsson.

Det är intressant att Bo Gustavsson, som var den främste motståndare till socialnämndens projektförslag, lyfter fram det som han uppfattar som en utbredd misstro mot sociala avdelningen pga dess fattigvårdsstämpel och omhändertagandefunktioner. I folks ögon och särskilt i näringslivets, har socialarbetarna en negativ socialvårdsstämpel på sig, vilket skulle göra att man inte gärna vill ha ett samarbete med dem. Detta ser Bo Gustavsson som det främsta skälet till att sociala inte kan spela en positiv roll i ett mobiliseringsarbete.

Inställningen till socialtjänsten

Det kunde i det här sammanhanget varit särskilt intressant att se hur förhållanden, attityder och inställning till den här frågan är på tekniska avdelningen. Tekniska avdelningen är den avdelning inom Strömsunds kommun som har hand om samhällsplaneringen. Därför är det den avdelning som sociala har särskild anledning att samarbeta med när det gäller dess medverkan i samhällsplaneringen. Men, som jag tidigare nämnt, misslyckades i stort sett mina ansträngningar att få med teknikerna i undersökningen. Trots att jag efterhand pratat med nästan samtliga som fick enkäten, var det bara två som ville svara på den. Flera "ville" kanske i och för sig, men en tongivande person på avdelningen (dock inte den formelle chefen) gick från början ut med en stark nega-

tiv (för att inte säga fientlig) hållning till frågeställningarna och till undersökningen. Trots viss hjälp från andra på avdelningen, blev därför företaget mycket svårt. Slutligen lyckades det dock att få teknikererna (tio personer) att svara på tre frågor just om inställningen till socialtjänstens medverkan i samhällsplaneringen.

På frågan om man anser att medverkan i samhällsplaneringen är en adekvat arbetsuppgift för socialtjänsten, svarade ungefär hälften nej och hälften att det kanske är en lämplig uppgift. Bara en person svarade ja. När det gällde frågan om man avsåg att sociala avdelningen i Strömsund hade rätt kompetens för uppgiften, svarade även då nästan hälften nej, nästan lika många visste inte, två svarade kanske och en svarade ja, kanske.

Den tredje frågan som var öppen, gällde vad man menar att socialtjänsten kan tillföra samhällsplaneringen. De flesta svarade att dom inte vet, eller så besvarade men inte frågan alls. Exempel på övriga svar är följande: "Ganska lite (kan tillföras)", "Endast ge råd vid planering av nya bostadsområden", "Ange behov av lokala anläggningar för socialservice på kort och längre sikt, som underlag för detaljer och översiktsplanering, och som samrådspart värdera planerade typiska miljöförändringar utifrån socialtjänstens ståndpunkt, t ex lokalisering och sammansättning av bostäder och service samt tillgänglighetskrav." Det sista svaret är från den person som samtidigt svarat ja och ja, kanske på de båda övriga frågorna.

Några kommentarer demonstrerar en mera avvisande inställning t ex, "kan tyvärr inte uttala mig om huruvida socialtjänsten i Strömsund besitter någon som helst kunskap i denna fråga." Eller från "den starke mannen", som inte svarar på några frågor, men som ger följande kommentar: "Frågorna är desamma som förra omgången,

även om bara några tagits med. Hanteringen och uppläggnings inget förtroende. Jag är inte intresserad att medverka i något som jag upplever som en ren lekstuga." Kommentaren överlämnas daterad och undertecknad med namn. Personen i fråga är tydligen intresserad av att klart markera sin negativa inställning. Tyvärr måste man betrakta resultatet som nedslående för sociala avdelningen. Det ser inte ut att bli lätt för dem att komma vidare i denna fråga, under ett positivt samarbetsklimat med tekniska avdelningen. Det råder uppenbart ganska skilda meningar mellan sociala och tekniska avdelningen om socialtjänstens medverkan i samhällsplaneringen. Som läsaren minns, menade samtliga socialtjänstemän att man skulle medverka i samhällsplaneringen och att man på sociala avdelningen hade rätt kompetens för uppgiften.

Teknikerna är huvudsakligen av en annan mening, eller så har man inte tagit reda på hur det förhåller sig. Troligtvis ser flertalet tekniker inte några uppenbara fördelar med ett närmare samarbete med sociala avdelningen - annat än möjligen i den rena fastighetsplaneringen och skötseln av socialtjänstens lokaler. De synsätt, visioner och ambitioner som finns i socialtjänst-reformen står troligen dom ganska fjärran. Ett positivt närmande mellan sociala och tekniska tycks därför kräva en god portion ansträngning och pedagogik från socialtjänstens sida.

Sett ur socialtjänstens synvinkel är politikerna trots allt mera öppna och lite positiva hållning, en viss ljusning. Och när man lyssnar på kommentarerna från socialnämndens ordförande Torsten Nilsson, så andas dom väl ändå en viss optimism. Så här säger han om varför socialtjänsten bör och ska vara med i samhällsplaneringen.

"Vi måste veta hur utvecklingen ska bli på orten, om vi ska kunna planera för den sociala servicen. Därför har sociala ett stort behov av att vara med i all planering i kommunen. Men hittills har det varit svårt för dom andra att begripa detta. Det finns vissa som har den uppfattningen att det här med samhällsplanering ska vi inte lägga oss i. Dom tror att samhällsplaneringen är inget som vi har med att göra. Vi har ett Utvecklingsbolag som sköter den här biten, säger man. Men det är inte samma sak som vi vill. Dom har inte samma kontakt med dom enskilda människorna som vi har.

Att sitta i socialnämnden är väldigt lärorikt och där borde alla kommunpolitiker sitta ett tag. Men sociala frågor har samtidigt inte varit tillräckligt intressanta i politiken. Men på senare tid har det blivit ett större intresse för sociala, eftersom dom ser att den sociala biten är den största utgiften i kommunens budget. Därför inser dom nu att dom måste sätta sig in i frågorna för att kunna angripa de ekonomiska problemen på något sätt. Dom kan inte sitta med oss och diskutera budget om dom inte är insatta i frågorna. Då blir det någon slags osthyvelsprincip. Men nu har vi kommit så långt med osthyveln att man inte kan skrapa något mera. Nu måste vi diskutera om någon verksamhet ska tas bort - hela verksamheten! säger Torsten Nilsson.

Man kan förstå att det känns lite bittert för Torsten Nilsson och för socialnämnden att kommunstyrelsens nya intresse för socialtjänsten faller tillbaka på ett syfte att få mera insyn för att lättare kunna skära ner verksamheten. Det motsättningsfyllda i Torsten Nilssons roll är att vara en socialpolitiker med ambitionen att försöka leva upp till socialtjänstlagens intentioner, och samtidigt vara en nämndsordförande som ska ta ansvar för en nerskärningspolitik. Torsten Nilssons irritation över situationen kommer fram under intervjun och han säger,

"Man känner att man bli personligt angripen för att det går åt så mycket pengar på sociala. Vi följer emellertid bara lagen," säger Torsten Nilsson. "Men då kan man i en del sammanhang - fortsätter han - få de mest underliga frågor, som t ex att vi ska ändra på socialtjänstlagen, för att den leder till för stora kostnader för oss."

Hur ser du då på samarbetet inom kommunförvaltningen, särskilt med tanke på att ni ska samverka kring samhällsplaneringen?

"Ja, vi borde träffas mera. Vi borde ha representanter från de olika avdelningarna som regelbundet träffades och diskuterade de här framtidsfrågorna. Vi kunde kanske träffas en gång i månaden och då också se hur man kan samverka. Nu tror jag det är fler som resonerar som så, att ni ska sköta ert, så sköter vi vårt. Men det här nya med att vi ska medverka i samhällsplaneringen, det har kommit lite plötsligt på. Det har väl nästan blivit en chock för dom att vi ska vara med. Förut har det ju aldrig varit fråga om att vi ska vara tillfrågade.

Men det finns ju olika uppfattningar även bland teknikerna. En del tycker det är bra att vi ska vara med, medan andra tycker att det där begriper vi oss inte på. Ändå vill jag säga att det har blivit en positiv förändring på sista tiden. Vi får väl fortsätta och informera om varför vi ska vara med. Vi måste få en gemensam målsättning för arbetet. Om inte vi politiker är överens om målsättningen, så spricker det ju för tjänstemännen som ska hålla på med jobbet," säger Torsten Nilsson.

Socialnämnden i Strömsund har svårt att få förståelse för strukturinriktade insatser. På bilden syns bl a Gun Persson (5 fr h), Torsten Nilsson (längst ner), John Tjernberg (6 fr h) och Bengt Östlund (1 fr v) Foto Simon Andersson

Det verkar som om Torsten Nilsson menar att Socialtjänsten måste ha lite mera tid på sig för att förankra och skapa förståelse i partiorganisationerna för att Socialtjänsten har en uppgift i samhällsplaneringen att det är något som bör tillmätas betydelse. Det är en inställning som delas av de andra i socialnämnden. Man tror att med ett större engagemang och med mera information till partibröder och systrar, så ska det gå att vinna större förståelse och insikt om att det är något att satsa på.

Vilken betydelse kan PBL få?

En fråga som har väckts i det här sammanhanget, är om den nya Plan- och bygglagen kan komma att underlätta en samverkan i kommunförvaltningen kring samhällsplaneringen. Det visar sig ju att det finns vissa kopplingar mellan SOL och PBL, och vissa paralleller när det gäller intentioner och målsättningar.

Följande övergripande mål anges, som bekant för socialtjänstens deltagande i samhällsplaneringen: utjämna skillnader i levnadsvillkor, skapa social trygghet som omfattar alla och stärker gemenskapen och solidariteten mellan människor, samt främja medborgarnas engagemang i gemensamma angelägenheter.

I förslaget till ny Plan- och bygglag (prop 1985/86:1) finns liknande intentioner. Där understryks en strävan till en totalsyn på utvecklingen i kommunen och en sammanvägning av ekonomiska, fysiska och sociala förhållanden, i syfte att skapa betingelser för fungerande sociala miljöer. Mot den bakgrunden föreslås att byggnadsnämnden ska arbeta med en heltäckande översiktspla-

nering, där också glesbygdens frågor behandlas. Kommunens planering ska bygga på en demokratisk grundsyn och solidaritet mellan människor, där gemensamma och långsiktiga intressen ska gå före privata och kortsiktiga. Följande övergripande syfte anges bl a: decentraliserat ansvar för planeringen, ökat medborgarinflytande i planeringen och utformning av närmiljön, ökad frihet och ansvar för den enskilde, förenkling och modernisering av planeringssystemet och att ge en starkare ställning för sociala och ekonomiska hänsyn i planeringen.

Både Sol och PBL har som syfte att främja jämlikhet och goda sociala levnadsförhållanden och människors aktiva deltagande i samhällslivet. Här finns alltså en gemensam plattform för en utökad samverkan mellan byggnadsnämnden och socialnämnden, och respektive avdelningar. Bostadsministern understryker i propositionen klart vikten av samverkan. "I detta sammanhang vill jag också betona vikten av att bestående samverkansformer mellan berörda samhällsorgan utvecklas i enlighet med intentionerna bakom Socialtjänstlagen och Hälso- och sjukvårdslagen" (Ibid sid. 113)

Den här aktuella lagstiftningen var också en bakgrund eller referenspunkt när projektet planerades i Strömsund. Även när nu inte det projektet blev av så är frågan högst aktuell för framtiden. Jag har därför försökt få en bild av hur man i Strömsund ser på konsekvenserna av (eller möjligheterna med) PBL. Vad kan PBL få för betydelse för samverkan kring samhällsplaneringen och möjligheter att mera samlat och övergripande utveckla en offensiv mot utvecklingen av Strömsund?

Det visar sig emellertid att varken ledande politiker eller den främste planeringstjänstemannen tillmäter PBL någon större betydelse för planeringsarbetet i Strömsund. Det verkar närmast som om man uppfattar att PBL inte riktigt är till för dom, för en kommun som Strömsund. Kommunalrådet Bo Bergkvist svarar så här på frå-

gan om vad han menar att PBL kommer att betyda för planeringsarbetet i Strömsund - Strömsund med sina problem.

"Jag tror inte den kommer att betyda något alls. Det är inte en planfråga om man ska kunna utveckla bygden. Så styrt har det inte varit att en by inte kunnat utvecklas på några planfrågor. Och problemet för oss är ju att vi i stort inte behöver en enda byggnadsplan. Under 1987 kommer det kanske att byggas tio nya villor i den här kommunen. Det behövs inga nya planer för det. Här finns utrymme! PBL har ingen betydelse för vad vi behöver göra här i kommunen. Planeringsverksamheten och planer är ju till för att styra en utveckling. Men vad gör man då om man inte har någon utveckling!?"

Egentligen är det vi behöver en inriktning på hur man ska avveckla snyggt, så att det sker på ett vettigt och värdigt sätt! Men det är ju negativt att tala om avveckling. Det vill man egentligen inte! Det låter alldeles för pessimistiskt. Börjar vi lägga upp planer för avveckling av kommunen, då kan man inte räkna med att det är några friska viljor som vill komma hit och satsa.

Vi måste trots allt försöka se optimistiskt på framtiden och tro på att vi kan vända den negativa utvecklingen. Det är enda möjligheten vi har. Men samtidigt får vi varje år se kalla fakta från verkligheten. Det är som en kalldusch när vi får se flyttningsstatistiken. Som nu till exempel tredje kvartalet 86, när vi har ett flyttningsminus på 89 personer - på ett kvartal! Då är det inte lätt att hålla optimismen uppe och säga, det här klarar vi, det kommer att gå fint. Vänta bara!

Man måste ju samtidigt fråga sig, hur känner sig den sista människan i en by, när det bara är han kvar? Då kan man fråga sig, hur ska vi gå in och hjälpa honom? Men det pratar vi egentligen inte om - Hur det ser ut för den siste som är kvar! För oss är PBL som ett instrument att styra en utveckling överhuvudtaget inte intressant. Det handlar istället om att överleva? Vi vet det, att ska vi kunna behålla den befolkning vi nu har, så måste vi fram till år 2000 skapa åtminstone 1000 nya arbetstillfällen. Vi skulle behöva inrikta all vår planering, all vår ekonomi och all vår verksamhet på att skapa de här tusen arbetstillfällena. Klarar vi det, så har vi en framtid! Men alla vet det, både på länsplanet och centralt i Stockholm, att så här besvärligt ser situationen ut. Och vi orkar inte vända den negativa utvecklingen.

All politik och ekonomi i det här landet är ju styrd åt annat håll. Man styr inte för att människorna ska få leva kvar här. Man säger åt oss, enda chansen är att ni själva gör något åt er situation. Ja, vi försöker ju allt vi kan och samtidigt ser vi hur bygden dör ut! Det betyder att vi ska vårda oss själva tills det hela sakta tar slut....." säger Bo Bergkvist sorgmodigt.

"Dom som har kapital att investera har inte några motiv för att satsa i en sådan här kommun. Dom satsar hellre på en utbyggnad kring Arlanda. Det enda vi kan hoppas på är den offentliga sektorn. Men jag kan se att dom som sitter centralt placerade där och ska fatta beslut om lokalisering, inte heller dom har egentligen några motiv för att satsa i Strömsund. Man bygger hellre ut i Östersund.

Regionalpolitiken blir betraktad som någon slags social verksamhet, som någon annan får sköta. Så är det nu. Och på sätt och vis fungerar det lite på samma sätt här i kommunen. Vi har byggt ut den centrala förvaltningen och när det blir kärvat med ekonomin, då börjar vi fundera på om vi inte kan dra in ett lokalkontor, eller så. Hela vårt tänkande i samhället tycks gå ut på centralisering! Men detta är väl en allt för pessimistisk bild. Vi kan ändå se att det gått så långt nu med Norrlands inland, att det håller på att bli ett politiskt problem, snarare än ett ekonomiskt. Det börjar bli politiskt känsligt för regeringen när man ser hur det hela rasar iväg. Något måste nu göras!" säger Bo Bergkvist.

Bo Bergqvist ser alltså inte PBL som särskilt intressant för Strömsunds kommun, med tanke på hur situationen ser ut där. Kort och drastiskt uttryckt är det mera planering för avveckling än för utveckling och framtidskridande i positiv mening.

Planarkitekt Christer Frykberg tycks i stort hålla med honom, även om hans bild av situationen inte ser lika dystert ut. På en fråga om PBL och översiktsplaneringen (kopplat till projektförslaget) svarar Christer Frykberg så här.

"Här händer inte så mycket vad gäller nybyggnadsplanering och vi har relativt få konflikter kring markanvändning. Det är mera aktuellt med detalj-

planering än översiktsplanering. Vi putsar lite på gamla förmyndelser och planerar för förbättringar här och där i samhället. Människor kommer också med sina praktiska byggproblem, som vi försöker hjälpa dom med. Vi säger sällan nej, såvida det inte är alldeles tokigt.

Men vi har också på med områdesplanering för hela tätorten i t ex Backe, Rossön och i Hammerdal. I sådana sammanhang är det aktuellt att skapa framtidsbilder, en uppfattning om hur det kan komma att bli, och lista åtgärder för att kunna möta framtidens behov. Det jag bl a kan se som min roll i ett byutvecklingsprojekt, det är att vara med när människor diskuterar sina problem och behov, och få höra vad folk vill. Utifrån det kan vi från kommunens sida försöka hjälpa till att ordna med praktiska arrangemang som vi kan ställa upp med, vad gäller den fysiska planeringen. Vi kan också hjälpa till med kontakter som man kan behöva ta till länsmyndigheter etc. Men utan att folk själva vill något, är det inte så mycket vi kan göra från kommunens sida.

Det finns några exempel på byaktiviteter där jag varit med, t ex i Tåsjö. Men vi skulle behöva få igång mera av ett lokalt engagemang. Därför tycker jag det är tråkigt att det inte blev något av med det där byutvecklingsprojektet", säger Christer Frykberg.

Christer Frykberg menar alltså liksom Bo Bergqvist att frågan om hur Strömsund ska överleva och utvecklas inte är en planeringsfråga, i vart fall inte en planeringsfråga för kommunen. Strömsunds problem handlar som vi tidigare sett, om marknadskrafterna och kapitalets logik, och om en regeringspolitik - bla uttryckt i regionalpolitiken - som inte egentligen rubbar dessa krafter. Det är så Bo Bergqvist, Torsten Nilsson, Bo Gustavsson, Peter Frost och Eva-Lisa Pettersson, m fl tidigare har beskrivit och analyserat situationen. I det sammanhaget är det begripligt om inte PBL uppfattas som särskilt aktuell. PBL och andra planeringsinstrument kan, som Bo Bergqvist säger, användas för att omsätta politiska ambitioner i ett läge då det finns intresse och kapital för investeringar och utbyggnad. Men vad gör man när detta inte finns och det mesta rasar utför i kommunen? Då är inte PBL ett användbart verktyg.

Däremot kan man tänka sig att PBL skulle kunna bli ett incitament för att förbättra samarbetet inom kommunför-

valtningen i strävan att på alla fronter utveckla överlevnadsstrategier. Socialnämndens vice ordförande, och tillika ledamot i byggnadsnämnden, John Tjernberg ser en sådan möjlighet i PBL. På frågan om PBL kan leda till ett bättre samarbete säger han:

"Ja, vi kan genom PBL verka för att de nämnder som genom politiska beslut går in i varandras verksamheter, att dom får ett ökat samarbete. Det är absolut nödvändigt för framtiden att vi sätter oss ner och funderar över de här frågorna kring samverkan. Skolan, Fritiden, Kulturen och Sociala bör också ha ett mycket intimt samarbete. Vi skulle i många frågor få mycket bättre politiska beslut om vi hade rådfrågat varann," säger John Tjernberg.

Hur tycker du att ett samarbete mellan byggnadsnämnden och socialnämnden ska gå till?

"Vi behöver utveckla en dialog där vi kan samla upp intryck av hur bostadsfrågan och lokaler fungerar både ur fysisk och social synvinkel. Vi skulle också behöva få synpunkter från invånarna t ex människor ute i byarna. Dom har säkert många viktiga synpunkter att delge oss politiker.

Som ledamot i både byggnadsnämnden och socialnämnden kan jag se att vi utifrån PBL kunde fått ett naturligt samarbete mellan nämnderna kring byutvecklingen. Det hade varit mycket naturligt. Det är åter ingen viktigt att vi försöker hitta gemensamma lösningar. Vi kan inte fortsätta att dra åt var sitt håll.

Men samtidigt känns det idag som om vi politiker står tomhänta inför problemen, när vi inte har ett samhälle i utvecklingen utan i stagnation", säger John Tjernberg.

I och för sig skulle man väl inte behöva någon PBL för att mobilisera kommunförvaltningen i Strömsund. För att utveckla en mera offensiv överlevnadsstrategi utifrån sina lokal förutsättningar och resurser behövs först och främst den politiska viljan. Men det är också klart att både SOL och PBL i vissa lägen bör kunna fungera som en viss legitimeringsgrund för att ta vissa initiativ i frågan. Samtidigt har vi kunnat se i fallet Strömsund, att denna legitimitet inte bär så väldigt långt. Lagarnas målsättningsparagrafer - i synnerhet de övergripande - uppfattas inte som förpliktigande. Det

anses ju ofta också i diskussionen kring ramlagsstiftningen och kring allmänna målsättningsparagrafer att dessa har lite styrande eller handlingsreglerad kraft, såvida inte staten skjuter till resurser som gör att kommunerna motiveras att handla utifrån målen. När det gäller SOL och de strukturinriktade insatserna är detta problem uppenbart. Det faller helt på kommunens ambitioner vad som ska ske på det området. Det får socialarbetarna också höra när dom försöker stödja sig på lagen. Lagen är alltså inte mycket värd som slagträd, när det uppstår motsättningar kring ambitionen att arbeta strukturinriktat. Socialtjänsten behöver då utveckla andra strategier.

9. Strukturinriktade insatser

Kommen så här långt i redogörelsen av förhållandena i Strömsund, ser väl läsaren ganska klart för sig de svårigheter som socialtjänsten i Strömsund kommer att hamna i när man vill satsa på strukturinriktade insatser. Men det är temat för nästa kapitel. Här ska jag nu först göra en lite utförligare beskrivning av vad strukturinriktade insatser kan vara för något och presentera projektförslaget från sociala avdelningen.

Jag använder i den här framställningen i stort samma definition på strukturinriktade insatser som man gör i socialutredningen och socialtjänstpropositionen. Strukturinriktade insatser innefattar då tre huvudområden i socialt arbete. Dessa är; uppsökande verksamhet, att arbeta med sociala problem i samhället, samhällsarbete och att medverka i samhällsplaneringen. I socialutredningen behandlas de som tre skilda delar eller verksamheter, men i praktiken finns det speciella kopplingar mellan dem och ibland ingår alla tre (ibland kanske två) som delar av en helhet.

Uppsökande verksamhet

Den uppsökande verksamheten är en utåtriktad aktivitet i socialt arbete. Det står alltså för ett mera offensivt förhållningssätt, och den är väsentligen annorlunda än t ex en verksamhet där man väntar på att klienterna ska komma med sina problem till socialkontoret. I uppsökande verksamhet, är det socialarbetarna som tar

initiativet till kontakt med människor för att få kunskap om hur dom har det och erbjuder hjälp för att ta itu med eventuella problem. Den uppsökande verksamheten uttrycker på det sätt socialtjänstens ambitioner att skapa goda sociala förhållanden, att arbeta förebyggande, och inte bara arbeta med det nödvändigaste när problemen redan uppstått eller blivit akuta.

En förändring i det här förhållningssättet skedde redan på 60-talet och uttrycktes bl a i förändringen av § 6 i Socialhjälpslagen, som med den nya formuleringen gav kommunerna en skyldighet att informera sig om invånarnas hjälpbehov. Det kan jämföras med § 5 i SOL där det heter att socialnämnden ska göra sig väl förtrogen med levnadsförhållandena i kommunen.

Den satsning på uppsökande verksamhet som skedde i slutet av 60-talet - då flera kommuner började tillsätta fältassistenter för denna uppgift - grundades också formellt på § 3 i Barnavårdslagen, där det stod att kommunen hade skyldighet att tillse att de unga hade goda uppväxtvillkor. Samma skyldighet finns nu formulerad i SOL t ex i § 12 som säger, att socialnämnden ska verka för att barn och ungdom växer upp under trygga och goda förhållanden.

Sammanfattningsvis regleras den uppsökande verksamheten av paragraferna 5, 8, 11, (12) och 15 i Socialtjänstlagen, som i korthet ger socialtjänsten uppgifter att kartlägga sociala förhållanden, lämna information till allmänheten och erbjuda sociala tjänster. Socialtjänstens uppgift är alltså att bl a via den uppsökande verksamheten hålla sig väl informerad om människors levnadsförhållanden och särskilt uppmärksamma grupper med särskilda behov eller som befinner sig i sk riskzo-

ner. Man ska sprida information bl a om socialtjänstens resurser, service och rättigheter, samt föreslå och/eller verkställa åtgärder för att möta problem och skapa goda levnadsförhållanden.

Medverkan i samhällsplaneringen

Utgångspunkten för socialtjänstens deltaganden i samhällsplaneringen är bl a ett antagande om att dom som arbetar inom socialtjänsten har goda kunskaper om människors levnadsförhållanden. Socialtjänsten har genom sin kontakt med många människor och i synnerhet genom kontakter med utsatta grupper, viktig kunskap om sociala förhållanden och problem - en kunskap som man bl a också tänkes få via den uppsökande verksamheten. Det är främst denna sociala kunskap som man i Socialutredningen (SU) menar att socialtjänsten ska tillföra samhällsplaneringen. När man talar om att socialtjänsten ska tillföra planeringen underlag, är det främst detta som åsyftas. Men det heter också att socialtjänsten ska delta i själva planeringen och i uppföljningen.

De övergripande mål som SU anger för de strukturinriktade insatserna - och alltså även för medverkan i samhällsplaneringen - är följande: att utjämna skillnader i levnadsvillkor, att skapa social trygghet som omfattar alla, stärka gemenskap och solidaritet mellan människor och att främja medborgarnas engagemang i gemensamma angelägenheter (SOU 1977:40 sid. 96).

Det kunskapsunderlag som avses att man ska tillföra planeringen kan, som sagt, komma via dokumentation från den uppsökande verksamheten och från socialarbetarnas dagliga kontakter med människor. SU nämner att kunskaper också kan komma från social forskning. Som särskild forsknings- och dokumentationsmetod anger man sk sociala områdesbeskrivningar. Dessa kan gälla kartläggningar av problem och resurser i geografiskt avgränsade områden

eller kommundelar. De kan gälla problem och resurser hos en viss målgrupp eller kartläggning och belysning av ett visst problemområde, dvs ämne (t ex barnmisshandling eller alkoholmissbruk).

Vid deltagandet i samhällsplaneringen betonas särskilt vikten av att socialtjänsten är med redan från början i programarbetet (ibid sid. 99). Målet för socialtjänstens deltagande ska vara att åstadkomma en social planering. Det betyder bl a att planeringen ska inledas med en inventering och analys av sociala problem och behov, och särskilt uppmärksamma utsatta grupper situation. Här ska socialtjänsten tillföra social kunskap. Planeringen bör vidare styras av en social målsättning, vilket torde referera till bl a de övergripande målsättningarna - och inbegripa en samordning av kommunens resurser och verksamheter. Kravet på en social planering är också att den ska ske på ett sådant sätt att man vidgar medborgar- eller brukarinflytandet i planeringen (ibid sid 98). Uppföljningsarbetet handlar bl a om att uppmärksamma planeringens sociala effekter, de konsekvenser den får för människors levnadsbetingelser.

Samhällsarbete

I socialutredningen diskuteras att det kan vara svårt för den enskilde att påverka förhållanden i samhället som har inflytande på hans livsvillkor. Detta kan han kanske bara göra i samarbete med andra under kollektiva insatser. För att tackla dessa mera strukturella problem har socialtjänsten genom socialtjänstreformen fått uppgiften att också aktivisera medborgargruppen i områden som har utvecklats eller riskerar att utvecklas socialt ogynnsamt, för att dom ska kunna ändra på lokala förhållanden och förbättra sin situation. Samhällsarbete syftar alltså till att engagera människor i utåtrik-

tade gruppaktiviteter, varigenom dom ska kunna utveckla sina mänskliga resurser och förmågan att ta itu med sina lokala samhällsliga problem. Samhällsarbete syftar enligt SU också till att stimulera människor att medverka i ideella och politiska föreningar och att inom andra former av sammanslutningar bygga upp en intresse-gemenskap (ibid sid 100).

Intentionerna med samhällsarbete knyter således an till några av socialtjänstens övergripande mål, som uttrycks i § 1 i SOL. Det gäller syftet att främja människors aktiva deltagande i samhällslivet och inriktningen att frigöra och utveckla enskildas och gruppers egna resurser. Några av de övergripande målen för de strukturinriktade insatserna är också särskilt aktuella i samhällsarbete. Jag tänker då på målet att stärka gemenskap och solidaritet mellan människor och att främja medborgarnas engagemang i gemensamma angelägenheter.

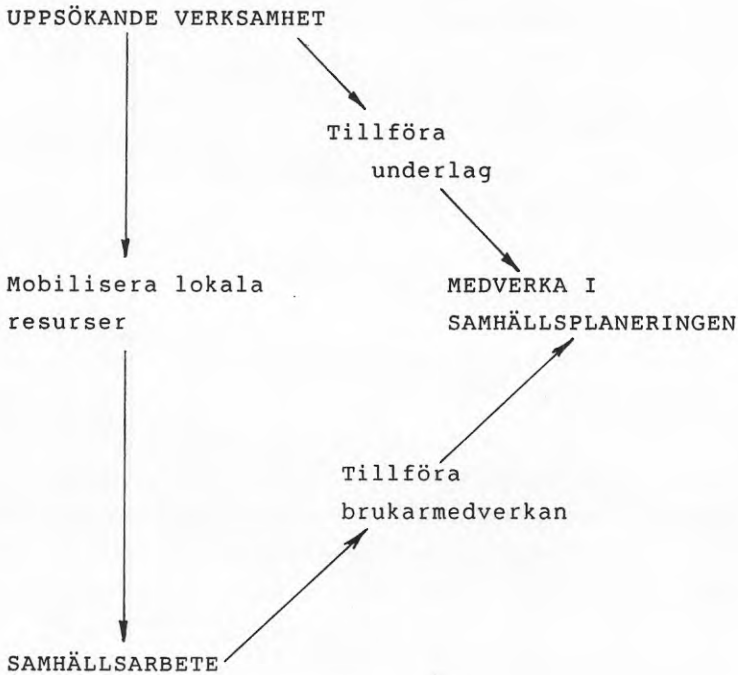
Samhällsarbete innebär en aktivering och organisering på "gräsrotsnivå" bland människor som är utsatta för förhållanden eller brottas med problem som skulle kunna angripas genom gemensamma, kollektiva insatser och aktioner. Samhällsarbete är en grupparbetsform för att stärka och utveckla gruppens egen förmåga att handla för sina syften och förändra en problematisk situation. Det är på det sättet en viss kollektivt orienterad (eller grupporienterad) form för hjälp till självhjälp. Samhällsarbetaren (initiativtagaren, "organisatören") fungerar som en "katalysator", som sätter igång och stimulerar denna sociala process. Ibland kan samhällsarbete betecknas som en gruppmetod för att aktivera lokalsamhället.

Samhällsarbete kan också beskrivas som en process när ett antal människor som befinner sig i en gemensam

problematisksituation söker en handlingsgemenskap, bildar en "aktionsgrupp". Gruppen diskuterar och definierar sina problem och mål, och mobiliserar sina resurser, engagemang och kunnande. Man utvecklar handlingsstrategier och aktionsformer, och försöker med gemensam kraft (och kanske via opinionasbildning och allianser med andra grupper) på olika sätt förändra de ordningar i samhället som påverkar deras livssituation negativt. Samhällsarbete är att gå samman för gemensamma förändringar.

Det strukturinriktade anslaget

Genom beskrivningarna av de tre delarna i de strukturinriktade insatserna kan vi se att det finns vissa uppenbara kopplingar mellan dessa verksamheter. Uppsökande arbete kan vara en inkörsport till både samhällsarbete och medverkan i samhällsplaneringen (men behöver inte vara det). Det kan ju mycket väl tänkas att problem man möter i den uppsökande verksamheten leder till att det blir aktuellt och nödvändigt att försöka mobilisera lokala resurser och grupper för att kunna ta itu med problemen på ett bra sätt. En sådan ansats för då osökt över i ett engagemang för samhällsarbete. Samtidigt kan det leda till att man försöker åstadkomma strukturella förändringar också via en medverkan i samhällsplaneringen. Vi har också sett att ett av målen med en social planering är att vidga medborgar- eller brukarmedverkan i planeringen. Det är min uppfattning att en av de främsta medlen för att åstadkomma detta är att engagera sig i ett samhällsarbete med de människor och grupper som man önskar få en medverkan från. Relationerna mellan delarna i de strukturinriktade insatserna kan illustreras så här.

Strukturinriktade insatser

Kanske skulle man kunna formulera den strukturinriktade ansatsen i socialtjänsten på det här sättet: att ha fältkontakt med människor och problemområden, att ha en tro på människors förmåga och vilja att ta ansvar för sig själva och skapa ett gott liv, att ha ett förhållningssätt som engagerar och entusiasmerar, som får människor att mobilisera sina resurser, att få människor att se och tro på möjligheten att handla och förändra sitt liv utifrån egna förutsättningar och intentioner, att skapa en öppen och tillåtande attityd och ett sam-

verkansklimat i kommunorganisationen (och andra aktuella organisationer) och ett arbete på att anpassa och mobilisera de samhälleliga resurserna för att möta ut-satta gruppers problem och behov, under deras eget aktiva deltagande.

Strukturinriktade insatser i Strömsund

Den första av socialtjänstens huvudfunktioner, de strukturinriktade insatserna, var en av de delar som bildade bakgrund till det projektförslag som socialnämnden lade fram. En annan var de ansatser och mål som fanns i den nya Plan- och bygglagen, som jag tidigare behandlat. Den viktigaste var problemsituationen eller om man så vill, kriser för Strömsunds kommun. Det är en problematik, som jag här beskrivit, som gör det upplagt att satsa på strukturinriktade insatser av olika slag. Byutvecklingsprojektet var en satsning som kunde verka aktuell och allmänt förnuftig i sammanhanget. Till bilden hör också att socialtjänsten i Strömsund är en avdelning där både tjänstemän och politiker har ambitioner. Man har tidigare gjort flera intressanta satsningar, som jag kort berättat om.

År 1984 hade man på sociala avdelningen tillsatt en arbetsgrupp, som skulle komma med förslag till hur avdelningen skulle arbeta med de strukturinriktade insatserna. Arbetsgruppen bestod av personal från alla tre enheterna på avdelningen. Gruppen tog initiativ till diskussioner på arbetsplansen och arrangerade temadagar. Man utvecklade också ett samarbete med sociala linjen på högskolan i Östersund. Senare fick arbetsgruppens medlemmar också på arbetstid följa en fempoängskurs på temat samhällsplanering och socialt arbete. Det var under eller i anslutning till denna kurs

som projektidéerna växte fram och blev konkretiserade. Själv var jag också med i dessa diskussioner. Projektidén var alltså att man skulle starta ett byutvecklingsprojekt där man från kommunförvaltningens sida skulle ta några inledande initiativ. Utgångspunkten för arbetet var att människorna i byarna hade några goda skäl att stanna kvar, att det finns en vilja att försöka göra något för att det ska bli möjligt att fortsätta att leva på orten. I den mån det inte redan fanns sammanslutningar eller grupper på orten, skulle man ta initiativ för att bilda nya arbetsgrupper. Befintliga grupper skulle engageras och stödjas. Tanken var att hela kommunförvaltningen på lämpligt sätt (för de olika avdelningarna) skulle ställa upp som någon slags möjliggörare för att grupperna skulle kunna komma vidare med olika lokala initiativ.

Arbetsgruppen hade idén att de lokala samverkansgrupperna som finns på ett antal stället i kommunen skulle kunna fungera som igångsättare och samla intresserade bybor i arbetsgrupper eller initiativgrupper. Det fanns också en idé eller snarare plan att upptakten skulle ske i en särskild pedagogisk form, en variant av framtidsforskaren Robert Jungks sk Framtidsverkstäder. Den skulle då modifieras för att passa bättre till just den aktuella situationen..

Framtidsverkstaden syftade till att skapa ett kreativt klimat där nya idéer och förslag för byarnas överlevnad skulle kunna utvecklas. Man skulle försöka skapa en ny framtidstro och ett engagemang hos människorna och ta vara på den erfarenhet, kunskap och kompetens som finns hos befolkningen. Idén var att det på något sätt skulle vara möjligt att i ett sådant kreativt klimat både ta vara på de lokala förutsättningarna och traditionerna och att befrämja sociala uppfinningar och överlevnadsstrategier.

Byutvecklingsidén byggde på antagandet att det skulle visa sig möjligt att utveckla småskaliga verksamheter som först och främst skulle bygga på de lokala förutsättningarna, materiellt, ekonomiskt och kompetensmässigt. Vi tänkte oss också att det kunde bildas flera arbetsgrupper på samma ort, som skulle vara intresserade av att syssla med olika aktuella frågor, t ex skolans framtid, barnomsorgen i byn, turismen eller snöröjningen. Det kunde kanske komma att gälla ett hantverkshus, ett skogsvårdsprojekt eller kombinationssystem sättningar eller kommunikationen, transporter och vägförbättringar.

Idén om kommunen som möjliggörare gick då bla ut på att de olika avdelningarna skulle ställa upp med sin aktuella kompetens beroende på vad slags lokala initiativ och projekt som kom upp. Tanken var då också att avdelningarna skulle vara beredda att arbeta mera utåkrat och tillmötesgående. Det fanns tankar, som sedan inte utvecklades i det skrivna projektförslaget. Det gäller bland annat att projektet också i viss mån skulle rikta sig inåt mot kommunförvaltningen för att där skapa en beredskap att möta utmaningarna med större flexibilitet i organisationerna och arbetsformerna.

Förslaget innebar också att det var kommunstyrelsen som skulle fatta det avgörande beslutet om projektet, tillsätta en ledningsgrupp och utse projektledare. Det var alldeles klart att projektet inte bara var något för socialtjänsten, även om förslaget kom därifrån. Projektet var så att säga kommunövergripande och de olika avdelningarna skulle spela sina roller. Möjligen tänkte man sig att sociala avdelningen skulle vara något mera drivande, eftersom man kommit upp med förslaget.

Projektet i "muntlig" framställning

Ovanstående kan framstå som den mera pretantiösa framläggningen av projektförslaget så som det framtonar när, man läser projektbeskrivningarna och dokumenten kring det. (2) Låt oss avsluta presentationen av projektförslaget med att höra vad några viktiga personer på sociala avdelningen säger om vad man ville med projektet. Ordföranden i socialnämnden Torsten Nilsson får först ordet.

Vad var det ni ville göra?

"Vi ville gå ut till människorna i byarna och fråga hur dom har det. Hur ska vi klara servicen, hur ska man möta avfolkningen? Vad kan ni göra själva för att förbättra situationen? Och den typen av frågor ville vi ta upp. Vi ville få fatt på dom som har engagemang och optimism - eldsjälarna. I Rossön, Sikås och Fyrås har man tagit initiativ. Det är sådana initiativ vi ville få till på fler ställen.

I Fyrås kan man säga att det är ungdomen som räddat bygden. Där har man bildat egna föreningar. Dom har ordnat lift, dom har teaterförening, dom har sångförening, dom har köpt föreningshuset och dom har ordnat pimpeltävlingar. Ja, dom ordnar allt, så att det är ett liv i bygden. Det gör att även dom äldre människorna kan bo kvar i byn. För man kan inte ha äldre människor i en by om det inte finns ungdomar där.

Det är såhär jag vill att man ska jobba och det här projektet som vi fick avslag på i kommunstyrelsen, det var någonting i den riktningen", säger Torsten Nilsson.

PRO:s verksamhet i Hammerdal med så kallad byvaktmästare, som hjälper gamla med praktiska bestyr, kan ses som ett intressant exempel på ett lokalt initiativ för att de gamla ska kunna bo kvar.

PRO:s lokala "byvakmästare" Bernhard Berglund besöker 81-åriga Anna Göransson minst ett par gånger i veckan för att hjälpa henne med de utomhussysslor hon inte klarar själv – utan den hjälpen kunde jag inte bo kvar i mitt hem, säger Anna Göransson.

Socialchefen Jan Bornestig har samma bild av projektförslaget det handlade om att engagera befolkningen. Så här säger han.

"Projektet gällde att väcka folk ute i byarna, få dom att sprätta till och ta itu med alla de här problemen som vi har – att utveckla överlevnadsstrategier. Det finns en massa duktiga människor som bor ute i byarna. Jag bor själv ute i buskarna och är ordförande i ett byalag, så jag vet hur det fungerar. Vi har ju en del exempel på vad det kan gälla, typ uppe i Älghallen där dom startat föräldragrupper för att vända utvecklingen.

Vi inom sociala har mycket kontakt med folk och vi vet hur dom har det. Den kunskapen skulle kunna tas i anspråk i ett sådant här sammanhang. Och att vi försökte samverka. Samverkan tycker jag är nyckelordet", säger Jan Bornestig.

Utredningssekreterarna på sociala avdelningen spelade en central roll för formuleringen av projektförslaget. Låt oss till sist också få Dan Osterlings version av projektidén.

"Vi ville samla, mobilisera mänskliga resurser, engagera folk att göra något positivt för den här landsändan. Projektet var väl inte så utvecklat i detalj, men det knöt an till kommunfullmäktiges beslut att man ska starta utvecklingsgrupper i byarna. Grupperna i Rossön (Rädda Rossön!) och Fyrås har väl delvis varit förebilder. Men detta var kanske också det som gjorde att man såg förslaget som ett hot. Man såg att vi nu igen kom med något nytt och att sociala skulle engagera sig på ett nytt område, expandera ytterligare", säger Dan Osterling.

Aktionsgruppen Rädda Rossön har kallat till opinionsmöte i Folkets Hus, efter att halva antalet arbetstillfällen på kort tid försvunnit i Rossön.

Ja, kommer nu förslaget att uppfattas som ett hot när det kommer till kommunstyrelsen, eller hur ska det gå? Läsaren har väl redan anat vad som kommer att ske.

10. Mottagandet

En enhällig socialnämnd stod bakom förslaget om strukturinriktade insatser när man gick med det till kommunstyrelsen för att få dess stöd och uppbackning. Men tisdagen den 12:e augusti 1986 fattade kommunstyrelsen sitt beslut att inte acceptera projektförslaget. Veckan tidigare hade socialchefen Jan Bornestig och barnomsorgsassistenten Anna-Britta Strömmer varit och informerat kommunstyrelsens arbetsutskott om förslaget. Dom hade då uppfattat att det var klart att man skulle ta projektförslaget. Resultatet - "kovändningen" - i kommunstyrelsen blev alltså en snopen överraskning för sociala avdelningen. Jan Bornestig berättar hur han upplevde mötet med arbetsutskottet och vad som sedan hände.

"I början var diskussionen lite trög, men efter ett par timmars diskussion föreslog Henry Wählberg att dom skulle ta förslaget, eftersom han menade att det var ett bra förslag. Han tyckte man kunde göra något av det. Alla andra tyckte detsamma och det sista Bo Bergqvist sa var, är vi då överens om att vi tar det här? Svaret var ja.

Anna-Britta och jag gick hem och var glada över resultatet. Vi hade haft en känsla av att det kanske inte skulle bli så lätt, därför att det var ett annorlunda förslag. Vi hade väl på känn, att eftersom det skulle komma att handla om sysselsättningsfrågor och sådant, där vi från socialtjänsten skulle engagera oss, så skulle vi mötas av misstänksamhet. Det här är ju nytt för Strömsund.

Ja, sen trodde vi alltså att vi hade lyckats räta ut de frågetecken som fanns. Det kom som en överraskning denna kovändning! Jag blev helt förbluffad när jag fick höra att det blev nej - eftersom arbetsutskottet sagt ja. Det var ju mycket märkligt med tanke på att i AU sitter de tunga politikererna. Jag tyckte det var svagt av dom att handla

så. Men det var ju två s-politiker i kommunstyrelsen som drev motståndet mycket hårt. Dom måste ha en bra övertalningsförmåga! Samtidigt är det väl så att Bo Gustavsson som mark- och exploateringsingenjör är väl den av alla där som kan minst om socialtjänsten.

Jag tror att det var kopplingen mellan socialtjänsten och sysselsättningsfrågorna som störde bilden. Det var inte rumsrent! Man menar väl att vi ska hålla oss på vår kant. Vi ska helt enkelt inte syssla med dessa frågor!" säger Jan Bornestig bittert.

Jan Bornestig beskriver här hur arbetsutskottet varit lite tveksamma till förslaget, men att man genom diskussioner lyckats få dom med på idén - kanske inte minst därför att Utvecklingsbolagets VD ställde upp på det. Det som hände sedan, före kommunstyrelsens sammanträde, var att förslaget mötte hårt motstånd av några personer i den socialdemokratiska partigruppen.

Henry Wåhlberg (60 år, socialdemokrat) berättar om diskussionerna där.

"I diskussionen i partigruppen var det någon som sa att han blivit kontaktad av företagare, efter att dom läst i tidningarna om projektet. Dom hade sagt till honom, håller det inte nu på att bli lite för mycket av det här? Hur många är det som ska jobba med näringslivsfrågorna? Ska sociala sektorn också ge sig in och försöka skapa jobb i glesbygden? Är det inte tillräckligt många som har gjort det redan? Det var vad som kastades fram i diskussionen.

Vi fann då, från kommunledningens sida, att vi helt enkelt blev överkörda i den här frågan. I varje fall hade vi en majoritet i gruppen som var emot förslaget. Det var några i gruppen som drev detta ganska hårt, att förslaget skulle stoppas. Och det lyckades dom med! Jag kände mig som en rödspätta efteråt!" säger Henry Wåhlberg.

"När vi gick till kommunstyrelsen så hade vi alltså ett gruppbeslut på avslag. En av dom som var emot projektet drog förslaget till avslag, och så blev det. Senare hade vi en ny diskussion i en förstärkt partigrupp, alltså kommunstyrelsens socialdemokrater plus några ordförande från nämnderna. Men beslutet blev även då att vi skulle avslå."

"Jag ser det som ett bekymmer", säger Henry Wählberg.

"Utvecklingsbolaget kanske inte ensam kan åstadkomma detta uppammande av ett intresse i byarna. Därför ser jag det som ett ledsamt beslut att vi inte kunde ta detta förslag, all den stund det är lätt att påvisa att huvuddragen och målsättningarna i projektet och fullmäktiges beslut ligger så nära varann", säger Henry Wählberg.

Uppenbarligen har det varit några ordentliga diskussioner kring förslaget i den socialdemokratiska partigruppen, dvs gruppen socialdemokrater i kommunstyrelsen. Den här bilden av stridande viljor står i motsättning till den uppfattning ledamoten Inga-Britt Olofsson har. Hon tillhörde tillsammans med Bo Gustavsson (båda socialdemokrater) de arga kritikerna, och hennes upplevelse är att det rådde fullständig enighet i gruppen om att förslaget skulle avslås. Bo Gustavsson menar att nästan alla var överens om avslag och att arbetsutskottet bara ställt upp lite passivt på förslaget. "Dom hade inte kurage att säga nej. Bo Bergkvist är för snäll, han har svårt att säga nej", säger Bo Gustavsson. Han fortsätter:

"Detta var ett projekt som låg helt utanför socialas normala verksamhet. Det borde varit förankrat i kommunstyrelsen långt tidigare. Kontakten med kommunstyrelsen togs inte förrän den 17:e maj. Varför tog Torsten Nilsson (socialnämndens ordförande) inte upp frågan när vi hade ordförandeträff i början av maj? Nu kom dethär förslaget nerdimpande på kommunstyrelsens bord vid första sammandrädet efter att vi tagit beslut i fullmäktige om Arne Ingelssons motion. Vi hade alltså just beslutat att Utvecklingsbolaget ska stimulera och stötta lokala utvecklingsgrupper. Dethär uppfattade vi som ett konkurrerande förslag, där sociala skulle vara inblandat.

Förslaget kom alltså vid helt fel tidpunkt och vi uppfattade att nu ville sociala också gå in i näringslivsfrågorna. Det var det stor enighet om att det var jäkligt farligt - speciellt nu när vi tagit ett enhälligt beslut om en viss uppläggning för det arbetet. Hade vi tagit socialas förslag i det här läget, då hade vi förbrukat det förtroende som byggs upp genom remissrundan kring Ingelssons motion", säger Bo Gustavsson.

Bo Gustavsson anser alltså att socialnämnden skött den politiska förankringen av förslaget mycket dåligt och att det dessutom allvarligt skulle skada kommunens trovärdighet om man lät sociala gå in i något som har med sysselsättningen och näringslivsfrågor att göra. Bakom detta synsätt ligger en - som vi ska se - utbredd rädsla för "socialvårdsstämpeln". Därför anser många ledamöter i kommunstyrelsen att det är bäst att Utvecklingsbolaget får ta hand om mobiliserings- och utvecklingsarbetet i kommunen. Detta organ anses ha en mera passande image. Dessutom fick kommunfullmäktiges beslut stor betydelse som en förstärkning av uppfattningen att det föreslagna var Utvecklingsbolagets uppgift och inte socialas.

Kommunstyrelsens arbetsutskott. Fr v Karl Hugo Törnqvist (c), Ulla Johansson (c), Bo Bergqvist (s), Inga-Britt Olofsson (s), (Henry Wählberg saknas)
Foto Simon Andersson

De här argumentationslinjerna mot förslaget tycks ha varit några av motståndarnas främsta. Förslaget låg helt utanför sociala avdelningens normala verksamhet, det var inget som sociala borde syssla med, och skulle man komma till att göra det, så skulle det uppfattas som mycket negativt ute i samhället därför att sociala där bär fattigvårdens och socialvårdens skamliga stämpel. Detta är den bild av motståndet som de flesta målar upp, både dom som var för och dom som var emot förslaget. Lyssna bara på vad folk säger!

Inga-Britt Olofsson motståndare:

"Sociala ska inte gå in på sysselsättningsfrågorna. Dom ska hålla sig till de sociala frågorna.

Inga-Britt Olofsson, kritiker Foto LT

Om sociala går in i sysselsättningsfrågorna, kommer man att reagera surt ute i samhället. Där finns en negativ attityd till sociala. Dit vill man inte gå för att diskutera sysselsättningsfrågor. Det uppfattas som negativt.

Om sociala skulle gå ut i kommundelarna för att dra igång arbetsgrupper eller sådana här utvecklingsgrupper, så skulle det uppfattas som negativt. Och det är så projektförslaget uppfattas i kommunstyrelsen.

Det finns ingen anledning att sociala också ska gå ut och starta bygrupper liksom vi nu beslutat att Utvecklingsbolaget ska göra. Sociala borde koncentrera sig på det man håller på med. Man har för många järn i elden och därför är det en del som blir hafsigt gjort. Dom har problem på avdelningen med allt dom ska göra. Det är för mycket. Därför tappar dom också personal. Dom orkar helt enkelt inte med allt som ska göras. Detta ser jag genom att jag sitter i personalorganet. Det är några socialarbetare som nu slutar p g a dessa förhållanden. Vi tappar två utredningssekreterare därför att dom inte orkar med alla projekt och ideer som är på gång. Detta har dom sagt till mig", säger Inga Britt Olofsson.

Men dom aktuella organisationsförändringarna, har dom inte spelat en roll där?

"Nej, det är inte den debatterade organisationsförändringen som är orsaken till avhoppen. Det är inte det saken gäller, definitivt inte" fastslår Inga-Britt Olofsson.

"Och i kommunstyrelsen ansåg nästa alla utom en som är tjänsteman på sociala att vi inte skulle ta det här projektet. Det passar inte sociala", säger Inga Britt Olofsson.

Vad säger då denne apostroferade ledamot och socialtjänsteman?

Peter Frost: "Motargumenten bygger på en missuppfattning. Argumenten mot var bl a att man uppfattade att sociala skulle ta över näringslivsfrågor. Detta har vi Utvecklingsbolaget till, menade man, och där finns den rätta kompetensen.

Dom bygger också på den gamla synen på socialtjänsten som fattigvård och att sociala bara sysslar med att rota i människors privatliv - intima liv. Man tror att alla människor här har den upp-

fattningen. Det synsättet kom till uttryck i Bo Bergkvists uttalande i ÖP (Östersundsposten). Det fanns också en uppfattning att projektet inte så mycket skulle leda till framtidstro och ny aktivitet i byarna. Det kunde istället leda till krav på mera social service.

Men jag tror tvärtom att projektet kunde lett till att byborna fick mera kunskap om varandras färdigheter och lett till en aktivitet. Det kunde leda till aktiviteter som gör att man kan bo kvar, också aktiviteter som man kan försörja sig på. Det handlade ju inte alls om att sociala skulle gå ut som en slags näringslivskonsulenter, som skulle tala om hur folk ska starta företag! Men det var detta, en rädsla för att sociala skulle blanda sig i näringslivsfrågorna, som var det främsta skälet för avslag. Kanske också att sociala uppfattas som allt för expansivt, vill för mycket", säger Peter Frost.

Moderaten Pia Backman får åter en chans att vädra sin misstänksamhet mot socialarbetare.

"Peter Frost höll ett engagerat anförande till stöd för projektet. Men jag tänkte, att det är socionomsnack det där. Dom argument han förde fram, imponerar inte på mej. Bo Gustavssons argument tyckte jag verkade riktigare.

Socionomerna kan väl jobba med dom enskilda praktiska problemen, men inte när det gäller samhällsplaneringen och sysselsättningen. Där har vi mer behov av ekonomer - folk som kan ekonomi! Inte socionomer. Därför var jag emot projektet.

Dessutom skulle det komma att kosta en massa pengar och vi visste inte vad det skulle leda till. Det kunde mycket väl utvecklas till något som man inte hade tänkt sig från början. Och så har kommunen dragit på sig en kostnad. Jag tyckte också att det verkade luddigt. Det var ju inte en färdig modell. Man kunde inte se vart det skulle leda. Att skapa sysselsättning har vi försökt på så månbättre på det?!" undrar Pia Backman.

I den här typen av uttalanden kan vi tydligt se en stark misstänksamhet mot att sociala skulle komma in på verksamheten där man uppfattar att marknadstänkande och ekonomiskt tänkande är centralt. Att utveckla överlev-

nadsstrategier för en bygd i kris, tycks inte uppfattas som något som "humanister" har med att göra över huvud taget. Inte alla "ekonomiskt tänkande" var dock lika negativa till socialas medverkan. Tvärtom verkar VD Henry Wåhlberg angelägen om samverkan med sociala för att få hjälp med byutvecklingskommitteerna.

"Jag såg projektförslaget som en utomordentlig möjlighet att slå två flugor i en smäll. Man skulle kunna uppfylla socialas krav att verka i glesbygden och kommunfullmäktiges beslut att Utvecklingsbolaget ska göra detta. Det hade inte behövt uppstå motsättningar. Vi hade bara då ett krav, att näringslivssekreteraren skulle ingå i projektgruppen.

Jag fann att förslaget stämde med just det vi ville göra, när vi diskuterade Ingelssons motion, att få igång aktiviteter i byarna. Detta var exakt samma sak, och jag har stött förslaget från första början. Det gör jag fortfarande", säger Henry Wåhlberg.

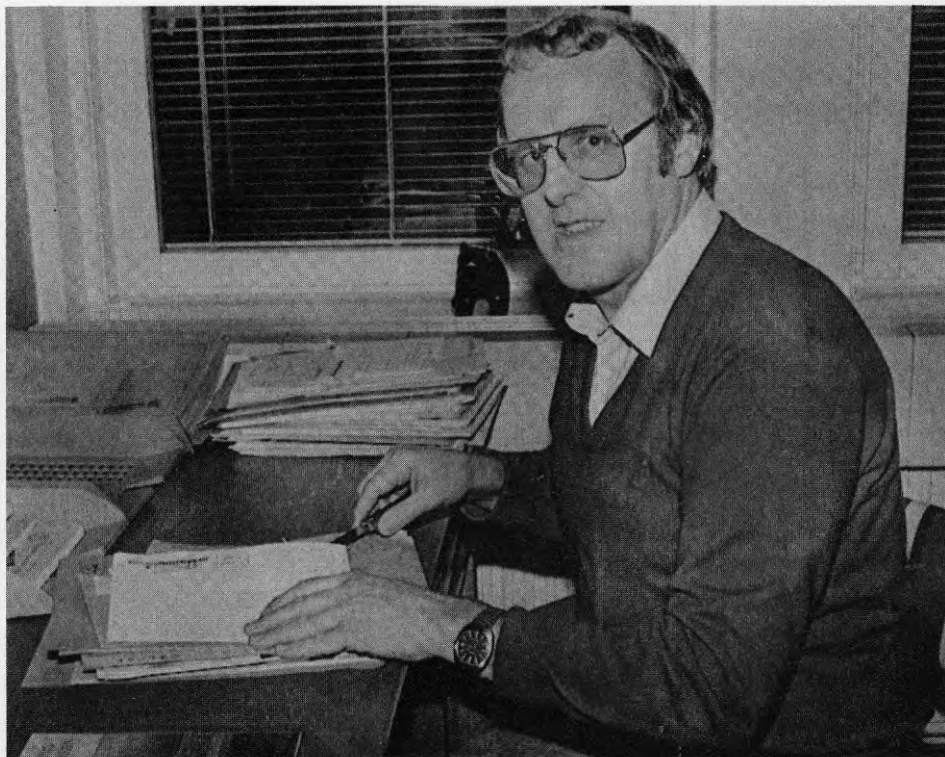
Henry Wåhlberg är alltså väldigt positiv, men röstade ändå mot förslaget.

Kommunalrådet Bo Bergkvist som också var för projektet, men röstade emot, intar emellertid en starkt vacklande hållning. På det hela taget verkar han, vilket några intervjuade påpekat, ganska klenrogen vad gäller möjligheterna att gå på offensiven för att tackla krisen. Det spelade förmodligen en roll för hans förhållnings-sätt också i den här frågan.

Bo Bergkvist: "Jag uppfattade att projektförslaget gick ut på att man skulle ut i byarna och motive-ra människorna att ta tag i sin egen situation för att försöka påverka utvecklingen. Det tyckte jag i och för sig var bra. Det är det syfte man nu ska ha med Utvecklingsbolagets arbete. Men jag kan inte se att sociala har mera kompetens för detta än Utvecklingsbolaget - möjligen att dom kan få till lite mera känslomässiga effekter på träffarna!

Vi vet emellertid alla hur problemen är, men vi har inte makten och möjligheterna att påverka den

negativa utvecklingen. Det vet dom redan ute i byarna. Dom är inte dummare än att dom förstår vartåt det går. Dom om några, har ju själva upplevt det år från år! Över huvud taget har jag svårt att tro att ett sådant här mobiliseringsarbete skulle kunna rädda byn. Men man måste ju alltid försöka! Och då tror jag det gäller mest att hitta rätt person, en person som har talets gåva och kan engagera folk. Det vet jag inte om sociala har mer än någon annan avdelning.

Bo Bergkvist, överkörd,

Foto LT

Det som låg projektförslaget i fatet var att det kom från sociala, när det är Utvecklingsbolagets uppgift att driva utvecklingsarbetet. Att rädda byar gör man genom att skapa jobb, nya arbetstillfällena och inte genom att man sitter och pratar. Men samtidigt vill jag säga att det nog inte hade

varit så dumt att få med någon från sociala i det här arbetet tillsammans med Utvecklingsbolaget. Man kunde gjort något gemensamt. Men det är ett politiskt problem, när vi ser hur det ser ut kostnadmässigt. Sociala har redan nu svårt att klara alla sina uppgifter, och man håller redan på med flera projekt. Därför tänkte vi, ska dom inte lugna sig lite nu och klara ut det som det är bekymmer med först. Dom borde koncentrera sig på sin egen verksamhet och lämna den här andra biten till dom som har den uppgiften.

När vi diskuterade förslaget i partigruppen, med nio deltagare, så var det några som drev stenhårt att näringslivsfrågor, det skulle Utvecklingsbolaget ta hand om. Det skulle inte sociala blanda sig i. Samtidigt tog man upp hur mycket det redan var som sociala håller på med - och som man inte riktigt har klarat ut.

Det var Bo Gustavsson och Inga Britt Olofsson som var dom som främst argumenterade emot förslaget. Henry Wåhlberg och jag försökte argumentera för den varianten som vi hade tänkt oss. Vi ville nyttja möjligheterna till en gemensam satsning, men där Utvecklingsbolaget hade ansvaret. Men det gick inte att få gehör för det. Det var helt klart en majoritet i gruppen mot förslaget, och då kände Henry och jag att vi inte skulle profilera oss i den här frågan och gå en egen väg. Motargumenten var bättre än våra och vi accepterade att gå på avslag. Det hade inte varit klokt av Henry och mej att försöka driva igenom dethär med stöd av den borgerliga gruppen. Så fungerar det inte! Frågan var inte så viktig att vi ville ställa det på sin spets i partigruppen.

Men att det gick som det gick, visar att frågan inte låg rätt. Henry och jag, som är mest engagerade i Utvecklingsbolaget, såg positivt på förslaget och möjligheterna att göra en större satsning på utvecklingsarbetet än vad fullmäktigebeslutet anger. Men dom andra fick, som sagt, majoriteten med sig på avslag. Dom fick inte rätt känsla för förslaget och det hade säker en betydelse att förslaget kom från en nämnd som man upplevde inte ska hantera en sådan fråga. Det var väl det stora felet! Från socialas sida gjorde man en stor blunder, när man byggde upp förslaget bara runt sociala avdelningen och sedan bara kom med ett färdigt förslag till kommunstyrelsen. Det var ett grundfel. Dom skulle ordnat en träff tidigare och fått in människorna från kommunstyrelsen i diskussionen. Man kan ju undra hur stort engagemanget kring förslaget har varit i socialnämnden, eftersom det inte blivit bredare politiskt förankrat. Jag vet inte, men kanske är detta en tjänstemannaprodukt,

som man sedan bara tagit i socialnämnden. Jag vill inte påstå att det är så, men man kan ju undra lite, eftersom det inte tidigare blev förankrat högre upp", säger Bo Bergkvist.

Jag har hört att det i diskussionen framfördes ett argument att det här projektet kunde skada kommunens goda samarbete med näringslivet, vad betyder det?

"Ja, i diskussionen har det uttryckts att det här projektet kunde skada kommunens trovärdighet hos allmänheten och näringslivet, om vi med det skulle ge intrycket att nu är det sociala som ska fixa utvecklingen i Strömsund. Det var dom som menade att det inte är psykologiskt vettigt att lägga upp det med socialas medverkan i den här frågan. Läger man upp verksamheten så som sociala föreslagit, så är det ett socialt projekt. Då är det ju av sociala skäl man dragit igång det hela. Motivet är alltså att man på något sätt vill rädda vårdresurserna i vissa områden. Det är anledningen till att man vill engagera sig i frågan från socialas sida. Man går alltså in därför att man ser problem med att klara sitt eget verksamhetsområde. Och det är ju helt rätt att man har det motivet!

Sociala har ju inget speciellt ansvar att se till att en viss by utvecklas i övrigt. Det måste därför vara detta som man byggt upp hela sitt engagemang på, att man ser problem att klara sin egen verksamhet, om det inte görs något för att byarna ska överleva.

Om det inte är så man ser det, om det inte är det som är motivet, då måste man ju uppfatta att socialnämnden anser att man måste gå in och ta över eftersom man menar att kommunstyrelsen inte förmår eller förstår att klara uppgiften att rädda kommunen. Är det detta som är motivet, ja då har man hamnat snett! Men det har jag aldrig trott. Motivet från början måste ha varit att man ser vilka problem man har att klara servicen till människorna, och att man måste ha unga människor kvar i bygden som kan klara vården till dom äldre som är kvar i byarna. Därför vill sociala hjälpa till att skapa möjligheter för människor att bo kvar i byarna. Annars klarar man inte sina egna uppgifter", säger Bo Bergkvist.

Tycker du att dom ekonomiska skälen mot projektet vägde tungt i diskussionen?

"Både ja och nej. De pengar som Byggeforskningsrådet ville att vi skulle satsa spelade bara en marginell roll i diskussionen. Däremot var det viktigare med den tid som sociala skulle satsa i pro-

jektet, de personella resurserna. Dom har ju så mycket att göra innan, att det finns egentligen inte tid och utrymme för ytterligare projekt. Det finns många som tycker att sociala är för snabb att hoppa på nya grejor. Nu har det blivit lite för mycket!

Vi har ju hamnat i en ekonomisk osäkerhet och man känner inte att det riktigt håller. Hur ska vi klara det ekonomiskt? T ex när socialhjälpen ökar med 30 - 40 procent per år. Hur ska vi klara äldreomsorgen och barnomsorgen? Därför är vi rädda för att hoppa in i nya grejor, som drar med sig kostnader.

Sammanfattningsvis kan man säga att det som föll socialnämndens förslag var, att man med alla de andra projekten som man har, kom med ännu ett nytt projekt direkt kopplat, som det uppfattas, till näringslivsutvecklingen i byarna. Det menade man inte var socialas område. Vi måste ha någon ordning på vilka områden som de olika nämnderna och avdelningarna ger sig in på. Det var helt klart detta som satte stopp för projektet", menar Bo Bergkvist.

Ur förvaltarens perspektiv

Det är intressant att Bo Bergkvist här så tydligt uppvisar ett slags kamrerarsynsätt på åtgärderna. Om socialas motiv för projektet inte är att dom ser problem i sin egen verksamhet p g a krissituationer i kommunen, och därför vill satsa på ett mobiliseringsarbete, ja då är hela förslaget suspekt i Bo Bergkvists ögon.

Jag tror att Bo Bergkvist ser på saken ungefär så här. Servicen är naturligtvis till för människorna, men vi måste förvalta våra medel väl. När han ska ta ställning till en åtgärd tänker han därför om vi inte gör dethär eller det där nu, så kommer kanske våra kostnader att bli större framöver för att klara den service som människorna kräver. Men å andra sidan, om vi inte är säkra på vad resultatet blir, så kanske vi hellre ska avstå

eller avvakta för att se vad som händer. Kanske har han aldrig fått tanken att sociala avdelningen kan engagera sig i byutvecklingsprojektet därför att man har målet att människorna ska kunna bo kvar, därför att dom vill det - helt oavsett om detta arbete gagnar socialas egen verksamhet. Detta är kanske en främmande tanke sett ur ett kamrers- eller förvaltarperspektiv.

Med ett sådant synsätt på den kommunala verksamheten uppfattas troligen avdelningens uppgift som först och främst att värna om en effektiv förvaltning. Medlen är då viktigare än målen. I förvaltarens världsbild tror jag att det hela tiden finns ett slags praktiskt effektivitetstänkande i botten, som får stor betydelse för val av handlingslinjen. Förvaltaren är mycket upptagen av hur man ekonomiserar med sina resurser. Det första han eller hon gör är inte sådant som utgår från visioner eller höga ideal. Istället är det ett mera beräkande, kalkylerande, förhållningssätt där man gör saker därför att dom är praktiska och nödvändiga för bevarande, ordning och stabilitet. Förvaltaren handlar pga plikt (plikten att vara ekonomisk) eller därför att han beräknar att han, eller snarare hans organisation, har något att vinna på det - eller att man i vart fall kan undvika en förlust. Han är en person som är fångad av tanken att ständigt förvalta organisationens pund så väl som möjligt. Därför ser han mera till ett effektivt användande av medlen än högt flygande mål. Detta kan göra det svårt för honom att förstå andra motiv för handlande, och t ex att socialtjänsten har fått uppgiften att arbeta för att människor har det bra i största allmänhet och kan påverka sina livsvillkor.

Socialpolitikerna och socialtjänstemännen möter ofta förvaltaren i kommunförvaltningen eller i andra sammanhang. Och eftersom det vanligen är förvaltaren eller kamrern (vilket alltså i stort sett är samma här) som sitter på resurserna, pengarna, tvingas man argumentera

för det man vill på förvaltarens språk. Det gör att även socialpolitikern och socialarbetaren glider in i ett slags lönsamhetsresonemang för att hävda sin och verksamhetens trovärdighet hos makthavarna. Man försöker således arbeta in sina intentioner i förvaltarens referensram och motivera sina förslag utifrån ekonomiska lönsamhetskriterier och effektivitetstänkande.

Flera politiker och tjänstemän har i intervjuerna varit inne på detta tema. Det är ett problem att sociala av kommunledningen och kommunstyrelsen och av vissa andra avdelningar (tekniska) inte uppfattas som ekonomiskt tänkande. För kommunstyrelsen är det ett problem att sociala inte har mera sinne för ekonomisk rationalitet. För människorna på sociala är det ett problem att man ständigt tvingas argumentera för sin verksamhet utifrån, vad man tycker felaktiga premisser. Detta bekymmer kommer tydligt fram i några intervjuer med socialpolitikerna. John Tjernberg, vice ordförande i socialnämnden brukar få höra att sociala inte kan se vad som är ekonomiska realiteter.

"Ett argument vi brukar få mot oss är, att sitter man i socialnämnden så tappar man förmågan att se ekonomiska realiteter. Man frågar oss t ex vad de olika projekten vi håller på med har gett helt konkret. På ett bygge kan man ju se hur det har blivit om man gjort så eller så.

Man kritiserar oss också för att vara släpphänta med pengar och så plockar man fram något enskilt fall som man hört om. Då kan vi ju inte säga sekretessen gå direkt in och tala om hur det egentligen är. När det gällde de här projektet pratade man också om att det skulle komma att kosta för mycket pengar, även om en del skulle vara statliga. Nu kom ju förslaget också i en tid då vi har det särskilt kärvt med ekonomin", säger John Tjernberg.

Tycker du att attityden till socialtjänsten har förändrats på senare tid?

"Ja, det har blivit kärvare sedan vi kom in i en budgetdiskussion, då det visade sig att socialnämnden hade överskridit sina budgetramar. I samband med det har det varit en väldigt irriterad

stämning och man menar väl att sociala inte har någon känsla för pengar", säger John Tjernberg.

Vad var enligt din bedömning anledningen till att projektförslaget inte gick igenom i kommunstyrelsen?

"Vad jag förstått, så var det för att projektet kom från fel håll, och att vi redan har tillräckligt med projektet på sociala. Det kan jag säga, att det har jag fått kastat i ansiktet, att sociala har nog med projekt på gång, utan att vi också ska börja med sysselsättningen.

Jag uppfattar dethär som en markering mot socialnämnden, att vi ska inte blanda oss i de här frågorna. Sociala ska hålla sig till sociala frågor. Partikamraterna uppfattar alltså att detta kom från fel håll och det känns risigt att dom röstade mot, medan borgarna röstade för."

John Tjernberg sammanfattar vad han menar var huvudskälen till avslaget:

"Sociala har för mycket projekt och nu kommer det ett till som dessutom handlar om något som uppfattas som sysselsättningsfrågor. Det ska sociala inte gå in i. Förslaget kom också vid en tid då man brottas med att få ihop en budget. Det är fråga om att göra besparingar, samtidigt som det står klart att sociala har dragit över sin budget. Stämningen var alltså redan från början irriterad."

John Tjernberg (och flera andra i socialnämnden) tolkar alltså situationen så att kommunstyrelsen tycker att sociala visar uppenbar brist på ekonomiskt tänkande. Dessutom har sociala (och i synnerhet socialchefen) uppträtt illojalt genom att inte snällt böja sig för kommunstyrelsens besparingskrav. Istället har man arbetat emot. Socialas socialpolitiska ambitioner har kommit på kollisionskurs med kommunstyrelsens kamrersambitioner. Här kolliderar två världsbilder. Socialas tilltag att skjuta fram de socialpolitiska målen i diskussionen för att ifrågasätta det förnuftiga i besparingskraven, uppfattas bara som omdömeslöst och illojalt. Detta är en uppfattning jag stött på bland kritikerna.

Men även en positivt inställd person som oppositionsrådet Karl Hugo Törnkvist kommer in på detta som ett bekymmer och något som legat sociala i fatet. Så här säger han.

"Man har intrycket att sociala ständigt arbetar med nya projekt. Det kommer ganska ofta något litet häfte och nya saker. Och det kostar pengar.

När det kommer mycket nya förslag blir man mera skeptisk. Det visar sig också att det kan komma oberäknliga problem med projekten. Jag menar inte att sociala slösar med pengar. Men, dom uppträder inte lojalt när det gäller att ställa upp på nödvändiga besparningar. Istället går man ut och klargar över att man blivit fräntagen 15 miljoner, när dom i själva verket fått mera anslag än förra året", säger Karl Hugo Törnkvist, som ändå stödde projektförslaget.

Socialanämndens ordförande Torsten Nilsson kommer i sin beskrivning av vad det var för motstånd socialnämndens förslag mötte i kommunstyrelsen, in på problemet att argumentera för det förebyggande arbetet, så att det också framstår som förnuftigt hos "kamrerarna" och "förvaltarna". Det framgår att han tvingas argumentera för det förebyggande arbetet på ett sätt som visar att förebyggande också kan uppfattas som att förebygga framtida kostnader för kommunen. Mot bakgrund av vad andra säger och min egen erfarenhet, så håller jag för troligt att detta kan vara ett av de viktigaste motiveringarna för att få pengar till en sådan verksamhet.

Torsten Nilsson: "I socialnämnden var vi helt eniga om att vi skulle satsa på projektet. Vi tyckte det var bra, och därför är jag väldigt förvånad över att det inte gick igenom i kommunstyrelsen. Det politiska spelet är konstigt ibland. Kanske blev det för dåligt förankrat. Men vi gjorde som vi brukar. Vi lämnade ett utförlig skriftlig redovisning av förslaget och vi informerade arbetsutskottet genom två tjänstemän. Och då uppfattade vi att det togs emot med väldig optimism.

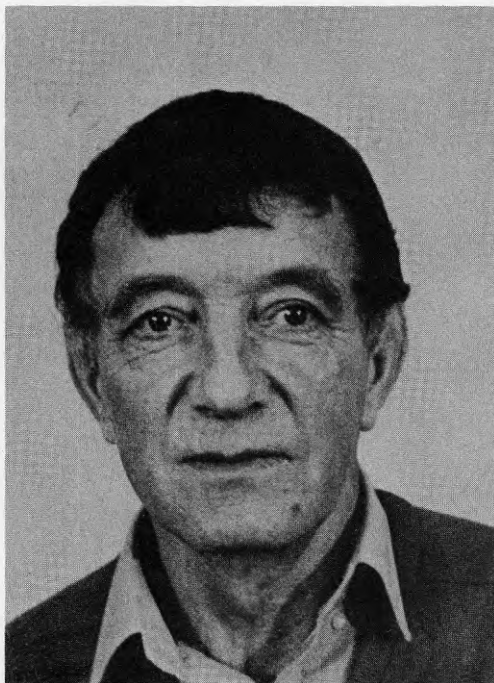
Vi hade ju också den här motionen från Arne Ingelsson i Rossön, som behandlats tidigare. Det gick ungefär i samma stil. Tankar i den motionen

stämde ju överens med vårt projekt. Jag tycker det gick bra ihop. Att det skulle vara en konkurrens mellan dessa förslag, som det hävdats, tycker jag är ett konstigt resonemang. Vi kunde ju gått in och hjälpt varann istället!

Men dom tycker väl att sociala är en avdelning för sig. Och vi håller på med sådant som vi inte ska göra, enligt deras mening. Men inte hade vi tänkt gå ut och starta några företag!", utropar Torsten Nilsson.

Vilken roll tror du den ekonomiska situationen spelade för ställningstagandet?

"Ja, det har ju varit mycket diskussion nu kring besparningar och att vi överskridit budgeten. Men det gäller ju för alla nämnder. Dom 40 000 vi skulle ut med för projektet diskuterades och spelade en viss roll. Men dom pengarna hade vi ju budgeterade.

Torsten Nilsson, förslagsställare
Foto LT

Det viktigaste skälet mot projektet var, som jag uppfattar det, att man tyckte att vi inte har med detta att göra. Kommunen har annat folk som ska befatta sig med sysselsättningen och näringslivet. Men, som sagt, man måste ju ta hela biten med här, inte bara sysselsättningen. Vi måste se problemen i stort. Det brukar jag hävda i diskussionerna.

Men sociala har en svårighet att hävda förebyggande insatser som kostar några pengar. Då vill man se ett resultat andra året och vi ska visa vad vi tjänat på åtgärden. Men det är svårt att visa vad vi tjänat. I en teknisk nämnd kan man konkret påvisa vad planeringen kostar, vad kostar en byggnad och vad man får ut. Men vi kan inte mäta i siffror hur människor mår! På sikt kan det emellertid bli stora kostnader om folk mår dåligt. Men hur ska man bevisa det?

Vi har svårt att få gehör för det förebyggande. Det verkar som dom menar att vi ska vänta tills det blir akut och absolut nödvändigt att ingripa. Vi ska vara direkt tvingade att göra insatsen.

Men alla har ju inte den inställningen att vi inte ska satsa på det förebyggande, även om dom kanske är måttligt intresserade av vad man gör. Det finns andra områden som är mera lockande i politiken - t ex torvprojekt. Därför kan det vara ganska motigt för oss i socialnämnden. Det är inte bara jag som säger det. Det tycker ledamöterna också", säger Torsten Nilsson.

Fullmäktigebeslutet borde legitimera

Det är här intressant att notera Torsten Nilssons förvåning över att Arne Ingelssons motion och kommunfullmäktige beslut om att man från kommunens sida ska stimulera aktiviteter för byutveckling, att detta blev ett motargument. Självser han det som att detta beslut borde vara ett argument och en öppning för det förslag som socialnämnden kom med. Fullmäktige har ju här gjort en viljemarkering att kommunen ska satsa på byutvecklingsprojekt. "Och detta var ju just vad vi ville" menar Torsten Nilsson. "Vi kunde ju gått in och hjälpt varann" säger han.

Men vi har sett att andra inte uppfattar detta som en öppning för sociala att satsa på det strukturinriktade arbetet, i vart fall inte i form av ett byutvecklingsprojekt. Tvärtom markeras tydligt att det inte är något som socialtjänsten ska blanda sig i. Man ska hålla sig till de mera traditionella socialvårdsuppgifterna. Att sociala avdelningen skulle syssla med strukturinriktade insatser i socialtjänstreformens anda och mening, förefaller vara något ganska främmande för flertalet i kommunstyrelsen. Och för att visa på det absurda i denna tanke och i detta förslag från socialnämnden, länkar man det omedelbart till näringslivsfrågorna och frågan om att skapa arbete och inkomstmöjligheter för befolkningen. Hur kan socialtjänsten bara föreställa sig att detta skulle kunna vara något för dom! utropar man.

Sysselsättningsfrågorna tillhör socialtjänsten

Nu har socialnämnden inte tänkt sig att man skulle engagera sig i näringslivsfrågorna. Det talet bygger antingen på en missuppfattning eller på en vilja att misstänkliggöra förslaget. Det är också riktigt att näringslivsfrågor inte tillhör socialtjänstens område. Däremot är arbete, bostad och utbildning frågor som även angår socialtjänsten. Socialutredningen talar om att arbete är grundvalen för människors välfärd och att rätten till meningsfullt arbete ingår i socialtjänstens övergripande mål. "Arbete under goda betingelser är en demokratisk rättighet som innefattar de värden som kommer till uttryck i målen jämlikhet och solidaritet samt trygghet", heter det i SU (SOU 1977:40 sid 70).

Vidare säger man att det ligger i linje med de övergripande målen att socialtjänsten medverkar i en utveck-

ling som syftar till att förbättra människors levnadsförhållanden i den mening som ryms i begreppet livskvalite. SU knyter då an till låginkomsturedningens nio levnadsnivåkomponenter. Dessa är: hälsa, kost, bostadsförhållanden, uppväxt och familjeförhållanden, utbildning, sysselsättnings- och arbetsplatsförhållanden, ekonomiska och politiska resurser samt fritid och rekreation. I kommentaren till socialtjänstens övergripande mål trygghet, sägs det att den ekonomiska tryggheten avser i första hand trygghet till sysselsättning och trygghet vid inkomstbortfall (SOU 1974:40 sid 31)

När det gäller just de strukturinriktade insatserna heter det att det är "viktigt att socialtjänsten påverkar samhällsstrukturen för att bidra till goda levnadsvillkor och för att förebygga uppkomsten av individuella hjälpbehov" Vidare sägs det att "utvecklingen av den sociala miljön, bostadssituationen, sysselsättningssituationen och levnadsnivån i andra viktiga avseenden bör kontinuerligt följas och analyseras av socialtjänsten" (SOU 1977:40 sid 96 och 99).

Det skulle alltså inte mot bakgrund av ovanstående avsikter i SU, och inte minst mot bakgrund av den allvarliga situationen i Strömsund, behöva väcka så stor förvåning (och förargelse) att socialnämnden och sociala avdelningen såg det som sin uppgift att tillsammans med andra också engagera sig i ett byutvecklingsarbete - som även inkluderade sysselsättningsfrågor!

Socialnämndens projektförlag måste betraktas som helt i linje med socialtjänstreformens intentioner. Förslaget kan uppfattas som ett bra exempel på ett försök att i Strömsund ge ett konkret innehåll åt socialtjänstens första huvudfunktion, strukturinriktade insatser.

Men, som jag redan varit inne på, uppfattar kommunledningen tydligen inte förebyggande arbete som ett socialt mål i sig. Det är kanske bara något man kan satsa på om det finns möjligheter att göra den "vinst", sett ur kommunförvaltningens synvinkel. I det aktuella fallet har det tydligt framgått att flera ledamöter i kommunstyrelsen inte trodde på sådana resultat.

Att man kan göra en "vinst" ser ur allmän synpunkt eller sett från en medborgargrupps perspektiv, genom att det skulle kunna ge dom ett bättre liv, det har inte varit ett vägande argument. Det skulle kanske bli möjligt att få ett sådant, men då måste man köra resone-mangent en runda till. Då får sociala börja argumentera för att om man skapar bättre sociala förhållanden genom förebyggande arbete, så kan kommunen göra en vinst genom att kostnaderna för annan social verksamhet kan minskas. Den taktiken försöker man uppenbarligen ibland. Men i det här fallet, lyckades som vi sett, inte heller den argumentationen.. Vid kommunstyrelsens sammanträde röstade socialdemokraterna och moderaterna (moderaten) ner förslaget, medan folkpartiet, centern och vpk röstade för.

Uppsamling av orsakerna till avslag

utifrån vad som framkommit genom intervjuerna.

1. Socialtjänstens fattigvårdsstämpel. Fördomar mot socialtjänsten och sociala avdelningen.
2. Ledande politikers traditionella syn på socialtjänsten. En ovilja att acceptera socialtjänstreformen. Främlingskap för de strukturinriktade insatserna.
3. Uppfattningen att byutveckling och överlevnadsstrategier handlar om näringspolitik.

4. Sociala avdelningen ska inte blanda sig i näringspolitiken. Man har överskridit sina förväntade roller.
5. Irritation över att sociala avdelningen är för expansiv och har dragit igång för många projekt.
6. Irritation över att sociala avdelningen kostar för mycket pengar och är ovillig att genomföra besparningar.
7. Projektet dåligt politiskt förankrat och inte kopplat till kommunfullmäktiges beslut om byutveckling. Brister i socialas förarbete, främst vad gäller lanseringen av ideerna och förslaget.
8. Otydlig projektförslag. Osäkerhet om vad projektet kunde leda till och en rädsla för att det kunde dra med sig oberäknade åtaganden och kostnader (t ex krav på mera social service).
9. Kommunens dåliga ekonomi och ovilja att dra på sig nya verksamheter och kostnader.
10. Pessimism kring om byutvecklingsarbete över huvud taget kan ge positiva resultat. Vankelmodig inställning hos kommunledning/kommunalrådet - också vad gällde själva projektförslaget.
11. Uppfattningen att kommunen inte ska vara initiativtagare till lokala utvecklingsgrupper.
- 12 Rädsla för samarbetssvårigheter kring utvecklingsarbetet om sociala avdelningen skulle vara med i detta - uppfattning om olika synsätt om prioriteringar.

13. Sociala avdelningen i viss mån isolerad i kommunförvaltningen. Vissa motsättningar mellan kommunstyrelsen och socialnämnden/sociala avdelningen (bl a kring ekonomin). Viss irritation i kommunledningen mot ledningen för sociala avdelningen.

14. Uppfattningen att det låg en förstulen kritik genom förslaget mot kommunstyrelsens sätt att hantera krisituationen.

11. Motsättningen

I det här kapitlet ska jag sammanfatta och diskutera vad det är för slags motsättningar kring socialtjänstens strukturinriktade insatser som vi stött på i Strömsund. Jag börjar med att samla upp de främst inblandades egna synpunkter på förhållandena.

Bo Gustavssons huvudskäl för att gå emot förslaget var att det kom från sociala. Han uppfattar att det är mycket farligt för kommunens trovärdighet i utvecklingsfrågorna om sociala skulle blanda sig i den. Det finns en mycket negativ inställning till "socialvården" ute i samhället och i synnerhet i näringslivet.

Bo Gustavsson var den främste motståndaren mot förslaget och lite raljant pratar han om att kommunen inte ska försöka administrera fram en spontanitet ute i byarna. Uppenbarligen är han som både tekniker och byråkrat okunnig om att man kan förhålla sig på annat sätt. Från hans utgångspunkt ser det kanske ut som om kommunen alltid sysslar med administration, och kan inget annat.

Inga-Britt Olofsson, som gjorde gemensam sak med Bo Gustavsson i ett häftigt angrepp på socialas ambitioner, har ungefär samma argument som han mot förslaget. Sociala ska inte ge sig in i utvecklings- och mobiliseringsfrågorna. Det kommer att väcka negativa reaktioner i samhället. Hon tror inte människor vill ha med sociala att göra, när det gäller sysselsättning och överlevnadsfrågor. Därför ska sociala hålla sig till de traditionella socialvårdsfrågorna.

Och det är just så som Gun Persson har uppfattat att "herrarna" i kommunstyrelsen ser på sociala. "Dom tycker visst att vi ska nöja oss med att ta hand om dom utslagna", säger hon. Hon menar att kommunstyrelsen domineras av ekonomiskt och tekniskt effektivitetstänkande där det främst är materiella nyttigheter som räknas.

Peter Frost är också inne på att det finns ett raditionellt "socialvårdstänkande" i kommunstyrelsens sätt att definiera socialtjänstens roll. Först skiljer man ut barnomsorgen från "socialtjänsten" och sedan ser man på resten som gammaldags socialvård eller fattigvård. "Man tror att vi alltid bara arbetar med människor som individuella hjälpfall", säger han. Och ett sådant omhändertagande har inget med sysselsättning och näringslivsfrågor att göra. Därför ska sociala inte försöka engagera sig i kommunens utvecklingsfrågor.

Socialpolitiker Bengt Östlund (57 år, folkpartist) misstänker att talet om att utvecklingsarbetet kunde få en rent social prägel om sociala skulle vara med, att det kan syfta på att det då skulle tas social hänsyn. Man kanske tror att sociala skulle vilja engagera arbetslösa och mindre lättplacerad arbetskraft. Det skulle då bli olika inriktningar i mobiliseringsarbetet och en konkurrens kring de lokala initiativen.

Man kan se att det finns en uppfattning hos socialpolitikerna om att kommunstyrelsen inte är så intresserad av något som kallas "social hänsyn" eller liknande, ska komma in i en offensiv för utveckling. Kommunstyrelsens uppfattning om vad som ska ligga i ett utvecklingsarbete grundar sig förmodligen på ett ekonomiskt och tekniskt effektivitetstänkande. Deras perspektiv på utvecklingsarbetet utgår alltså från en teknologisk rationalitet. Det som dom ser som en förnuftig överlevnadsstrategi, är förmodligen anpassad till "ekonomiska

realiteter" eller kapitalets logik. Det betyder att man helst av allt vill satsa på näringslivsfrågor och företagande som är marknadsanpassat och där en insats av kapital leder till avkastning och ackumulation.

Eva-Lisa Pettersson, socialpolitiker, uttrycker detta när hon säger att "kommunstyrelsens majoritet var väl rädd för att någon med en annan världsbild skulle komma och lägga sig i och lägga andra aspekter på utvecklingen än rent företagsekonomiska".

Man kan förmoda att det som en del politiker med talet om "sociala skäl" eller "sociala hänsyn" syftar på är sådana överväganden och motiv som står i motsats till ett rationellt näringsliv. Näringslivstänkande och näringslivsfrågor är alltså på kollisionkurs med varje social verksamhet. Social verksamhet handlar i det här perspektivet om att hjälpa och omhänderta orkeslösa och initiativsvaga människor. Ja, i vart fall tycks det inte vara de handlingskraftiga och dugliga som man förknippar med en "social verksamhet". När sociala engagerar sig och går in i en verksamhet, så är det av sociala skäl. Det vill säga, det är därför att man funnit att människor inte klarar sig själva. Dom behöver hjälp och stöd. Detta är inte något man gärna vill förena med en aktiv näringspolitik med handlingskraft och mannamod - det som ska vara överlevnadsstrategins primus motor.

Gun Persson var inne på att socialt arbete kanske uppfattas som ett slags fruntimmersgöra, ett omhändertagande av de svaga. Och Bo Gustavsson i kommunstyrelsen tycks genom egna uttalanden bekräfta att hon har rätt. Han pratar om risken för att utvecklingsarbetet blir ett "socialt omplåstrande" om sociala ska vara med. Kanske ser en tekniker som Bo Gustavsson, liksom kanske Bo Bergkvist, en risk för att effektiviteten i näringspolitiken skulle gå förlorad om man skulle behöva från-

gå en viss uppläggnings som man nu har i Utvecklingsbolaget. Man skulle behöva ge sig in på "ovidkommande" diskussioner om sociala skulle vara med. Vad jag tänker på är att tekniker brukar vilja hålla sig till vissa sakfrågor (deras sakfrågor) och eftersträva praktiska problemlösningar (gärna optimala) för dessa, genom ett visst metodiskt tillvägagångssätt och en effektiv organisation.(3) Det är därför inte svårt att förstå sig att tekniker kan uppfatta socialarbetarnas tal om helhetssyn som irriterande, diffust och ogripbart. Detta har också framkommit i några kommentarer.

Pia Backman, som inte är tekniker, men som i det här sammanhanget iklätt sig ekonomens eller kamrerens roll eller den förvaltarroll jag talat om tidigare, hon formulerar motsättningen ovanligt tydligt. Ideer om helhetsperspektiv på människors situation och utveckling av mänskliga resurser som strategi i mobiliseringsarbetet, karaktäriserar hon som luddigt socionomsnack. Socialtjänstlagen ser hon som "gränslös" och socionomer som föga verksamhetsförankrade teoretiker, vilka producerar pappersprodukter. Det är för lite praktisk verksamhet, menar hon.

En annan, men närbesläktad synpunkt som framförts av dom som har kamrersperspektivet, är att socialas engagemang i byutvecklingen, kunde leda till att de sociala kostnaderna ökade. Människorna ute i byarna och kanske socialnämnden, kunde komma att ställa större krav på social service (och kanske annan service) till följd av aktiveringsarbetet. Som Bo Bergkvist uttryckte det, "har folk inte haft en viss service, så kanske dom inte saknar den".

Vi har ju sett att sociala inte betraktas som riktigt ekonomiskt pålitlig. Dom saknar känsla för ekonomiska realiteter. Man vill för mycket, drar igång förmycket, och är allt för expansiv. Det kostar pengar. Sociala

ambitioner och mål kostar pengar. Nu får det vara stopp för fler sociala mål för socialtjänsten, har kommunstyrelsen sagt enligt socialchefen Jan Bornestig. Ur ett kamrerarperspektiv är det alltså inte bra att ha "sociala mål" i kommunens mobiliseringsarbete. Det kan dra med sig oberäknade, oönskade, kostnader.

Det går att utan för stora svårigheter se en skillnad i uppfattningen om utvecklingsarbetet mellan socialpolitikerna och politikerna i kommunstyrelsen, åtminstone när vi generaliserar. Bilden blir dock lite otydlig av att socialpolitikerna i viss mån försöker anpassa en del resonemang till det så kallade kamrerar- eller förvaltarperspektivet. (Dessutom bör läsaren hålla i minnet att jag bara diskuterar de politiker vars uppfattningar jag blivit bekant med genom intervjuerna)

Socialvärld kontra ekonomvärld

Lite tillspetsat kanske man kan säga att det är skillnaden mellan socialvär(l)den och ekonomivär(l)den. Med detta menar jag att socialpolitikerna i viss mån befinner sig i en värld där det är sociala värden som räknas. Kommunstyrelsens politiker befinner sig på sätt och vis i en annan värld. Dom är dom främsta förvaltarna av kommunens ekonomiska resurser. Detta ansvar vilar tungt på deras axlar och i deras värld är det därför ekonomiska värden som räknas. Upptagenheter av dessa värden förstärks förmodligen av den prekära ekonomiska situationen som Strömsund befinner sig i.

Vad de ekonomiska värdena består av, det har jag ordat ganska mycket om. Kort sammanfattat är det främst : att ekonomisera ned resurserna, att få ut mesta möjliga för pengarna, att undvika spill och inte göra onödiga saker, att ha ordentliga kalkyler och att i förväg vara

så säker som möjligt på vad man får för pengarna, att inte dra på sig oberäknade eller extra kostnader och att få dethela att gå runt med så lite friktion som möjligt.

En sammanfattning av sociala värden kan se ut så här (först med utgångspunkt från SOL): socialt arbete sker på demokratins och solidaritetens grund, socialnämnden ska främja goda miljöer i kommunen, vilket bl a betyder att främja ekonomisk och socialtrygghet, jämlikhet i levnadsvillkor och människors aktiva deltagande i samhällslivet. Man ska verka för goda förhållanden för barn, ungdom och äldre, samt främja den enskildes rätt till arbete, bostad och utbildning. Barns och ungdoms allsidiga personlighetsutveckling ska främjas liksom de äldres möjligheter att ha en aktiv och meningsfull tillvaro i gemenskap med andra. Man ska tillvarata ut-satta gruppers möjligheter att delta i samhällsgemenskapen och att leva ett normalt liv. Den sociala verksamheten ska bygga på respekt för människors självbestämmande och integritet och ska, med hänsynstagande till människans ansvar för sin och andras sociala situation, syfta till att frigöra och utveckla enskildas och gruppers egna resurser.

Förutom dessa markerade värden i SOL, brukar man särskilt uppskatta förmågan till helhetsperspektiv och helhetsförståelse vad gäller enskilda och gruppers problem och resurser. Helhetssynen omfattar också det socialpolitiska systemet och den kommunala verksamheten, d v s i synnerhet kunskap om de samlade resurserna och förmågan till "helhetsinsatser". Det gäller att via samarbete och samverkan kunna så att säga spela på hela registret. Helhetssynen innehåller alltså minst två aspekter, helhetsförståelse eller helhetsanalys och helhetsinsatser.

Andra värden som brukar framhållas är: förmågan att möta människor på rätt sätt ("matchning"), inlevelseförmåga och förståelse (empati), förmågan att uppmuntra, engagera och entusiasmera, att få människor att se och tro på sina resurser och möjligheter, att få dom att våga och kunna handla, samt förmågan att samarbeta och vägleda människor i en förändringsprocess.

Olika slags rationalitet

Vi kan också tala om att olika slags rationalitet, olika slags förnuft, gör sig gällande i dessa båda världar. I ekonomivärlden är det förvaltaren eller kamrerarförnuftet som råder. Det som uppfattas som klokt är det som håller sig till den formella rationaliteten, eller regelrationaliteter. Med det avses att det vettiga är att handla i enlighet med kalkylen och planen, och på ett instrumentellt sätt använda de medel som gör att man på effektivaste sätt kan följa planen och de regler man satt upp. Politiken blir mera avgränsad, sak- och sektorsinriktad, och man är mera upptagen av organisationens verkninggrad och effektivitet, än målens ideologiska dignitet.

I socialvärlden är det den engagerande visionärens och den ambitiösa samhällsförbättrarens förnuft som råder. Det kloka och vettiga är då sådant som stämmer med värde- eller behovsrationaliteten. Förnuftigt är då sådant handlande som är i överensstämmelse med överordnade mål och ideal eller som tillfredställer människors behov även om det inte följer givna regler och beräkningar eller är särskilt effektivt. Det är handlande som har goda konsekvenser eller är **goda i sig**. Politiken är då

mera upptagen av de sociala målen och idealen, samt att man handlar utifrån dessa. Den präglas mindre av organisatoriskt effektivitetstänkande och medelhantering.

Observera att detta är en så kallad idealtypisk framställning, det vill säga en renodling av perspektiven. Helt klart är det en annan slags värden och perspektiv som då gäller i socialvärlden jämfört med ekonomivärlden. Det är därför inte så konstigt om ett samarbete mellan människor som tillhör dessa olika miljöer, stöter på vissa svårigheter. Man har generellt sett förmodligen ganska svårt att förstå varann och man bevakar olika intressen. Även om jag inte kan se och inte vill påstå att världarna är så här renodlade i fallet Strömsund, så har dessa olika perspektiv troligen spelat en väsentlig roll för konflikten. Kanske kan man sammanfatta motsättningen så här: att den ligger i skillnaden mellan ekonomivärldens mera nyktra och beräknande förvaltningsperspektiv och socialvärldens mera offensiva eller expansiva samhällsförbättrarperspektiv. "Förvaltarpolitikerna" står alltså för "saklighet" och kalkylerad återhållsamhet medan socialpolitikerna (och socialtjänstemännen) står för socialpolitiska visioner och allmän förbättrande. "Dom vill så mycket", har vi ju fått höra.

Jag tror att motsättningen mellan dessa olika perspektiv är en djupare liggande motsättning än den som så att säga kommer upp på ytan, den som framträder i intervjuerna. Där visar sig motsättningen främst i talet om att bytveckling och överlevnadsstrategier är en näringslivsfråga, och att sociala inte ska blanda sig i näringspolitiken. Sociala har överskridit sina roller, man vill för mycket och är allt för expansiv. Man anklagas för att inte ha sinne för ekonomiska realiteter

och det finns en rädsla för att socialas medverkan i byutvecklingsprojektet kommer att leda till ökade kostnader.

Socialas plan är inte tillräckligt handfast och man tycker i kommunstyrelsen att det är osäkert vart det hela ska leda, att det kan uppfattas som en kritik mot kommunstyrelsen, och så vidare. Det är inte otroligt att denna uttryckta motsättning till stor del faller tillbaka på den djupare motsättningen mellan olika perspektiv och intressen. Jag kan också tänka mig att när socialtjänstemännen talar om att dom möter en slags jantelagsanda i kommunen, så är det motståndet mot deras perspektiv och därmed sammanhängande socialpolitiska ambitioner dom möter. Förvaltarna och kamrerarna säger till socialarna; "håll er på er plats och kom inte här och tro att ni är något särskilt".

12. Är fallet Strömsund unikt?

Man frågar sig naturligtvis om det som hänt i Strömsund är en isolerad företeelse, eller om den här typen av motsättning kring socialtjänstens verksamhet förekommer i andra kommuner. Det är ju faktiskt anmärkningsvärt med en så stark och tydlig kommunalpolitisk markering av vad man tycker att socialtjänsten inte ska syssla med - trots vad som sägs i SOL och i socialutredningen.

För att försöka få svar på frågan om fallet Strömsund är unikt, har jag gjort en del efterforskningar. Det visade sig emellertid väldigt svårt att få fram dokumentation kring liknande tydliga motsättningar. Via några kontaktpersoner har jag fått veta att det förekommit liknande motsättningar i några av kommunerna kring Stockholm. Solna, Sollentuna och Tyresö är några exempel där socialarbetarna stött på ordentligt motstånd när man velat utveckla samhällsarbetet och socialtjänstens medverkan i samhällsplaneringen. Men tyvärr har jag inte lyckats få fram ett material som gör att jag närmare kan redovisa konflikterna.

Jag har också blivit informerad om att det i ett antal utvecklings- och förändringsprojekt i Eda, Säter, Näs-viken och Hedamora i Dalarna förekommit konflikter av det här slaget. I fallet Hedemora finns det, när det gäller projektet i Långshyttan en viss dokumentation av motsättningarna. Lars Dahlgren, Bo Mårtensson och Lars Orreskog har i en DFS-rapport (1985:1) redogjort för konflikter kring det så kallade självtillitsprojektet. Det visar sig att politikerna har svårt att leva upp till intentionerna om ett förebyggande arbete enligt

SOL. Den vanliga ordningen och tänkandet är att man gör något först sedan det hänt något, om man blivit uppmärksam på att det är problem. Man är också rädd att släppa ifrån sig något av makten genom att decentralisera beslutsfattande och initiativ.

Det verkar också som om socialarbetare som skulle medverka i ett förebyggande arbete, efterhand fick kalla fötter. Man kände sig allt mera tveksamma till att genomföra de förändringar i organisationen och av arbetsrutinerna som engagemanget i Långhyttan förutsatte. Modet sjönk och man tappade stinget, skriver författaren (sid 38-39).

Vid ett samtal med två av författarna till den här nämnda skriften - vilka också har erfarenhet av strukturinriktade insatser i andra kommuner - framgår att man inte uppfattar motsättningen i Strömsund som unik, bara kanske ovanligt tydlig. Detta är också den bild jag har, när jag tänker igenom mina erfarenheter och erfarenheter jag fått via kollegor på flera håll i landet. Motsättningar kring socialtjänstens strukturinriktade insatser är inget ovanligt - snarare tvärtom. Inte sällan tycks de - liksom i Strömsund - avspegla en skepsis mot att socialarbetarna ska gå utöver sina traditionella "socialvårdsroller". Om detta är vanligare i små kommuner än i stora, vill jag låta vara osagt, men det är möjligt. Ulla Pettersson, m fl, har i det så kallade socialtjänstprojektet funnit en sådan tendens, det vill säga att politikerna i den lilla kommunen är mest skeptiska till de strukturinriktade insatserna. Så här beskrivs situationen:

I Förstad och Störrestad är det fler politiker än tjänstemän som prioriterar de strukturinriktade insatserna. Mellanstad och Glesbygd har fler tjänstemän än politiker som vill satsa på det strukturinriktade arbetet. Skillnaden är ganska stora i det senare fallet

mellan politiker och tjänstemän. Ju mindre storstadskarakteristik kommunen har, desto mindre benägen är politikerna att prioritera de strukturinriktade insatserna. I Glesbygd är det bara en dryg tredjedel av politikerna som vill satsa på strukturinriktat arbete.

Nästan en tredjedel av politikerna i Glesbygd anser att det är det individinriktade arbetet som ska prioriteras. Men i Glesbygd finns också den största andelen som anser att man över huvud taget inte ska satsa mera på socialtjänsten.

Politiker i Glesbygd anser i större utsträckning än övriga att arbetslösheten är det viktigaste sociala problemet och att missbruksproblemen har strukturella orsaker. Däremot är det alltså mindre benägna än övriga politiker att satsa på strukturinriktade insatser (Pettersson, 1986 sid 193-194). Detta förefaller motsägelsefullt, men kanske hänger det samman med att man har liten tilltro till socialtjänstens möjligheter att tackla de strukturella problemen - även om man skulle satsa på strukturellt arbete.

Nu vill jag inte skapa intrycket att det överallt är politikerna som sitter som bromsklossar för en utveckling av socialtjänstens strukturinriktade insatser. Så är det inte. I en del kommuner är det tvärtom, och allmänt sett kan man nog säga att socialarbetarna har legat ganska lågt med den här frågan. Mitt intryck är att de strukturinriktade insatserna inte är de som prioriteras. Det gäller i synnerhet samhällsarbete och medverkan i samhällsplaneringen. Man kunde väl annars tänka sig ett ökat engagemang i dessa verksamheter efter socialtjänstreformen. Men det är väl nästan så att man kan tala om att det händer mera på 70-talet.

Denna uppfattning tycks också Socialstyrelsens utredare ha i den här frågan. I de allmänna råden för socialt-

jänsten i samhällsplaneringen (PM 170/87) från Socialstyrelsen, antyds detta försiktigt. "Under senare år har utvecklingen karaktäriserats av en ganska avvaktande hållning från socialtjänstens sida. De tidigare aktiva fältprojekten har blivit mer ovanliga och insatserna har fått en mera passiv, administrativ och beskrivande inriktning. En aktuell tendens är också att socialtjänsten utan större anspråk försöker anpassa sig till de befintliga systemen. Arbete på egna villkor eller krav på anpassning av systemen till den sociala planeringens behov förekommer inte i någon märkbar omfattning. Då förändringar aktualiseras kommer de oftast från annat håll än socialtjänsten. I förhållande till ordinarie planeringsprocesser har socialtjänstens insatser hittills drivits med varierande framgång. En viktig generell erfarenhet är att arbetet ofta är långsiktigt och kräver både tid och engagemang" (sid 259-260). Den avslutande formuleringen är ett försiktigt sätt att antyda alla de problem och konflikter, som utredarna är medvetna om finns kring denna fråga. Och de omfattande allmänna råden kommer att underlätta en utveckling av arbetet, det får framtiden utvisa. Man kan ju alltid hoppas.

När man i socialutredningens betänkande och i socialtjänstpropositionen söker efter konkreta anvisningar kring vad det är man tänker sig att socialtjänsten ska göra när man medverkar i samhällsplaneringen, ja då blir man kanske lite besviken. Så väldigt konkret är det nu inte. Kanske hör förslaget om att man ska göra sociala områdesbeskrivningar till det mera preciserade. Syftet med de sociala områdesbeskrivningarna är bland annat att få fram det (eller ett) underlag som socialtjänsten ska tillföra planeringen.

Några forskarkollegor i Lund, Tapio Salonen och Verner Denvall, har tagit fasta på detta och genomför nu ett forskningsprojekt för att ta reda på vad kommunerna

gjort. Dom har varit vänliga nog att låta mig ta del av materialet och resultat som ännu i skrivande stund inte är publicerade. Därför ska jag helt kort presentera lite av resultatet, som kan hjälpa till att belysa den frågeställning jag just nu behandlar. (4)

Resultatet är att år 1985 hade 82 av landets 284 kommuner genomfört en eller flera sociala områdesbeskrivningar. Knappt 30 procent av kommunerna hade alltså vid den tidpunkten följt anvisningarna i SOL. Kommunerna i storstadsregionerna samt folkrika kommuner med en utbyggd social service är de som i störst utsträckning genomfört områdesbeskrivningar, medan det bara är ett fåtal landsbygdskommuner som gjort det. (Det kan här nämnas att Strömsund har genomfört ett par områdesbeskrivningar.) Även industrikommunen som saknar en stor centralort ligger lågt med områdesbeskrivningar.

Vidare i analysen har man funnit att det främst är kommuner med stort invånarantal, hög andel tätorter och hög skattekraft (dvs resursstarka kommuner) som genomfört områdesbeskrivningar. Två tredjedelar av kommunerna som gjort beskrivningar finns i denna grupp. Det visar sig också att över en tredjedel av de 420 områdesbeskrivningar (ca fem hyllmeter) som Tapio Salonen och Verner Denvall samlat på sig, handlar om bostadsområden inom det så kallade miljonprogrammet. Forskningsprojektet innehåller också en studie av 75 kommuner som inte genomfört områdesbeskrivningar. Dessa kommuner tillhör dock inte den som i hela materialet är den typiska icke-beskrivande kommunen (det vill säga en landsbygdskommun med liten befolkning, låg tätortsgrad, låg skattekraft, få tjänstemän och låg servicenivå). Socialcheferna i de 75 kommunerna har svarat på frågan varför man inte genomfört områdesbeskrivningar. Det vanligaste svaret är att det beror på resursknapphet i ett kommunalekonomiskt kärvt läge. I 40 kommuner svarade man att

detta var det främsta skälet. Forskarna fick emellertid intrycket att detta mera var ett standardsvar än uttryck för en välgrundad bedömning eller att saken prövats. Endast ett fåtal hade en mera genomtänkt uppfattning om vilka resurser som egentligen skulle krävas för arbetet. En annan resursbrist som anges är att man saknar kunskap och metoder för att genomföra arbetet.

En annan typ av svar innebär att man gjort försök med ett beskrivningsarbete, men att detta blivit stoppat av politikerna. I några socialförvaltningar har man uttryckligen blivit förbjudna att syssla med detta. Skälet har bland annat varit att man inte från politiskt håll varit intresserad av att dra fram ytterligare problem. Socialcheferna menar att det framförallt i de mindre kommunerna finns en mer uttalad skeptisk inställning hos politikerna i denna fråga.

En tredje kategori av svar går ut på att man i kommuner redan har tillräckligt med kunskap om levnadsförhållandena. Några sociala områdesbeskrivningar behövs således inte. Sammanfattningsvis svarade 50 % (44 kom.) att resurser saknas, 17 % (13 kom.) att kunskap och metoder saknas, 15 % (11 kom.) att man försökt men fått politiskt motstånd, 27 % (20 kom.) sa att det inte behövdes, därför att man redan visste och slutligen angav 12 % (9 kom.) andra orsaker.

Socialcheferna fick också frågan vilka möjligheter dom såg att man kunde ha att medverka i samhällsplaneringen och påverka boendemiljön. Ungefär en tredjedel bedömde möjligheterna som positiva medan ett 20-tal menade att man hade små eller inga möjligheter. I ett 20-tal kommuner hade man försökt medverka i samhällsplaneringen, t ex i centrala planeringsgrupper. Erfarenheten var emellertid att man ofta kom i konflikt med representanter från andra förvaltningar som företräder andra int-

ressen. Att företräda olika resurssvaga grupper och sociala synsätt kan leda till konflikter med andra starka önskemål.

Att det främst är glesbygdskommuner med en liten befolkning och knappa resurser som ligger lågt med områdesbeskrivningarna - och kanske med strukturinriktade insatser över huvud taget - det är kanske inte så mycket att förvåna sig över. Det skulle varit märkligare om det hade varit tvärtom. Strömsund passar då ganska bra in i den allmänna bilden (fast man där faktiskt gjort ett par områdesbeskrivningar) av en svensk kommun som ligger lågt med strukturinriktade insatser. Det är väl därför ingen större risk att (utan fylligare dokumentation) påstå att Strömsund inte är unikt. Tvärtom tror jag att konflikten där avspeglar, eller är exempel på, en ganska vanlig motsättning i svenska kommuner just i denna fråga. Kanske kan man säga att motsättningsgarnas karaktär kom lite extra tydligt fram i fallet Strömsund.

Att det blir konflikter när socialtjänsten ska starta samhällsarbete och medverka i samhällsplaneringen, är heller inte ovanligt - tvärtom. Och det skulle närmast vara underligt om det inte blev så. Socialtjänsten kommer - om den ska leva upp till intentionerna och ambitionerna i SOL - naturligtvis lätt i konflikt med andra synsätt och intressen. Det finns det nu mycket erfarenhet av i det här landet, och vi har ju också sett det i Strömsund. Det är alltså allmänt klokt att man räknar med att det ska bli konflikter och svårigheter. Jag tror att socialpolitiker och socialarbetare får svårt att komma vidare med detta arbete om man inte vill eller kan inse detta. Det är ingen god taktik och strategi att bortse från svårigheterna. Och det är heller inget bra argument för att ge upp, att man hamnar i konflikter och att dethela känns motigt. Frågan är närmast

hur man kan gå vidare med en angelägen uppgift. I nästa kapitel ska jag resonera lite kring agerandet i Strömsund samt komma med några avslutande funderingar kring tänkbara tillvägagångssätt för att tackla motståndet och komma igång med det strukturinriktade arbetet.

13. Tankar om framtiden

Flertalet intervjuade i Strömsund tycker, så här i efterhand, att socialnämndens förslag blev för dåligt, politiskt förankrat. Några av socialpolitikerna menar dock att man gjorde som man brukar göra, skickade ett skriftligt förslag till kommunstyrelsen och drog ärendet för arbetsutskottet. Den förankringen borde räckt, tycker man. Dom kritiska i kommunstyrelsen - och även de mindre kritiska - menar dock att förankringen skedde för sent. Kommunstyrelsen borde varit med i diskussionen långt tidigare. Ett kontroversiellt förslag ska man inte bara komma med fixt och färdigt. Det skulle utvecklats under den politiska process och därmed också blivit förankrat. Några menar också att socialpolitikerna kunde sett till att förslaget blev både förankrat i de respektive partiorganisationerna. Detta tycks ha skett i ringa utsträckning.

Det är min bedömning att här gjorde både socialtjänstemännen och socialpolitikerna en miss. Några av socialtjänstemännen har sagt att man insåg att det var ett nytt och annorlunda förslag man kom med och att därför befarade vissa svårigheter att få igenom det. Trots det verkar det inte som man insett att man borde arbeta mera med det politiska förankringsarbetet. Förslaget har nog lotsats igenom lite för snabbt, vilket flera politiker också påpekar.

Kanske är det också lite förvånande att socialpolitikerna inte insåg att dom borde informera sina partikamrater mera och diskutera sina ideer med dem. Detta

tycks i huvudsak ha skett först efter att kommunstyrelsen gett avslag. Det visade sig då omöjligt att få en omprövning av beslutet trots ett flertal kontakter till partikamrater. Frågan hade hamnat i en återvändsgränd.

Jag har intrycket att socialtjänstemännen har intresserat sig för lite för de politiska processerna, det politiska livet i Strömsund. Det är min erfarenhet och uppfattning, att om man ska komma någon vart med de strukturinriktade insatserna, så måste även socialarbetarna vara väl insatta i den lokala politiken. Man måste känna till de politiska styrkeförhållandena och stämningarna, veta var man har de politiska aktionerna, vilka roller de spelar och vad spelet gäller, samt håller sig väl informerad om scenväxlingarna. Är man inte insatt i politiken har man svårt att förhålla sig klokt och taktiskt till den politiska apparaten. Jag tror inte alla socialarbetare har gjort klart för sig att det är väsentliga skillnader mellan det mera traditionella socialvårdsarbetet, individuellt behandlingsarbete etc, och det strukturinriktade arbetet. Det är helt klart att det strukturinriktade arbetet tangerar det politiska, överlappar politikernas fält. Därför är det helt nödvändigt att vara politiskt kunnig om man ska arbeta med strukturinriktade insatser. I annat fall hamnar man i konflikter och besvärligheter som man kanske över huvud taget inte förstår. Man har därför svårt att förhålla sig till politiker och agera taktiskt. Kanske kommer man över huvud taget inte igång. Man kommer ingenstans eller så kommer man igång, men det blir snabbt problem och kanske tvärstopp. Politikerna har kanske känt sig trampade på tårna eller upplevt verksamheten som ett hot utan att socialarbetarna förstått detta. Strukturinriktat arbete kan vara känsligt, ibland kan det vara en balansgång på en knivsegg. Det gäller ofta att få det inpassat i ett politiskt legitimt sammanhang. Det har till exempel förvånat mig att socialarbetarna i Strömsund inte passade in sitt projektförslag i fullmäktigebeslutet om byutvecklingsarbete.

Jag tror att det beror på att man kände till det för dåligt för att se kopplingen. Men det berodde kanske också på att man misstror Utvecklingsbolaget. Det kan dom ju göra med tanke på de skilda perspektiven. Men det var ändå en taktisk felbedömning att inte knyta förslaget till fullmäktiges beslut, om man ville ha en legitim förankring och utsikt till ett godkännande i kommunstyrelsen. Man kan konstatera att frågan inte sköttes på bästa sätt av sociala. Det vore tråkigt om resultatet av detta skulle bli en total blockering av frågan för framtiden.

Vad kommer nu att hända?

Samtliga socialtjänstemän tolkar kommunstyrelsens beslut som en markering av, att sociala ska inte hålla på med strukturinriktat arbete. I vart fall inte delta i några byutvecklingsprojekt - det som kanske är den mest aktuella strukturinriktade insatsen i krisdrabbade Strömsund. Socialtjänstemännen är alltså besvikna, nerslagna och pessimistiska om framtidsutsikterna för strukturinriktat arbete.

Även politikerna i socialnämnden uppfattar det som en markering, men man säger sig inte accepterar att det skulle vara definitivt stopp. Man säger att man tänker komma igen i frågan. Ordförande Torsten Nilsson och några av de andra ledamöterna menar att man måste informera partikamraterna mera om socialtjänstens uppgifter och ta diskussioner kring vilken roll sociala kan ha i byutvecklingsprojektet. Någon klarare strategi utöver detta har jag inte fått information om, och jag är inte helt övertygad om att man riktigt tror på möjligheten. Några uttryckte klart att det ser mörkt ut för sociala i den här frågan, medan pessimismen i andras uttalanden finns där mera latent eller underförstått. Jag har uppfattat det som flesta säger som att man me-

nar att detta arbete bör göras, men att det kommer att bli mycket svårt att komma igenom med det. Jag tolkar det så att Eva-Lisa Pettersson uttrycker den uppfattningen som socialpolitikerna har. Hon säger; "Jag vet inte hur vi ska hitta en ny väg för att kunna komma in på detta område. Hur ska vi bära oss åt, när vi är så ensamma?! Det verkar väldigt svårt att komma vidare. Men vi får inte ge upp."

Vad kan göras?

Jag ska här skissa lite på handlingsstrategier som kan vara aktuella för socialpolitiker och socialarbetare att använda för att komma vidare med det strukturinriktade arbetet och för att komma igenom en del barriärer för detta. Det är alltså utifrån socialpolitikernas och socialarbetarnas synvinkel jag diskuterar vilka handlingslinjer man kanske kan välja för att komma vidare i arbetet. Synpunkterna gäller inte speciellt för fallet Strömsund, utan är av mera generell karaktär. Samtliga punkter behöver inte vara aktuella i varje situation (kommun) och de ska heller inte betraktas som att man nödvändigtvis går från ett och framåt (i praktiken lär det vara en rörelse fram och tillbaka). Det ska också sägas att jag nu framförallt tänkt på detta med tanke på deltagande i samhällsplaneringen (samhällsarbetet har jag behandlat i andra skrifter (5)).

1. **Bestämma sig för vad man vill.** Det förefaller som det är viktigt att socialarbetarna (och politikerna) verkligen bestämmer sig för om man ska satsa på det strukturinriktade. Uppgiften kan fortfarande betraktas som vag och den kräver tid och engagemang och att man avsätter resurser för den. Mitt intryck är att socialarbetarna nu är ambivalenta till uppgiften och att man bland annat därför ligger lågt. Men halvhjärtade satsningar leder ofta till dåligt resultat och negativa er-

farenheter, som kan bli ett bra skäl för att i fortsättningen inte göra något åt saken. Detta är ju inte en uppgift som direkt tränger sig på. Tvärtom har vi sett att det finns mycket motstånd och andra svårigheter som kräver kunskap, planering och engagemang för att komma igenom. Socialarbetarnas "flykt" in i traditionella socialarbetarroller och individärenden kan vara en flykt från ett besvärligt och ovant arbetsfält. Därför kan det säkert vara klokt att ta en ordentlig diskussion kring prioriteringarna.

2. **Klara ut vad det är man kan och bör göra.** Iden om samhällsarbete bygger bland annat på föreställningen att socialarbetare har kunskap om hur man kan mobilisera mänskliga resurser. Deltagandet i samhällsplaneringen bygger på uppfattningen att socialarbetarna har kunskap om människors levnadsvillkor, och i synnerhet om utsatta människors speciella problem och behov. Det är bland annat den kunskapen man ska tillföra planeringsprocessen. Men för att detta ska bli möjligt lär det krävas att socialarbetarna på ett mera organiserat och systematiskt sätt tar vara på erfarenheterna man får i arbetet. Man bör tänka över hur dessa erfarenheter kan förvandlas till kommunicerbar kunskap, som kan användas i diskussioner inom organisationen och med folk från andra förvaltningar.

Det gäller väl över huvud taget att socialarbetarna ställer sig frågorna: varför ska vi medverka i planeringsprocessen, vad kan vi göra där, vad kan vi bidra med, vad ska vi försöka påverka, vilka intressen och frågor ska vi bevaka, hur kan vi göra det, vad kräver det av oss och hur ska vi arbeta med detta? Det borde vara alldeles klart vid det här laget att socialarbetarna inte ska tro att man bara kan komma in i planeringsprocesser och sammanhang utan egna grundliga förberedelser. För att man ska komma någon vart i detta

arbete kräver det ofta förändringar i den egna organisationen, i arbetssätt och rutiner. Detta är kanske förändringar som man inte är beredda att ta. Men man måste ju veta vad man går in i, och dethela måste övervägas.

3. **Hur ska man organisera det egna arbetet?** Det kan antas att det är en särskild erfarenhet och kunskap som socialarbetarna ska bidra med i samhällsplaneringen. Men man ska inte förespegla att det bara handlar om någon slag neutral kunskap som nu saknas i planeringsprocessen. Det handlar också om ideologi och värderingar. (Det har ju också framgått av intervjuerna i denna rapport.) Socialarbetarna är där för att med sin kunskap och värderingar bevaka vissa frågor och intressen. Generellt gäller det för att vara de eftersattas och dom som har särskilda behov, som kanske annars inte blir tillgodosedda. Men det kanske är en sanning med modifikation. I vilket fall som helst är de skilda intressen som ska bevakas i planeringsprocesser, en orsak till de konflikter som ofta uppstår.

Just uppgiften för socialarbetarna att bevaka de mindre starka gruppernas intressen, gör det extra angeläget att tänka efter hur detta arbete kan organiseras. Alla inom socialtjänsten har inte samma erfarenheter och kunskap. Hur tar man bäst vara på sina resurser, sin kompetens? Vem ska vara med i olika sammanhang? Hur förbereder man sig? Ska man kanske ha arbetsgrupper kring vissa frågor? Vem ska man söka samarbete med? I vilka planeringssammanhang ska man agera, vilken taktik och strategi ska man välja, osv?

Det finns som synes en rad frågor för socialarbetarna att klara ut i den egna gruppen och i den egna organisationen innan man kastar sig ut i förhandlingar med

representanter för andra förvaltningar och organisationer. Det krävs mycket förberedelse om man ska kunna räkna med att ha någon framgång i planeringsförhandlingen. För ett förhandligsspel får man räkna med att en planeringsprocess ofta innehåller. Det gäller därför att ha bra på fötterna när man går in i det. Inte minst viktigt är att ha uppbackning i den egna organisationen och att man vet vad man har att komma med, vad man så att säga kan spela ut.

Jag ska ge några exempel på hur man har organiserat arbetet i socialförvaltningen eller på socialkontoret för att förbereda ett deltagande och agerande i olika planeringssammanhang. Exempelen utesluter inte varann.

1. Man har en planeringssekreterare eller särskild utredare som samlar upp information, skriver rapporter och svarar på remisser. Kanske är det då också han eller hon som deltar i planeringsmöten.
2. Planeringssekreterarens uppgift kan emellertid vara vidare. Han eller hon kan också ha uppgiften att utveckla en dialog med samtliga socialarbetare i förvaltningen för att sätta igång processen som leder till uppbyggnad av kunskap. Dialogen kan syfta till att från medarbetarna samla in kunskap i vissa frågor.
3. Socialarbetarna har kanske bestämt sig för att i arbetslagen och på vissa gruppmöten föra kontinuerliga diskussioner kring vissa problem, samtidigt som man har något system för uppsamling av resultaten och avrapportering.
4. Man kan ha bestämt sig för att i samband med den årliga verksamhetsplaneringen och långtidsplaneringen göra en noggrannare genomgång i arbetslagen

kring erfarenheterna av det egna arbetet. Vilka problem stöter man ofta på? Vad vet man om dem? Hur har vissa utsatta grupper det, vad är arbetsplatsens samlade erfarenhet av detta? Hur har man lyckats med sitt arbete? Kan resurserna användas på ett annat sätt? Vilka satsningar behöver man särskilt göra framöver, osv? Sådana kunskaper kan vara väldigt användbara i senare diskussioner med andra förvaltningar om den kommunala verksamheten och om satsningar eller indragningar/nedskärningar i kommunen.

5. Socialarbetarna kanske bildar särskilda arbetsgrupper kring vissa prioriterade frågor. Man jobbar kanske mera ambitiöst för att ta vara på den samlade kunskapen om t ex missbruk, barnmisshandel, invandringsproblem etc. Deltar man i en översiktspanering eller i ett planeringsråd med andra förvaltningar, kan man naturligtvis aktualisera dessa frågor med en helt annan tyngd när man har ett sådant förberedelsearbete bakom sig.

6. En utvidgad variant av arbetsgruppen på den egna arbetsplatsen, är att man arbetar med vissa frågor i så kallade tvärgrupper som består av representanter från olika aktuella yrkesgrupper. Utredningar, rapporter och annan dokumentation kan då få ännu större tyngd i en planerings- och prioriteringsdiskussion. I de planerings- och beslutssammanhang som här åsyftas avgörs frågorna ofta genom ett komplicerat samspel av maktpositioner (beslutskapacitet), pengar (budget), kunskap (utredningsresurser) goda argument och taktiskt tillvägagångssätt. Detta (och en del annat) har betydelse för vilket stöd man lyckats mobilisera för sin sak.

4. **Förankringsarbetet.** Det har ju bland annat i den här dokumentationen framkommit att det kan ha stor betydelse hur bra eller dåligt socialarbetarna lyckats förankra ideerna kring det strukturinriktade arbetet hos den politiska ledningen. Eller annorlunda uttryckt, hur pass väl den politiska ledningen följer med, är insatt i och intresserad av de aktuella förändringarna av arbetsuppgifterna. Så vida inte politikerna tar egna initiativ (vilket dom ju borde göra!) för att aktualisera de strukturinriktade insatserna, måste socialarbetarna försöka få dem intresserade av saken. Det är viktigt att socialarbetarna har kontakt med politiker från samtliga politiska partier för att få dom intresserade av saker. För att väcka en fråga hos politikerna kan socialarbetarna hänvisa till och motivera med att det finns problem och behov som kan eller bör tacklas på det avsedda sättet, att lagstiftningen och de socialpolitiskt program eller handlingsprogram (för kommuner) motiverar och legitimerar satsningen, att det på sikt (eller kortsiktigt) kan komma att framstå som god politik därför att det visar på ett förnuftigt handlande, att man på andra håll vidtagit liknade åtgärder som rönt uppskattning (även från omvärlden) att insatsen är i överenskommelse med politiska löften som givits (t ex vallöften) eller politiska beslut om vissa prioriteringar, att det finns en stark opinion för saker, eller att det bör göras för att effektivisera den kommunala verksamheten.

Ja, erfarenheten kan säkert väcka fler goda argument för att uppväcka ett intresse hos politikerna. Men viktigt är också att socialarbetarna är väl insatta i hur man tänker och handlar i de politiska partierna i kommunen. Den direkta personkontakten och kännedomen är också viktig, så att man kan förhålla sig på rätt sätt, som det heter, komma på samtalsfot och väcka ett posi-

tivt intresse. Erfarenheten har nog lärt oss att ingen möda ska sparas på förankringsarbetet. En väsentlig aspekt av detta är att man bör lära känna och förstå det politiska spelet inom kommunen. Alla vet vi att förslag inte bör komma från så kallat fel håll eller fel personer. Man ska akta sig för att trampa på ömma tår och undvika att någon viktig person får kalla förtter därför att mobiliseringen och uppbackningen/upp-följningen runt omkring förslaget inte fungerar. Lika viktigt är det, att se till att ingen behöver tappa ansiktet eller att det går prestige i en fråga.

Socialarbetarna behöver alltså förstå hur den kommunala organisationen och dess aktörer fungerar, vilka behov och intressen dessa har och vilka värdestrukturer som finns (betydelsefulla värderingar och ideologier). Det är också viktigt att vara insatt i vilka motsättningar som finns och vilka kamper som utspelas (också mellan enskilda aktörer i organisationen). Man kan utnyttja någons eller någras käpphästar, men akta sig för att trampa i klaveret på grund av okunnigt eller osmidigt agerande. Motsättningen i organisationen och mellan beslutsfattare/makthavare kan användas på ett konstruktivt sätt för att driva en fråga dit man vill, men kan också verka blockerande. Då bör man finna en helt ny infallsvinkel.

Varje organisation har sina så kallade nyckelpersoner. Det är inte alltid de formella eller officiella cheferna. Det är viktigt i förändringsarbetet och förankringsarbetet i organisationen att man vet vilka dessa är och att man utvecklar sina relationer till dem. Ofta är det väsentligt att vinna nyckelpersonerna för saken. Får man dem mot sig blir det besvärligt. Går det inte att vända kan man försöka taktiken att spela ut dem mot va-

rann. En annan taktik är att undergräva deras positioner genom att bredda sin egen bas, söka stöd från andra viktiga personer och grupper i och utanför organisationen.

Om det har blivit någon slags låsning i förankringsprocessen t ex genom att man fått några nyckelpersoner till motståndare, är det en god taktik att se till att dessa ges möjligheter till en hedersam reträttväg (t ex att de kan få göra en variant av förslaget till sitt eget!)

I en känslig fråga, som de strukturinriktade insatserna tycks vara, kan det vara klokt att börja med så kallade försöksballonger, för att ta reda på vart vindarna blåser. I stället för att från början gå ut på bred front och kanske få en konfrontation, kan man då lägga upp en flexibel taktik utifrån den information som testballongerna ger. På det sättet kan man undvika onödiga låsningar, motståndarna kan lokaliseras och bearbetas på rätt sätt och hela frågan kan få chansen att mogna fram i organisationen. Då kan också den egna gruppen hinna få en viss vana vid att agera i saken innan de stora drabbningarna kanske kommer. Det anses vara en god taktik att ta de små striderna först.

Vill man nå ända fram med en besvärlig fråga, får man nog inte slappna av i förankringsarbetet. Det gäller att hålla trycket och modet uppe samtidigt som man väljer en flexibel strategi. Små positiva resultat på vägen kan vara viktiga för humöret, tron och andan i gruppen.

5. **Exemplets makt.** Ett sätt att introducera en ny verksamhet, att få lov att göra det, kan vara att göra det i liten skala, helst som ett litet experiment eller för-

söksprojekt. Socialarbetarna kan därför ta vara på de möjligheter till öppningar i motståndsmuren som man kan se. Man bör därför vara snabb att ta vara på tillfällena som dyker upp. Kanske kan man komma igång med verksamheten på ett visst område därför att omständigheterna är gynnsamma. Man har kanske hittat samarbetsparter som är intresserade. Kanske ställs resurserna till förfogande därför att ett visst problem blivit väldigt angeläget att angripa på grund av en opinion eller en massmediabevakning. Kanske är staten, socialstyrelsen eller socialdepartementet särskilt intresserade av en försöksverksamhet och är beredda att ställa upp med pengar. Det kan gå att få fram andra sponsorer. Många strå till stacken underlättar ofta när det gäller att få lov att sätta igång en ny verksamhet. Gör man väl ifrån sig kan det bli en fortsättning. Beslutsfattarna vänjer sig kanske vid tanken. Man kan ha fått en öppning för ett fortsatt resonemang och gruppen hinner bygga upp sina erfarenheter av verksamheten. Men i regel får man lära sig att leva med ovissheter om framtiden. Man ska inte försöka pressa fram några garantier för framtida verksamheter. Politikerna är redan allt för misstänksamma mot försöksverksamheter som dom kan bli fast i. Men att få möjligheter att komma igång med något konkret arbete (och inte bara planera och prata) kan på flera sätt fungera som en viktig murbräcka.

I viss mån kan man också använda exempel från andra kommuner som munbräcka (fast dom oftast inte är så bra som egna). Detta kan t ex ske i seminarier eller i studiecirklar. Socialarbetarna kan t ex just nu passa på tillfället att aktualisera SOL och dess ambitioner, när man i kommunerna ordnar studieverksamhet kring nya Plan och bygglagen. Som vi tidigare sett finns där flera intressanta kopplingar som gör det motiverat och legitimt att väcka frågor kring hur kommunen ska jobba med de strukturinriktade insatserna. I det sammanhanget kun-

de det också vara lämpligt att man studerar och diskuterar de allmänna råden från socialstyrelsen om socialtjänsten i samhällsplaneringen. Remissutgåvan kom i våras och går att rekvirera från socialstyrelsen. Blott det faktum att ett förslag om allmänna råd nu äntligen föreligger även för denna verksamhet, bör vara ett stöd för socialnämnderna och socialarbetarna.

Dessa frågor och exempel kan det också vara intressant att ta upp i vissa särskilt aktuella grupper t ex i de kommunala samrådsgrupperna. Jag tror att det gäller för socialnämnden och socialarbetarna att ta initiativet och ligger på om det ska hända något - även om det faktiskt är kommunstyrelsens skyldighet att se till att socialtjänsten ges tillfälle att medverka i samhällsplaneringen. Men vägen dit då detta är en självklarhet tycks vara lång i många kommuner.

LITTERATURLISTA

Bostadsdepartementet	Ny Plan och Bygglag
prop. 1985/86:1
Dahlgren, Lars m fl	Sårbarhet och självtillit i en
bruksort
DFS projekt 1985:1
Pettersson, Ulla	Socialtjänsten i praktiken
Angered 1986
Socialdepartementet	Om socialtjänsten
prop. 1979/80:1
Socialstyrelsen	Socialtjänsten i samhälls-
planeringen
Allmänna råd från Social-
styrelsen PM 170/87
Socialutredningen	Socialvården, mål och medel
SOU 1974:39 och 40
Socialutredningen	Socialtjänst och socialförsäk-
ringstillägg
SOU 1977:40

NOTER

1. Material till detta kapitel har jag fått direkt från kommunkontoret och arbetsförmedlingen i Strömsund. En del är också hämtat från följande rapporter och dokument:

Gemensamma planeringsförutsättningar för 1981-85, Strömsunds kommun

Fyra kommuner blir en, Strömsund 1973

Kommunöversikt för Strömsunds kommun, Strömsund april 1977

Sysselsättningen i Jämtlands län 1980, Planeringsavdelningen Länsstyrelsen i Östersund, mars 1982

Faktastudie över areella näringars omfattning i Strömsunds kommun, Lantbrukets utredningsinstitut, Stockholm 1984

2. Dokumenten som åsyftas är följande:

Socialnämndens projektbeskrivning till kommunstyrelsen den 14:e maj 1986

Projektansökan till Byggforskningsrådet den 28:e april 1986 (samt projektförtydligande till kommunalrådet Bo Bergkvist den 10:e september 1986)

3. För en noggrann redogörelse för och analys av teknikerperspektivet se t ex Boel Berners avhandling, Teknikens värld, Kristianstad 1981
4. Den som är intresserad av att veta mera om denna undersökning hänvisas till Tapio Salonen och Verner Denvall på Socialhögskolan i Lund
5. Den som intresserar sig för detta kan ta en titt i följande skrifter:

Flemström/Ronnby, Socialt fältarbete, Lund 1975

Ronnby, Ny social miljö genom ökad självaktivitet, Lund 1977

Ronnby, Socialpolitisk kritik (del 3), Lund 1977

Ronnby, Närsamhället, solidaritet eller kontroll? Lund 1978

LITE OM METODEN

Utgångspunkten för den här studien är naturligtvis den konfliktsituation som uppstod i Strömsund i och med att kommunstyrelsen avvisade socialnämndens förslag. Det förslaget ska sättas in i sitt sammanhang bl a både vad gäller socialtjänstreformen och de lokala förhållandena i Strömsunds kommun. En vidare utgångspunkt för studien är då bland annat den problematiska situation som Strömsund befinner sig i vad gäller försörjningsmöjligheter och arbetslöshet, avflyttning och folkminskning, sviktande serviceunderlag och nedläggningar, sned åldersfördelning och problem att klara den sociala omsorgen, minskande skatteunderlag och ökade kostnader för kommunen, etc. En annan utgångspunkt eller bakgrund är alltså intentionerna och ambitionerna i socialtjänstreformen och de strukturinriktade insatserna. Den nya Plan- och bygglagen finns också med i bilden.

Syftet med studien har främst varit att försöka komma underfund med vad det är för slags motsättning som visade sig i Strömsund. Hur ska man förstå den? Vad ligger bakom konflikten? Är den principiellt intressant? Vad säger den oss om socialtjänstens möjligheter och svårigheter att arbeta med strukturinriktade insatser? Syftet har alltså också varit att försöka göra en intressant fallstudie med mera allmänt och principiellt intresse för den fortsatta diskussionen kring och utvecklingen av socialtjänstens strukturinriktade insatser.

För att försöka förstå motsättningarnas orsaker och karaktär har jag försökt tränga in i förhållandena i Strömsund, se vilka frågor och problem man är upptagen av, hur organisationen fungerar, hur de inblandade ak-

törerna tänker och tycker, hur dom motiverar sina ställningstaganden och hur dom själva beskriver mot-sättningen, etc.

Detta är alltså i första hand en kvalitativ studie där huvudmaterialet är ganska omfattande och inträngande intervjuer med berörda politiker och tjänstemän. Förberedelserna skedde huvudsakligen genom mera informella samtal med politiker och tjänstemän. Intervjuerna har kompletterats med en enkät till tjänstemän på sociala avdelningen och tekniska avdelningen. I underlaget ingår givetvis också en rad dokument som jag studerat. (En dokumentförteckning finns i not 1.)

Jag har genomfört 16 intervjuer, varav 12 med politiker i kommunstyrelsen och i socialnämnden samt 4 socialtjänstemän. Fem politiker i socialnämnden har intervjuats och sju i kommunstyrelsen. Fyra är kvinnor och åtta är män. Intervjuerna genomfördes den 17/11-21/11 1986, med bandspelare och efter intervjuguides. Intervjuernas längd är från lite mera än en halv timma till nästan tre timmar. De flesta intervjuerna varade lite mera än en timma. Urvalet av intervjupersonerna har skett utifrån en bedömning av vilka personer som kunde vara särskilt intressanta att intervjua på grund av deras roll i den aktuella händelsen, samtidigt som jag ville ha med representanter för samtliga partier. Till grund för utformningen av intervjuguiderna - tre olika, en för kommunstyrelsen en för socialnämnden och en för socialtjänstemännen - hade jag ett antal frågeställningar. Dessa växte delvis fram under det att jag hade ett antal förberedande samtal med tjänstemän och politiker för att sätta mig in i vad som hänt. De frågor jag ville ha svar på via intervjuerna var dessa:

1. Uppfattningen om hur man ser på situationen för Strömsunds kommun.

2. Vad kan man göra åt problemen? Vad slags utveckling av överlevnadsstrategier ser man?
3. Vilka resurser har kommunen att tackla problemen?
4. Vad har man för målsättning för den kommunala verksamheten?
5. Vad gör man och vad gör man inte åt problemen?
6. Vilka problem har man i den kommande verksamheten/organisationerna här det gäller att få organisationerna att målmedvetet och effektivt försöka tackla problemen på olika nivåer?
7. Hur fungerar samverkan och samspelet mellan kommunförvaltningens olika delar?
8. SOL:s och PBL:s betydelse för den kommunala verksamheten. Hur påverkar de arbetet i förvaltningen? Leder de till en vilja och en ambition att öka samarbetet i de aktuella frågorna?
9. Socialtjänstens ställning i den kommunala verksamheten och synen på socialtjänstens verksamhet.
10. Uppfattningen om socialtjänstens roll när det gäller att tackla kommunens problem.
11. Synen på socialtjänstens medverkan i samhällsplaneringen och engagemang i de mera samhällsövergripande frågorna.
12. Har man olika referensramar inom kommunförvaltningens olika nämnder och avdelningar (särskilt skillnader mellan så kallade hårda och mjuka avdelningar?)
13. Uppfattning om projektförslaget från socialnämnden.
14. Uppfattning om skälet till avslag.
15. Proceduren kring förslaget, hur har den varit?
16. Uppfattningen om kommunfullmäktigebeslutet om byutvecklingskommitteer (Ingelssons motion).
17. Syn på hur utvecklingsarbetet ska bedrivas framöver.
18. Uppfattning om hur socialtjänsten ska kunna arbeta strukturinriktat.

Detta kan betraktas som huvudfrågeställning som i guiden bröts ner till en rad underfrågeställningar och anpassades till sitt sammanhang. 54 frågor ställdes till

kommunstyrelsens politiker, 50 till socialpolitikerna och 29 till socialtjänstemännen.

Ingen av mina valda intervjupersoner vägrade att ställa upp på intervjun, tvärtom fick jag oftast tydliga och intressanta svar, som gjorde att intervjuerna tog lång tid. Intervjuerna har använts för att ge sammanvägda och jämförande svar på vissa frågor, men jag har också i stor utsträckning låtit personerna själva komma till tals i rapporten. Intervjuerna är naturligtvis i första hand ett kvalitativt material.

Nedan följer en förteckning över intervjupersoner. (Följande förkortningar används: KF= Kommunfullmäktige, KS = Kommunstyrelsen, Sn = Socialnämnden, Bn = Byggnadsnämnden, AU = Arbetsutskott).

Intervjupersoner

Socialnämnden

Gun Persson (c) 57 år
hemmafru/skogsbrukare
i Sn:s AU
suppl i KF (tidigare KS)
kyrkorådets ordf.

Eva-Lisa Pettersson (vpk) 42 år
fd skogsarbetare, nu stud.
suppl i KF
landstingsledamot

Torsten Nilsson (s) 62 år
fd SJ-tjänsteman
ordf i Sn (Sn ledamot i 25 år)
KF-ledamot (+ ledningsgr)
styrelseledamot i försäkringskassan
ordf i handikapprådet (plus flera andra uppdrag inom vårdområdet)

John Tjernberg (s) 40 år
yrkeslärare
vice ordf i Sn
vice ordf i arbetarkommunen
ledamot i Bn
suppleant i KS

Bengt Östlund (fp) 57 år
 vaktmästare
 suppl i Sn:s AU
 ledamot i kyrkofullmäktige och kyrkorådet

Kommunstyrelsen

Pia Backman (m) 58 år
 lärare
 skolstyrelseledamot
 nämndeman i Tingsrätten

Inga Britt Olofsson (s) 55 år
 konsumentsekreterare
 1:e vice ord i KF
 ordf i personalorganisationsutskottet
 suppl i KS:s AU

Bo Bergkvist (s) 44 år
 kommunalråd, fd byggnadstekniker
 ordf i KS
 ordf i styrelsen för Utvecklingsbolaget
 ordf i styrelsen för Värmebolaget
 styrelseledamot i Z-trafik
 styrelseledamot i kommunförbundets länsavd.

Peter Frost (vpk) 35 år
 Socionom/utredningssekreterare
 ledamot i KF
 ordf i VPK-Strömsund
 ledamot i VPK-distriktsstyrelse
 medlem i aktionsgruppen "Rädda Rossön"

Bo Gustavsson (s) 48 år
 ingenjör (fd chef för tekniska avd)
 ordf i Stiftelsen Strömsunds hyresbostäder

Henry Wählberg (s) 60 år
 VD i Utvecklingsbolaget
 KS:s AU

Karl Hugo Törnkvist (c) 62 år
 lantbrukare
 oppositionsråd
 ledamot i KF
 ledamot i Utvecklingsbolagets styrelse
 ledamot i Värmebolagets styrelse
 ledamot i valberedningen
 ombud kommunförbundets länsavd.

Socialtjänstemän

Anna Britt Strömmer 59 år
barnomsorgsassistent

Jan Bornestig 40 år
socialchef

Gunnar Nordvall 30 år
socialsekreterare

Dan Osterling 33 år
socioonom/utredningssekreterare

En enkät sändes till 10 tekniker på tekniska avdelningen och till 10 socialarbetare på sociala avdelningen. Syftet med enkäten var att se hur tjänstemännen på dessa båda avdelningar uppfattar den aktuella situationen, sin egen roll och möjlighet att ta itu med problemen, förutsättningarna för samarbete mellan avdelningarna och uppfattningen om socialtjänstens medverkan i samhällsplaneringen. Att jag vände mig till teknikerna på tekniska avdelningen beror på att det är dom som så att säga till stor del nu har hand om samhällsplaneringen (främst den fysiska) i Strömsund. När socialarbetarna ska medverka i samhällsplaneringen är det bland annat teknikerna man ska samverka med.

Tyvärr visade det sig nästan omöjligt att få teknikerna att svara på enkäten. Endast två svarade. Så småningom lyckades det dock, med benäget bistånd av avdelningschefen att få 10 tekniker att svara på bara tre frågor just om hur man såg på socialtjänsten medverkan i samhällsplaneringen.

På sociala avdelningen svarade sju socialarbetare på enkäten (fem kvinnor och två män). Fyra är socialsekreterare, två barnomsorgsassistenten och en hemtjänstassistent.

Genom enkäten ville jag ha svar på följande frågor (dvs dessa bildade utgångspunkt för formuleringen av frågorna i enkäten).

1. Hur uppfattar man kommunens problem?
2. Vad bör göras åt problemen?
3. Vilka resurser har kommunen för att tackla problemen?
4. Finns det ett krismedvetande i kommunen och i kommunorganisationen?
5. Vad kan sociala respektive tekniska avdelningen göra för att hjälpa till att tackla problemen?
6. Uppfattning om vad man själv kan göra åt problemen, vad kan man bidra med?
7. Vilka prioriteringar i satsningarna gör nu på sociala respektive tekniska avdelningen?
8. Vilka avdelningar bör särskilt samarbeta för att bättre kunna möta problemen?
9. Vad kan man vinna på ett samarbete?
10. Vilka samarbetar man mest med nu?
11. Vad samarbetar man kring?
12. Finns det problem i samarbetet, vilka i så fall?
13. Vad är den egna yrkesgruppens styrka/kunskap/kompetens?
14. Vilken kunskap och kompetens vill man själv särskilt utveckla?

15. Vilka arbetsuppgifter värderas särskilt i yrkesgruppen, stämmer det med den egna uppfattningen?
16. Vad uppfattas som mest värdefullt i arbetet?
17. Vilka avdelningar uppfattar man har den viktigaste rollen när det gäller att tackla kommunens problem?
18. Vilka uppfattningar har man om socialtjänstens medverkan i samhällsplaneringen?
19. Vad menar man att socialtjänsten kan tillföra samhällsplaneringen?
20. Vad har avdelningen för relation till kommunstyrelsen?

Eftersom min ambition bland annat var att få ett underlag för att diskutera vilka referensramar yrkesgrupperna har och förutsättningarna för att mötas i ett konstruktivt samarbete, blev tyvärr enkäten lite väl omfattande. Detta kan ha bidragit till att teknikerna inte ville svara, men jag tror inte det var huvudanledningen. Men eftersom dom nu inte svarade så misslyckades ju undersökningen i den delen, det vill säga att närmare presentera förutsättningarna för ett möte mellan dessa yrkesgrupper och avdelningar i samhällsplaneringens frågor. Men jag hade samlat på mig ett så stort material, att jag hade alldeles tillräckligt att göra med den bearbetningen. De vedermödorna ska jag bespara läsaren ytterligare utläggningar om.

Denna rapport hänför sig till forskningsanslag 860426-4
från Statens råd för byggnadsforskning till Högskolan i
Östersund, Östersund.

R26:1988

ISBN 91-540-4868-0

Statens råd för byggnadsforskning, Stockholm

Art.Nr: 6708026

Abonnemangsgrupp:
X. Samhällsplanering

Distribution:
Svensk Byggtjänst, Box 7853
103 99 Stockholm

Cirkapris: 57 kr exkl moms